

Onsdagen den 17 april
kl. 10.00

§ 1 Meddelande ang. plenum torsdagen den 25 april

Herr TALMANNEN yttrade:

Sammanträdet torsdagen den 25 april blir ett arbetsplenum som tar sin början kl. 12.00.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

nr 50 punkten 1 till konstitutionsutskottet och i övrigt till försvarsutskottet,

- nr 82 till utbildningsutskottet,
- nr 84 till skatteutskottet,
- nr 87 och 88 till inrikesutskottet,
- nr 89 till finansutskottet,
- nr 90 och 94 till skatteutskottet,
- nr 97 till lagutskottet,
- nr 99 till utbildningsutskottet,
- nr 101 till trafikutskottet,
- nr 102 till lagutskottet,
- nr 103 till konstitutionsutskottet,
- nr 104 till socialförsäkringsutskottet,
- nr 106 till finansutskottet,
- nr 107–109 till jordbruksutskottet,
- nr 110 till näringsutskottet,
- nr 111 till skatteutskottet,
- nr 112 till trafikutskottet,
- nr 113 till näringsutskottet,
- nr 114 till utrikesutskottet samt
- nr 115–117 till skatteutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna

- nr 1751–1756 till socialförsäkringsutskottet,
- nr 1757 till kulturutskottet,
- nr 1758–1760 till jordbruksutskottet,
- nr 1761–1766 till näringsutskottet samt
- nr 1767 till jordbruksutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 20, justitieutskottets betänkanden nr 6–8, lagutskottets betänkande nr 11, socialutskottets betänkanden nr 7, 11 och 13, kulturutskottets betänkande nr 10, näringsutskottets betänkanden nr 17 och 18, inrikesutskottets betänkanden nr 5, 8 och 9 samt civilutskottets betänkanden nr 17–20.

Onsdagen den
17 april 1974
*Meddelande ang.
plenum tors-
dagen den 25
april*

Onsdagen den
17 april 1974

*Bidrag till
trossamfund*

§ 6 Bidrag till trossamfund

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 9 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till Bidrag till trossamfund jämte motioner.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Låt mig först få uttrycka min odelade glädje över att man med gemensamma krafter i utskottet har lyckats höja anslagen till de fria trossamfunden till sammantaget 15 miljoner kronor. Det gläder verkligen en gammal präst i svenska kyrkan, det vill jag ha sagt.

Jag har begärt ordet närmast för att kommentera en motion, nr 1362, som gäller anslag ur kyrkofonden till de baltiska evangelisk-lutherska kyrkorna och den ungerska evangelisk-lutherska kyrkan som verkar i Sverige. Till att börja med konstaterar jag att motionen har hamnat i fel propositionsbehandling. Vi har ju fått utdelad till oss den proposition som gäller kyrkofonden. I samband med den skulle rimligtvis den här motionen behandlas.

Nu hänvisar utskottet ifrågavarande kyrkor till de nämnda anslagen på 15 miljoner kronor. Det är ju gott och väl om de kan få pengar ur det anslaget, men jag tycker att det vore rimligare om dessa minoritetskyrkor fick del av kyrkofondsmedel, medel som är avsedda för svenska kyrkans verksamhet. Saken är ju den att dessa kyrkor med sina medlemmar står kvar i svenska kyrkan såsom betalande kyrkoskatt. De betalar 1,5 miljoner kronor om året i kyrkoskatt. Veterligen får de för detta endast lön till kyrkoherden i Stockholm, 22 lönegraden. Det är allt vad man får.

Det är väl en händelse som ser ut som en tanke att det här ärendet behandlas nu efter påsken. Få kyrkor har nämligen varit utsatta för ett sådant lidande som de baltiska kyrkorna, och det är vi svenskar också väl medvetna om. Nu hoppas man att det skulle bli något av en uppståndelse också för dessa hårt prövade kyrkor, så att de skulle få bättre möjligheter att utföra sin väsentliga uppgift.

Avsikten med dessa kyrkors verksamhet är förstås att ge invandrarna stöd genom att tjäna som en fast punkt för dem. Dessa människor har till största delen blivit svenska medborgare, och man har inom invandrar-kyrkorna den inställningen att de invandrade balterna och ungrarna efter någon eller några generationer är helt assimilerade i det svenska samhället och i den svenska kyrkan och att det då inte längre finns motiv för sådana organisationer som deras egna invandrar-kyrkor utgör. Just med tanke på denna inställning, som invandrar-kyrkorna själva har, anser jag att det vore helt rimligt om dessa kyrkor fick bistånd ur kyrkofonden. Det vore en akt av rättfärdighet. Det kan också tilläggas att den estniska kyrkan under den tid som den verkat i vårt land har bidragit till den svenska kyrkan med ca 30 miljoner kronor.

Jag har inget yrkande, herr talman, men jag har den bestämda avsikten att återkomma i ärendet.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Frågan om statligt stöd till byggande av frikyrkolokaler har länge varit under diskussion. Det var 1962 som några socialdemokrater motionerade om en utredning rörande hur staten skulle kunna hjälpa till med finansiellt stöd utan att ovillkorlig upplåtelseskyldighet skulle behöva föreligga med hänsyn till lokalernas speciella karaktär. Vi ansåg – och anser fortfarande – att direkta statsbidrag till religiösa och andra ideella organisationer är att föredra framför att laborera med avdragsrätt vid beskattningen. Det sistnämnda förfaringsättet ger okontrollerade effekter och verkar dessutom orättvist.

Utredningen kom till stånd, och den avlämnade ett betänkande år 1964. Utredningen fann en möjlighet för trossamfundet att erhålla lånestöd för sina lokaler och menade, att viss inskränkning i skyldigheten att upplåta sådana lokaler skulle kunna medges. Inskränkningen skulle bestå i att "upplåtelsen ej innebär något som strider mot rummets helgd eller samfundets trosuppfattning samt att det kan tagas för visst att gudstjänstrummet och dess inventarier behandlas med aktsamhet och pietet".

Remisskritiken mot utredningen blev mycket positiv, och så gott som alla remissinstanser tillstyrkte, men bland de negativa fanns – till allmän överraskning – en majoritet inom Sveriges frikyrkoråd. Detta verkade givetvis fördröjande för frågans vidare utveckling.

Åren har gått, och under tiden har 1968 års beredning om stat och kyrka arbetat. Den ställde sig också positiv till utredningen och ansåg, att stöd borde utgå för sådana kyrkolokaler som inte finansieras av huvudmän med beskattningsrätt.

Vi är några som motionerat om att statsstöd enligt frikyrkolokalutredningens intentioner skall utgå ur anslaget för allmänna samlingslokaler. Det skulle emellertid medföra den komplikationen att viss inskränkning i upplåtelseskyldigheten måste införas. Jag är medveten om att det ur principiella synpunkter kan verka svårgenomförbart, även om en viss inskränkning i upplåtelseskyldigheten redan nu tillämpas för nykterhetsorganisationerna.

Nu kommer ett stöd av det slag kulturutskottet förordat i stället. Jag anser att syftet med vår motion nr 580, som remitterats till civilutskottet, därmed är tillgodosett. Huvudsaken är att ekonomiskt stöd kommer att utgå. Den här bidragsformen kan komma att bli mera generös än ett utnyttjande av fonden för allmänna samlingslokaler. Å andra sidan är beloppet på 3 miljoner kronor kanske inte så stort, men det är en god början.

Till utskottets betänkande finns också ett särskilt yttrande nr 2 fogat av fröken Sandell m. fl. Där pekar man på det angelägna i att det sker en samordning vid prövningen av lokalstöd så att stöd med statliga medel lämnas endast från ett håll. Detta anser jag vara självklart, och jag vill gärna instämma i detta särskilda yttrande.

Eftersom jag anser det syfte tillgodosett som uttalats i motionen 580 ansluter jag mig till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr Svensson i Kungälv (s).

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! I anledning av vad herr Werner i Malmö har anfört vill jag i korthet kommentera vad kulturutskottet skrivit i sitt betänkande beträffande stödet till de estniska, lettiska och ungerska evangelisk-lutherska kyrkorna i Sverige.

Frikyrkorådet har i sin anslagsframställning i fråga om Bidrag till fria kristna samfund m. m. hemställt att statsbidraget skall utgå, förutom till de 13 samfund som nu tillhör samarbetsnämnden, till katolska kyrkan, estniska evangelisk-lutherska kyrkan och de mosaiska församlingarna i Sverige. Frikyrkorådet beräknar att antalet medlemmar i de bidragsmottagande samfundet och kyrkorna därmed ökar från ca 330 000 till ca 390 000.

I statsverkspropositionen föreslås att användningen av ifrågavarande anslag skall vidgas så att även andra trossamfund än de som för närvarande är berättigade till stöd skall kunna komma i fråga för bidrag. I anledning därav har också rubriken för denna anslagspost ändrats.

Utskottet konstaterar att om riksdagen biträder propositionen i denna del, kommer bidrag ur detta anslag att kunna utgå till de kyrkor som angetts i motionen 1362, vilken herr Werner i Malmö har pläderat för. Utskottet anser alltså att de kyrkor det här är fråga om bör kunna erhålla stöd i form av statsbidrag. Hur stort det bidraget skall vara har vi inte haft någon mening om. Jag tror att det vore olyckligt om riksdagen skulle ge sig in på uppgiften att fördela pengar mellan olika samfund. Det måste få ankomma på den samarbetsnämnd som utsetts för den uppgiften.

Nu menar herr Werner i Malmö att motionen har kommit att behandlas i anslutning till fel proposition. Jag har litet svårt att förstå den argumenteringen. Som jag här har anfört har ju genom statsverkspropositionens förslag och utskottets tillstyrkan kretsen av bidragsmottagande kyrkor och samfund vidgats, och de kyrkor som berörs i motionen 1362 har därigenom möjlighet att komma in under den här bidragsformen.

Konsekvensen av ett bifall till herr Werners i Malmö motion skulle bli antingen att dessa kyrkor skulle kunna erhålla bidrag från två håll eller att propositionen i den här delen skulle avslås, alltså att kretsen av bidragsmottagande samfund under det anslag som nu behandlas inte skulle vidgas på det sätt som här föreslås. Vi finner nog från utskottets sida att den väg som statsverkspropositionen föreslår, nämligen att vidga kretsen av bidragsmottagande trossamfund och att inlemma även den estniska evangelisk-lutherska kyrkan i den kretsen, är den riktiga.

Sedan har herr Werner i Malmö ett annat argument, som jag inte blir riktigt klar över. Han menar att dessa kyrkomedlemmar även är medlemmar i svenska kyrkan och därmed skulle inta någon särställning. Jag vill erinra om att medlemmar i de fria trossamfund, som redan får stöd, i mycket stor utsträckning också är medlemmar i svenska kyrkan. Därvid föreligger inte någon principiell skillnad.

Herr talman! Jag vill utöver mina kommentarer på den här speciella punkten framhålla den kraftiga uppräknings som i år sker i fråga om bidrag till trossamfund. Bidraget infördes ju för bara tre år sedan. Det utgick med 2 miljoner kronor för vart och ett av de två första åren. För innevarande budgetår skedde en uppräknings till 5 miljoner kronor. I

statsverkspropositionen för kommande budgetår har föreslagits en fördubbling. Vid utskottsbehandlingen har en ytterligare uppräknings skett, och kulturutskottet föreslår nu enhälligt att bidraget skall höjas till 12 miljoner kronor.

Därtill har utskottet anvisat en väg för att lösa frågan om stöd till samfundens anskaffande av lokaler, vilket herr Gustafsson i Uddevalla här har berört. Som framgick av hans inlägg har det tagit lång tid att komma fram till en lösning på detta problem, men vi kan väl nu efter de många årens debatt i den frågan med tillfredsställelse säga: Bättre sent än aldrig.

Jag ber att med dessa kommentarer få yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 9.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att herr Anderssons i Lycksele anförande kastade något ljus över de problem jag tog upp. Han säger att om vi skulle bifallit min motion, så skulle man behöva yrka avslag på den del av propositionen, som avser att vidga kretsen av bidragsberättigade samfund. Det är väl ändå fel. Om man ger bidrag från kyrkofonden till dessa kyrkor, så har vi ändå vidgat kretsen. Propositionen avser ju bl. a. att gå ut över religionsgränserna med bidragsmöjligheter.

Men jag vill framhålla att det är en principiell skillnad mellan dessa evangelisk-lutherska kyrkor och de andra som får bidrag ur anslaget till de fria samfunden. Det är en medveten kyrkopolitik från dessa evangelisk-lutherska kyrkors sida att medlemmarna skall kvarstå i kyrkan därför att man efter någon generation skall helt kunna gå upp i svenska kyrkan. Man har samma tro och samma bekännelseskrifter som den svenska kyrkan. Därför är alltså inte dessa kyrkor jämförbara med de andra kyrkorna. Jag menar att man borde ha behandlat motionen i samband med propositionen om kyrkofonden.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner i Malmö menar att jag inte har kastat ljus över den här saken. Det är möjligt att jag inte har uttryckt mig klart. Jag menar att det inte kan vara riktigt att den här kyrkan skall erhålla bidrag från två håll och på det sättet särbehandlas.

Det andra argumentet som herr Werner kom tillbaka till, nämligen att dessa kyrkomedlemmar också är medlemmar i svenska kyrkan, tycker jag inte är relevant. Jag vill som parallell nämna att Evangeliska fosterlandsstiftelsen för närvarande erhåller bidrag under den här punkten. Till 100 procent är dess medlemmar också medlemmar i svenska kyrkan och står på svenska kyrkans trosbekännelses grund. Jag förstår alltså inte den skillnad som enligt herr Werner skulle föreligga beträffande den estniska kyrkan i det avseendet.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! De invandrarkyrkor som det här gäller skulle, invänder man, få bidrag från två håll – men det är väl ändå väldigt orealistiskt. Detta är lätt att lösa. Får man från det ena hållet, så får man naturligtvis inte från det andra; det är inget problem.

Sedan är det riktigt att Evangeliska fosterlandsstiftelsens medlemmar som regel står kvar i svenska kyrkan och betalar kyrkoskatt. Men herr Andersson i Lycksele glömmer det jag sade, att de estniska och lettiska evangelisk-lutherska kyrkorna har för avsikt att upphöra med sin verksamhet efter någon generation och uppgå i svenska kyrkan, om man får tro ärkebiskop Weem. Det är därför jag menar att man inte kan jämföra dessa kyrkor med de andra, som såvitt jag vet inte har denna avsikt att upphöra med verksamheten.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Frågan om bidrag till trossamfunden har inom kulturutskottet behandlats i bästa samförstånd. Därav följer att den här debatten blir ganska kort och på intet sätt kontroversiell. Det förelåg dock ganska stora skillnader mellan å ena sidan statsverkspropositionens förslag om ett bidrag på 10 miljoner och å andra sidan förslag från folkpartiet och centerpartiet gällande anslag på 17,5 miljoner och från moderata samlingspartiet gällande 15 miljoner.

Jag vill uttrycka min glädje över att utskottet har kunnat enas om en så pass kraftig höjning av bidraget som till 12 miljoner kronor. Därtill kommer bidraget för anskaffande av samlingslokaler på 3 miljoner kronor i anledning av de motioner som från civilutskottet hänskjutits till kulturutskottet.

Även om utskottets förslag innebär en prutning i förhållande till mittenmotionernas förslag, så innebär utskottsförslaget en mycket snabb uppräknning från det år då bidraget första gången utgick, och herr Andersson i Lycksele har just påpekat att det är fråga om en mycket snabb uppräknning. Man bör emellertid komma ihåg ett par omständigheter.

För det första ter sig naturligtvis höjningen mycket kraftig om man utgår från det nolläge vi hade bara för tre fyra år sedan. De fria samfunden har förvisso haft ambitionen att själva svara för sina kostnader, men de har så småningom tvingats överge den linjen. Skälen härtil är bl. a. de ständiga kostnadsstegringarna och den höjda löneskatten. Löneskatten slukar hela bidraget på 5 miljoner för innevarande budgetår. Därtill kommer att den tidigare riksdagsmajoriteten envist vägrat medge lättnader i fråga om arvsskatten och rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till ideella ändamål. Och när dessa frågor behandlades här i riksdagen för någon vecka sedan ordnade ju lotten det så att riksdagen även i år avslag krav på utredning.

För det andra bör man komma ihåg att det belopp som fastställdes första året – dvs. budgetåret 1971/72 – enligt vad kulturutskottet då framhöll i sitt betänkande borde ses som ett provisorium i avvaktan på resultatet av kyrka- stat-utredningen.

Nu vet vi att det sannolikt kommer att dröja rätt länge innan några resultat av utredningen framkommer. Därför är det mycket tillfredsställande att riksdagen i dag tar ett ganska kraftigt steg mot den bättre jämställdhet i ekonomiskt hänseende mellan svenska kyrkan och övriga trossamfund – en jämställdhet som kyrka-stat-utredningen förordat och som även riksdagen redan tidigare förklarat sig vilja eftersträva.

När det sedan gäller det nya bidraget på 3 miljoner kronor för anskaffande av lokaler för trossamfunden, så tillgodoses ju genom detta bl. a. önskemålen i den motion som väckts av herr Strömberg i Botkyrka m. fl. Jag vill uttrycka min glädje över att trossamfunden nu får ett sådant bidrag utan att detta är förbundet med den upplåtelseskyldighet som gäller för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler i övrigt. Det har varit omöjligt för de kristna samfunden att upplåta sina kyrkorum för verksamhet som i vissa fall skulle strida mot samfundens egen verksamhet och målsättning. Spärren har upplevts som ganska orimlig. Samfund och ideella organisationer med ideal och målsättningar som både från den enskilda individens och från samhällets synpunkt är mycket värdefulla bör rimligtvis inte behandlas mera restriktivt från samhällets sida än de organisationer som saknar sådana ideella bindningar. Det beslut som riksdagen nu fattar rörande stödet till samlingslokaler för trossamfunden uppfattar jag därför som ett viktigt steg och ett steg i rätt riktning.

Jag ber, herr talman, att med dessa kortfattade synpunkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Multinationella företag

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 11 i anledning av motioner angående multinationella företag.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:245 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes

A. att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde att denna visade avsevärt skärpt restriktivitet vid beviljande av utlännings rätt att idka näring i Sverige enligt lagen av den 29 november 1968,

B. att i lagen om aktiebolag av den 14 september 1944 en ny paragraf, 177 a §, infördes med följande lydelse:

”177 a §. Utländsk medborgare eller utländsk juridisk person får förvärva aktier i svenska aktiebolag endast efter tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.”

C. att riksdagen som sin mening uttalade att avsevärt skärpt restriktivitet borde visas vid tillståndsgivning för aktieköp till stora utländska kapitalägare,

1974:854 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att den svenska regeringen tog initiativet till upprättande av

a) ett internationellt organ för samråd, ömsesidig information och kontroll av multinationella företag,

b) en internationell konvention rörande internationella monopol och karteller,

2. att en särskild enhet med uppgift att följa de multinationella företagens verksamhet i Sverige inrättades inom industriverket,

3. att riksdagen förelades förslag om utvidgad uppgiftsskyldighet för multinationella företag,

4. att försöksverksamheten med arbetstagarkonsulter i första hand skulle användas för att öka de anställdas insyn i de multinationella företagen,

5. att den svenska utlandsrepresentationen i de stora multinationella företagens hemländer gavs särskilda resurser för att följa deras verksamhet,

6. att förslag förelades 1975 års riksdag rörande beskattningen av de multinationella företagen,

1974:1120 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt (4) att riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalade att Kungl. Maj:t tog initiativ till samverkan med i första hand OECD och EG i fråga om information om och kontroll av multinationella företag,

1974:1487 av herr Fransson m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om direktiv för utredningen om utländska övertaganden av svenska företag angående förtursbehandling av obligatorisk registrering i VPC av aktier i utlandsdominerade företag samt

1974:1496 av herr Hellström m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag i syfte att bygga upp ett samhälleligt informationssystem med uppgiftsskyldighet för multinationella företag som gav möjlighet att bättre bringa dessa företags verksamhet i samklang med samhällets målsättningar.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen i anledning av motionerna 1974:854, 1974:1487 och 1974:1496 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om inriktningen av utredningsarbetet rörande multinationella företag,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1120 såvitt den gällde initiativ rörande internationell kontroll av multinationella företag (punkten 4),

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:245 om åtgärder mot ökat utländskt inflytande över svenska företag.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande initiativ rörande internationell kontroll av multinationella företag av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1120 punkten 4 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om initiativ till samverkan med OECD, EG

och andra internationella organisationer i fråga om information om och kontroll av multinationella företag,

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Multinationella
företag*

2. beträffande åtgärder mot utländskt inflytande över svenska företag av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:245 som sin mening gav till känna vad reservanten anfört angående åtgärder mot utländskt inflytande över svenska företag.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Att problemen kring de multinationella företagen måste uppmärksammas råder det enighet om. Däremot är man inte enig om på vilken nivå man riktigast och bäst angriper problemen. Och säger jag "nivå", så kan jag syfta dels till debattnivån, dels till frågan om lämpligaste forum – nationell nivå eller internationell.

Först då ett par ord om debattnivån. På vissa håll har man funnit de multinationella företagen vara lämpliga objekt för attacker mot "otäcka utlänningar". I alla länder – också i vårt land – finns det gehör för sådana isolationistiska tongångar. Metodiken är ofta att generalisera väldokumenterade övergrepp – ibland helt upprörande – som har begåtts av vissa multinationella företag. Positiva ting, sådant som att arbetstillfällena skapas och att ny teknik får spridning, glömmar man gärna på den debattnivån.

Industrisamhällets nackdelar i form av miljöförstöring, obalans i befolkningens spridning över landet och annat sådant, tillskriver man också ofta de multinationella företagen. I själva verket är det väl så att t. ex. sulfit luktar lika illa oberoende av om ägaren till anläggningen som sprider doften är ett multinationellt, ett statsägt, ett privatägt eller ett kooperativt företag.

Om man lugnade ner debatten litet, kunde man kanske säga sig att problemen kring de multinationella företagen i princip inte är så förfärligt mycket konstigare än t. ex. fritidskommunernas problem med fritidsfolket – kommunerna kan ha en hel del bekymmer med fritidsfolket utan att ha nämnvärda skatteinkomster från samma människor.

Ett annat exempel, som för några veckor sedan diskuterades här i kammaren och som också det i princip är jämförbart med de problem som de multinationella företagen för med sig, är relationerna mellan Vattenfall och kraftverkskommunerna. Från kraftverkskommunerna görs ofta gällande att det multikomunala Vattenfall inte på ett rättvist sätt bidrar med skatter i värdkommunerna.

Så frågan på vilken nivå man bäst kan lösa problemen, nationell eller mellanstatlig. Redan beteckningen "multinationell" ger en anvisning. Det rör sig om verksamheter som bedrivs i många länder. Då krävs också många länders samlade aktion för att kartlägga problemen och för att komma överens om åtgärder i syfte att avhjälpa vad som kan vara skevt.

En fritidskommun eller en kraftverkskommun avstår lämpligen från att själv agera gentemot fritidsfolk eller vattenfallsverket och räknar i

Onsdagen den
17 april 1974

*Multinationella
företag*

stället med att få mellanhavandena reglerade genom riksdagsbeslut.

På motsvarande sätt bör man ta itu med problemen kring de multinationella företagen på internationell nivå. Då vill man kanske i första hand tänka på FN. Men frågan är om inte medlemsstaterna i FN har så motstridiga intressen att den vägen är svårframkomlig. Den grupp inom FN för resten med svensk representant – som arbetar med dessa frågor har säkert ingen lätt uppgift. Hanterligare blir ämnet inom en mera homogen grupp. En sådan har vi på nära håll i form av OECD. Där liksom inom EG har man hunnit ganska långt med att samla in och bearbeta fakta. Motionen 1120 av herr Bohman m. fl. förordar att vårt land främst skall satsa på samverkan på den nivån när det gäller att få till stånd standardbestämmelser om multinationella företags rättigheter och skyldigheter i västeuropeiska industriländer. Den uppfattningen har herr Hovhammar och jag följt upp i en reservation som jag nu, herr talman, ber att få yrka bifall till.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! De multinationella jätteföretagens framväxt representerar ett kvalificerat stadium i den lagbundna koncentration som den kapitalistiska ekonomin är underkastad. De utgör därför ett problem som obönhörligt växer. Därför finns också bara två vägar att gå i förhållande till dessa framväxande ekonomiska och politiska maktcentra: antingen accepterar man dem och underkastar sig följderna av deras framväxt och agerande – eller också bekämpar man aktivt deras växande inflytande.

Riskerna med att multinationella företag skaffar sig allt starkare positioner inom ett enskilt lands ekonomi är främst följande:

För det första representerar multijättarna en grad av resurser och makt som gör dem betydligt mer ägnade än andra företag att öva tryck på eller gå i strid mot nationella regeringar och statsorgan.

För det andra uppträder de med förkärlek i nyckelbranscher, som har speciell ekonomisk och maktpolitisk vikt: olja, data, atomreaktorer osv. De kontrollerar till stor del styrningen av vital teknisk-vetenskaplig forskning och utveckling.

För det tredje har de lättare än andra att manipulera med skattelagstiftningen och därmed undandra staten skatt.

För det fjärde representerar de en okontrollerbar faktor i de internationella betalningarna och kapitalrörelserna vilken kan få oförutsedd betydelse för nationella regeringars handels-, kredit- och regionalpolitik m. m.

För det femte undergräver deras utveckling alltid förr eller senare den nationella självbestämmanderätten genom att påskynda små länders integration med stora internationella block och genom att de själva aktivt önskar att nationella statsmakter skall uppgå i övernationella organisationer av EEC-typ.

För det sjätte visar de allt oftare sin hänsynslöshet när det gäller att undandra sig eller sabotera nationell lagstiftning eller nationella fackliga strävanden till förmån för de arbetande. Flera av multijättarna i Skandinavien är ökända för sin utpräglade fackföreningsfientlighet och sin skoningslösa låglönepolitik.

För det sjunde har de stort maktpolitiskt manöverutrymme gentemot de arbetande genom att de, till skillnad från vad som i regel gäller för de rent nationella kapitalen, utan ansträngningar kan omfördela sina investeringar, uppköpa och nedlägga konkurrentföretag på det nationella planet osv. Detta får särskild vikt mot bakgrund av att något fackligt internationellt samarbete av motsvarande grad inte förekommer och under lång tid inte kan beräknas förekomma.

För det åttonde representerar de en vida mer medvetet politiserande maktfaktor än de nationella kapitalen. De är ständigt politiskt verk-samma. De uppmuntrar i många internationella sammanhang till politiskt reaktionära aktioner, riktade mot demokratin och folkmajoriteten. De samverkar med de stora imperialismakternas underrättelseorgan. De deltar aktivt i diverse olagligheter och kriminella handlingar. De motarbetar och störtar progressiva regeringar, understöder fascistiska eller halvfascistiska grupper och regimer.

De olika politiska grupperna som är representerade i näringsutskott och riksdag här i landet har i praktiken valt väg i sitt förhållande till de multinationella företagen. En borgerlig riktning i kammaren vill anpassa de svenska åtgärderna efter andra västeuropeiska länders. Eftersom dessa länder är mer influerade av multiföretagen än Sverige kan kravet på att man här skall avstå ifrån nationella säråtgärder endast betyda ökad underkastelse under multijättarnas dispositioner. Detta är nationell kapitulationspolitik.

Andra borgerliga grupper, liksom socialdemokraterna, inser att något måste göras och är i största allmänhet en smula oroad. Av rädsla för att rubba den rådande maktstrukturen och störa sin pakt med det privata kapitalet, nöjer man sig med onödiga utredningar om sådant som redan har analyserats närmast till förbannelse. Man talar om kontroll och insyn, men man menar i stort sett bara registrering, katalogisering och arkivering av i och för sig uppenbara fakta utan att ge den nationella statsmakten handlingsinstrument för att den skall kunna dra eventuella konsekvenser av informationen.

Avslöjande för speciellt regeringens maktlöshet gentemot multijättarna är formuleringarna på s. 16, mittstycket, i utskottsbetänkandet. Där står att "samhället bör skaffa sig sådan insyn i och kontroll över dessa företags verksamhet att så långt det är möjligt garantier skapas för att företagen inte agerar mot de anställdas och samhällets intressen".

Den formuleringen betyder för det första att man är beredd att acceptera ogynnsamma följder. När det inte är möjligt att skapa några garantier -- på basis av rådande samhällsstruktur och maktstruktur -- för att företagen inte agerar mot de anställdas och samhällets intressen skall man låta bli att göra det. Då skall man inte bryta in i företagens maktstruktur. Då skall man låta företagen fara fram med de anställda och samhället som de vill. Det är den logiska konsekvensen av yttrandet. När man inte kan göra någonting åt de multinationella företagen låter man dem bara finnas där. Och det måste vara trösterikt för ITT, BP, American Can och andra intressenter här i landet att höra.

För det andra betyder detta uttalande att man från majoritetens och regeringspartiets sida för framtiden förutser en utveckling, där de allt

färre och större privatföretagen med multijättarna i spetsen skall vägleda den ekonomiska utvecklingen i landet. Deras maktstruktur skall inte brytas. De skall finnas där, och man skall endast söka jämka följderna av deras existens och växande makt.

Denna passiva och uppgivande filosofi, detta accepterande av den kapitalistiska grundkaraktären i samhälle och produktionsliv, lyser också klart igenom i industriministerns interpellationssvar till herr Olof Johansson i Stockholm, vilket refereras i utskottsbetänkandet.

Enligt industriministern får det accepteras att multijättarna kommer in i landet för att ny och bättre teknik skall kunna införas. Då är det alltså statsrådets mening att jätteföretagen skall vara de ledande i teknisk forskning och utveckling. Det är intressant att höra. Det var kanske i omsorg härom som det viktiga reaktorföretaget Uddcomb på sin tid med statens medverkan tog in ett stort USA-företag som delägare och lade forsknings- och utvecklingsarbete i USA. Det är socialdemokratisk näringspolitik.

Vänsterpartiet kommunisterna representerar här en principiellt annorlunda syn. Vi har inga illusioner om att ett registerorgan eller en framtida enstaka representant i ett multiföretags filialstyrelse skall kunna rida spärr mot jätteföretagens makt. Det finns bara en väg att gå, om man vill slippa se denna makt år från år växa inom den svenska samhällskroppen. Det sker, som vi föreslagit, genom en generell statskontroll av alla utländska aktieförvärv i landet och genom en medvetet restriktiv hållning till de stora utländska kapitalens inmarsch i landet. Det sker genom att demokratisk kontroll upprättas över forskning och utvecklingsarbete och genom att näringslivets uppköp och penetration av vetenskap och forskning stoppas. Det sker, som vi i annat sammanhang har föreslagit, genom att statliga industrier skapas inom ramen för ett nationellt expansionsprogram, industrier som kan leda den tekniska utvecklingen, aktivt bekämpa arbetslösheten och förhindra att den ekonomiska och politiska makten i landet förskjuts ut över landets gränser och in i multijättarnas slutna styrelserum.

Sådana åtgärder måste företagas nu. Det hjälper inte att bara stå vid sidan och registrera utvecklingen. För varje dag som går sker genom multijättarna en maktförskjutning här i landet till arbetarrörelsens nackdel. Det går inte att vänta och se. Ju starkare multiföretagen blir, desto svårare blir det att ta strid med dem. Ju mer beroende man har gjort sig av dem, desto mer benägen för eftergifter måste man sedan bli, desto större är risken också för nederlag vid en politisk konfrontation. Så mycket borde stå klart för alla att den dag multijättarna har samma starka position i Sverige som de har i Chile -- den dagen är det för sent för statsråden och de socialdemokratiska ombudsmännen att göra bruk av vad de behagar kalla det starka samhället.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! I utskottsbetänkandet har -- i anslutning till de väckta motionerna -- på ett översiktligt och informativt sätt redovisats de skilda spörsmål som de multinationella företagen ger eller kan ge upphov till

och det utredningsarbete som redan bedrivs med anledning härav.

Den insiktsfulle bortser självfallet inte från de fördelar som en näringslivets internationalisering kan medföra i form av bl. a. ekonomisk och teknisk utveckling. Men samtidigt observeras att den multinationella näringsverksamheten i vissa situationer kan komma att innebära – i varje fall föreligger inte sällan en överhängande risk härför – intressekonflikter till men för anställda och samhället i stort. En ohämrad verksamhet – ofta med monopolistisk inriktning – kan betyda allvarliga begränsningar av konkurrens och nationellt beslutsfattande. De negativa konsekvenserna för den enskilde kan vara betydande i pris- och skattefrågor, i fackligt avseende osv. Problemen, som de i stort definieras av utskottet, måste med andra ord länkas in på socialt och samhällsekonomiskt acceptabla banor.

Svårigheterna att komma problemen in på livet är emellertid uppenbara. Närings- och skattelagstiftningen är till sin natur och utformning nationell medan de påtalade nackdelarna och intressekonflikterna sträcker sig över de nationella gränserna. Vi kan skaffa oss erforderliga kontroll- och insynsinstrument på egen mark. Men hur kommer vi fram på det internationella planet? I folkpartiets partimotion 1974:854 visar vi på lämpliga inkörsportar och framkomstvägar. Vi menar bl. a. att den svenska regeringen bör ta initiativ till dels inrättande av ett internationellt organ för samråd, ömsesidig information och kontroll av multinationella företag, dels skapande av en internationell konvention rörande internationella monopol och karteller.

Jag tolkar utskottets positiva skrivning på det sättet att dessa två frågor skall beaktas i pågående utredningsarbete och på Kungl. Maj:ts initiativ tas upp i det internationella samarbete i hithörande frågor där regeringen är engagerad. Det förutsätter självfallet att regeringen fortlöpande och konsekvent tar vara på alla lämpliga tillfällen att bevaka och driva dessa frågor.

I nationella sammanhang är vi visserligen fria att bestämma över hela linjen, så att säga i eget hus. Det gäller sådana frågor som folkpartiets förslag om en särskild enhet inom industriverket för att följa de multinationella företagens verksamhet inom landet liksom vårt förslag om utvidgad uppgiftsskyldighet för de multinationella företagen. Samtidigt är det emellertid uppenbart att skattefrågor och liknande spörsmål, ehuru nationella i sin tillämpning, måste ses i ett större internationellt sammanhang eller i varje fall behandlas med beaktande av de skatterättsliga och andra rättsligt relevanta förhållanden som är för handen i berörda stater. Vi saknar alltså inte förståelse för att man i skattefrågan – innan slutligt ställningstagande tas – bör avvakta resultatet av det utredningsarbete som i det berörda hänseendet sker bl. a. inom OECD och på gemensam nordisk bas. Samtidigt menar vi att detta arbete kunnat och kan bedrivas snabbare och att det inte behöver utesluta en förberedande svensk utredning.

Med anledning av bl. a. en folkpartimotion beslöt riksdagen redan 1970 att en utredning skulle begäras hos Kungl. Maj:t angående de multinationella företagens beskattning. Någon sådan specialutredning har, som framgår av utskottsbetänkandet, ännu ej tillsatts. Det är något

av den obotfärdiges förhinder att i detta sammanhang hänvisa till pågående internationella utredningar. Det ena hade inte behövt utesluta det andra. Ej heller är den Lidbomska arbetsgruppen från 1973 speciellt inriktad på just detta spörsmål, och den har som bekant lämnat ifrån sig ett material och ett delförslag som gäller andra frågor. Nu förväntas emellertid att regeringen inom eller utom denna arbetsgrupp driver på utredningsverksamheten och på lämpligt sätt förbereder ett uppföljande svenskt utredningsarbete i syfte att åstadkomma bl. a. en smidig anpassning av internationellt föreslagna åtgärder till de svenska förhållandena.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Innan jag säger något om utskottets ställningstagande i denna många gånger diskuterade fråga skall jag ta upp herr Svenssons i Malmö resonemang om att man på det fackliga internationella planet inte har någon makt och inte utvecklar någon verksamhet att tala om. Jag vill hänvisa till en ny bok som har kommit ut om den multinationella och den svenska arbetsmarknaden. I den medverkar bl. a. representanter för Metall och TCO. Denna debatt fördes för övrigt i Svenska Dagbladet under våren 1973. Jag hänvisar alltså till vad de fackliga representanterna och arbetsgivarrepresentanterna har sagt i denna diskussion.

Vi behandlar i dag fem motioner om de multinationella företagen. Sedvanlig redovisning av tidigare behandling, pågående utredningsarbete osv. lämnas i betänkandet. Tre av motionerna ansluter sig utskottet till. Det gäller den socialdemokratiska motionen och motionerna från folkpartiet och centerpartiet. Utskottet delar nämligen den uppfattning som förts fram i motionerna att samhället bör skaffa sig kontroll över multinationella företag. Även chefen för industridepartementet har uttalat sig härför. Departementschefens interpellationssvar vid ett tidigare tillfälle refereras också i betänkandet.

Utskottet hemställer under punkten 1 att riksdagen i anledning av dessa motioner som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om inriktningen av utredningsarbetet rörande multinationella företag.

Däremot avstyrker utskottet, under punkten 2, den moderata motionen såvitt den gäller initiativ rörande internationell kontroll av multinationella företag.

Som motivering för detta avslagsyrkande anför utskottet:

”Inom flera internationella organisationer pågår för närvarande – som framgår av den ovan lämnade redogörelsen – ett nära samarbete om olika aspekter av de multinationella företagens verksamhet.” Den åberopade redogörelsen finns i betänkandet under rubriken ”Internationellt regeringsarbete rörande multinationella företag”.

Under punkten 3 avstyrker vi vpk-motionen om åtgärder mot ökat utländskt inflytande över svenska företag. Utskottet hänvisar bl. a. till att de förslag som framfördes i årets motion överensstämmer med motionsyrkanden som framfördes förra året i samband med propositionen

1973:72 om ändringar i vissa lagar. De lagar som åsyftas är aktiebolagslagen (1944:705), lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket samt lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Dessa lagändringar som berör utlandsdominerade svenska företag började vidtagas redan våren 1973. Då ändrades nämligen den centrala lagstiftning som reglerar frågan om utländska företags rätt att köpa upp svenska företag, den s. k. 1916 års lag. Lagändringen medförde att lagen nu täcker ungefär 80 procent av alla svenska aktiebolag. Uppköp av de aktiebolag som täcks av lagen fordrar regeringens tillstånd. Vägras tillstånd blir förvärvet ogiltigt.

1916 års lag är emellertid icke heltäckande. Det beror bl. a. på att lagen endast gäller bolag som har s. k. utlänningsklausul i sin bolagsordning. Ungefär 80 procent av bolagen har sådan utlänningsklausul. I höstas tillkallades emellertid en utredning med en uppgift att revidera 1916 års lag. Utredningen leds av landshövding Eckerberg. Utredningen har ett parlamentariskt inslag, och i utredningen ingår också företrädare för de fackliga organisationerna och för industrin. Bl. a. ingår riksdagsledamöterna Johannes Antonsson och Jan Bergqvist i Göteborg. Industrin företräds av bl. a. Matts Bergom Larsson, och facklig representant är Bert Lundin från Metall.

Utredningens uppgifter kan sammanfattas på följande sätt:

Utredningen skall åstadkomma ett system som medger fullständig kontroll när det gäller utländska uppköp av svenska företag. I direktiven sägs att vad som bör eftersträvas är en ordning som ger möjligheter att inom ramen för våra internationella förpliktelser hindra en utländsk investering där väsentliga allmänna intressen talar mot att en investering kommer till stånd.

En annan fråga som utredningen skall undersöka är hur man skall kunna övervaka och kontrollera utlandsägda företags skötsel.

I direktiven sägs även att en övervakning och kontroll av utlandsägda företags verksamhet bör vara inriktad på att skapa betingelser för ingripanden när väsentliga allmänintressen gör det påkallat att företaget ändrar sin politik i ett eller annat hänseende.

Utredningen skall också undersöka hur man skall få bättre information om planerade etableringar och förbättrad insyn i ägarförhållandena i större aktiebolag.

Slutligen sägs i direktiven att ett kontrollsystem beträffande företagens skötsel under alla förhållanden måste bygga på medverkan från de anställda.

Utredningen skall ägna särskild uppmärksamhet åt den aspekten på problemet.

Då utredningen ganska nyligen påbörjat sitt arbete är det naturligtvis omöjligt att redan nu börja tala om när den kan vara klar.

Den Eckerbergska utredningen sysslar således i första hand med frågan om utlandsägda företag i Sverige.

En annan väsentlig fråga när det gäller multinationella företag är hur svenska multinationella företag agerar och om deras agerande är förenligt med svenska allmänna intressen. Den frågan har behandlats i en särskild

promemoria, som upprättats av den arbetsgrupp som letts av statsrådet Lidbom. Arbetsgruppen tillsattes i mars föregående år, och dess arbete har redan resulterat i en proposition, som nu ligger på riksdagens bord. Inom parentes kan jag nämna att ledamöterna här liksom i andra fall har motionsrätt. Motionstiden utgår den 30 april.

I propositionen föreslås bl. a. att valutalagen ändras så att det blir formellt möjligt för riksbankens valutastyrelse att vid prövning av tillstånd för svenska företag att göra direktinvesteringar utomlands beakta även industri- och sysselsättningspolitiska synpunkter. Vidare föreslås att valutastyrelsen utökas med fyra ledamöter vid prövning av ärenden rörande utlandsinvesteringar. Dessa fyra ledamöter, som utses av Kungl. Maj:t, skall utgöras av två departementsrepresentanter och två företrädare för de anställdas organisationer. I propositionen begärs vidare riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering för tiden 1 juli 1974–30 juni 1975. Vidare föreslås en sådan ändring i valutalagen och valutaförordningen att postverket kan förordnas som valutabank. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

Utskottet beronar att gemensamt för de förslag som framförs i motionerna och som utskottet behandlat är "önskemålet att få till stånd en ökad kontroll från de enskilda staternas sida över de multinationella företagens verksamhet". Sammanfattningsvis kan väl därför sägas att syftet med det reformarbete som för närvarande bedrivs är att statliga myndigheter och fackliga organisationer skall få möjlighet att balansera den förstärkta förhandlingsposition som företagen får genom den ökade internationaliseringen. Eller kort sagt: Det bör bli möjligt att säga nej, om internationaliseringen leder till skadliga effekter för vårt land.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen i anledning av motionerna 854, 1487 och 1496 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om inriktningen av utredningsarbetet rörande multinationella företag,

2. att riksdagen avslår motionen 1120 såvitt den gäller initiativ rörande internationell kontroll av multinationella företag,

3. att riksdagen avslår motionen 245 om åtgärder mot ökat utländskt inflytande över svenska företag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det är känt även av mig – jag vänder mig där naturligtvis till herr Haglund – att det i internationella fackliga sammanhang förekommer åtskilligt konfererande och resonering om hur man skall möta hotet från de multinationella företagen. Men herr Haglund vet lika bra som jag att det internationella fackliga samarbetet på det planet är en mycket ny företeelse, som ännu så länge har avsatt förhållandevis få konkreta resultat.

Det är ett obestridligt faktum att den internationella fackliga rörelsen har haft ganska svårt att förena sig om en gemensam politik och attityd mot de multinationella företagen. Någon grund för ett praktiskt motståndsarbete och motståndsaktioner från de olika ländernas fack-

föreningsrörelser mot dessa företags agerande föreligger i dag inte och kan, om man är realistisk, inte väntas föreligga på ganska lång tid. Uppenbart är alltså att det behövs ett kraftfullt stöd från nationella statsmakter till fackföreningsrörelsen, i den mån ett sådant stöd nu är möjligt att få från statsmakterna, för att fackföreningsrörelsens motstånd skall kunna göras effektivt. En av de stora farorna i den här utvecklingen är just att den internationella fackföreningsrörelsen maktpolitiskt sett ligger efter i utvecklingen jämfört med de multinationella företagen, som redan har flera decenniers erfarenhet av sådant här spel bakom sig.

Jag kan inte underlåta att vara oerhört kritisk mot det sätt på vilket herr Haglund och hans parti – och hans regering – i många år har skött den här typen av problematik. Det har dock varit ganska uppenbart under ett par decennier vad som har varit på väg när det gäller de stora internationella kapitälerna och deras inflytande. Man har skjutit hela denna problematik framför sig i årtal. Man har utrett saker och ting under mycket lång tid trots att de sakerna hade kunnat utredas mycket snabbt och mycket kortfattat därför att de i stor utsträckning var välkända. Det skrevs ett par böcker i det här landet för rätt många år sedan av en man som heter C.-H. Hermansson, där koncentrationstendenserna inom näringslivet kartlades mycket noga och de stora multinationella företagens begynnande insteg i svensk ekonomi redan under 1950-talet belystes. Regeringen fördröjde uppmärksamheten kring denna problematik genom att begrava den i utredningar, som har avgivit vissa delbetänkanden men som egentligen inte har blivit färdiga med någon som helst sammanfattande attityd och som under årtal har förhalat utformandet av ett bestämt aktionsprogram gentemot de multinationella företagen.

I vad sedan gäller den lagstiftning som herr Haglund åberopar framgår det ju av vad han själv sagt i dag att lagarna inte är avsedda att angripa den makt som multijättarna redan har skaffat sig, utan de är bara så att säga eventualitetslagar, som formellt skall möjliggöra vissa ingripanden i enskilda fall under den fortsatta utvecklingen. Dessa lagar kommer inte att hindra och har icke förmått hindra att multijättarnas makt över den svenska ekonomin ständigt växer och vuxit särskilt starkt under de allra senaste åren. Det är inte heller lagarnas avsikt att förhindra detta, och det tycker jag att herr Haglund borde erkänna. Lagarna avser bara att skapa, som jag sade, formella möjligheter till ingripanden, men det framgår uppenbart av lagarnas utformning att dessa ingripanden är avsedda att vara undantagsfall. De innebär alltså inget motarbetande, systematiskt och på bred front, av den växande maktfaktor som även regeringen förutsätter att de multinationella företagen skall utgöra inom svensk ekonomi och i sista hand också inom svensk politik.

Vad sedan beträffar valutabestämmelserna så är det klart att de kan byggas på, de kan förbättras, de kan byråkratiseras. Men sådana de hittillsvarande erfarenheterna är måste man väl säga att valutarestriktionerna har varit betydligt effektivare när det gäller att ställa till besvär för en jugoslavisk invandrare som velat skicka hem 500 kronor till sin mor än när det gäller att förhindra eller försvåra för multijättarna att göra valutatransaktioner. Och genom avtalet med EEC har dessutom rege-

ringen frånhänt sig den formella möjligheten att ingripa mot den typ av kapitalrörelser som är en följd av handelsförbindelserna mellan Sverige och Gemenskapen. I det fallet har regeringen avhänt sig sin konstitutionella möjlighet att ingripa.

Jag vill avslutningsvis ställa några frågor till regeringens talesman här i dag. Tycker herr Haglund att det är riktigt att forsknings- och utvecklingsarbete på det industriella och tekniska planet här i landet i allt större utsträckning kommer att styras av stora multiföretag? Tycker herr Haglund att det är riktigt att den svenska atomreaktorindustrins utvecklingsarbete är förlagt inom ramen för det delägarföretag i Uddcomb som härstammar från Förenta staterna? Oroas inte herr Haglund på något sätt över den stora och växande makt som utländska multijättar utövar exempelvis över en politiskt så viktig industrigren som dataindustrin? Oroas inte herr Haglund av sådana företeelser som Bata, dvs. att multinationella företag köper upp svenska för att sedan ha fria händer att lägga ned dem? Jag är säker på att om man ställer herr Haglund mot väggen så erkänner han att han är oroad över det. Men vad har han föreslagit? Vad har regeringen föreslagit som effektivt skulle kunna motarbeta sådana tendenser? Avser man att nationalisera dataindustrin? Avser man att skaffa sig en effektiv demokratisk kontroll över utveckling och forskning? Avser man att lagstifta mot den typ av nedläggningar som Bata representerar? Jag har i regeringsförslagen och i de av herr Haglund åberopade lagstiftningsåtgärderna inte sett några tecken på att det är det man tänker göra.

Ni befinner er som regeringsparti här i ett svårt politiskt dilemma. Ni kan inte gå i strid mot det rådande systemet därför att ni i så hög grad har ingått pakter med det systemet -- i så hög grad baserat er politik på det systemets existens. Men samtidigt är ni i ett dilemma därför att ni vet att de senaste årens drag i detta systems utveckling utgör en stor och växande fara för arbetarrörelsen i landet. Vad är det ni skall lita till? Skall ni lita till den svenska arbetarrörelsen, det inflytande den kan ha över statsorganen här i landet, dess makt, dess möjligheter att på bred front ingripa? Eller skall ni lita till de multinationella företagens välvilja och önskan att anpassa sig efter de värdsamma önskemål som statsmakterna och vi andra här i landet kan ha att framföra till dem? Det är dessa frågor ni måste ta ställning till. Så länge ni accepterar en stor och växande sektor inom det svenska näringslivet vilken är kontrollerad av dessa multinationella jättars makt, accepterar ni också att deras politiska inflytande ständigt växer och att era egna aktionsmöjligheter gentemot dessa företag och deras makt gradvis minskas. Om ni vill göra något effektivt måste ni ingripa innan denna tillväxt i multijättarnas makt har nått så långt att det kommer att medföra svåra konvulsioner att angripa dem, för i det läget vet vi hur ni kommer att agera. Då kommer ni icke att angripa. Då kommer ni som vanligt att retirera.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Som vanligt ställde herr Svensson i Malmö en mängd frågor till mig som utskottets talesman. Herr Svensson tror visst också att jag är regeringsledamot. Skulle vi här ta upp alla de diskussioner och de

frågeställningar som herr Jörn Svensson aktualiserar fick vi inte göra något annat under resten av dagen. Herr Svensson syftar här naturligtvis på de multinationella företag som har gjort investeringar i Sverige. Det underliga är att han inte har sagt något om hur han betraktar våra svenska multinationella företag – om han inte ser dem som något problem.

Om man nu skall tala om multinationella företag – vare sig det gäller utländska investeringar i Sverige eller svenska investeringar i utlandet – så är det ju ett faktum att svenska företag har gjort större investeringar i utlandet än utländska företag har gjort i Sverige. Detta ser jag inte som ett så fantastiskt orostecken som herr Svensson målar upp här. Det finns både positiva och för den delen kanske också mer negativa tendenser i sådana investeringar. Men det är beträffande de negativa tendenserna som jag har redogjort för vilket omfattande lagstiftningsarbete som pågår och hur man nu återigen har tagit initiativ till sådan lagstiftning, med anslutning bl. a. av den arbetsgrupp som tidigare har utformat en promemoria som har resulterat i en proposition vilken nu ligger på riksdagens bord. Det påpekade jag också i mitt tidigare anförande. Enligt herr Svenssons uppfattning har sådant lagstiftningsarbete tydligen ingen betydelse. Han tror tydligen inte på att detta kan innebära att vi har någon kontroll på det här området.

Sedan tog herr Svensson upp dataindustrin. Vi har ju en dataindustriutredning. Och jag sitter själv med i något som heter datasamordningskommittén. Jag vill bara säga till herr Svensson att nog vet vi att vi har ett dataföretag som heter IBM. Vi känner också till problemen när det gäller att kontrollera och eventuellt samarbeta med sådana företag. Herr Svensson gör i detta som i tidigare sammanhang det lätt för sig och säger att staten skall överta det hela. Tidigare har det gällt bensinstationer, oljemarknaden och bankinstitutioner, och nu gäller det dataindustrin. Herr Svensson vill med ett penndrag lösa dessa problem. Staten och samhället skall överta det hela, och därmed är frågorna ur världen. Jag vill hänvisa till att dataindustriutredningen och även datasamordningskommittén så småningom kommer att framlägga betänkanden på detta område, och jag hoppas att de skall göra herr Svensson uppmärksam på en del av svårigheterna i de problem som herr Svensson brottas med.

När det sedan gäller det fackliga samarbetet tror jag att det finns folk här i riksdagen som för herr Svensson skulle kunna berätta om problem och svårigheter som förekommer på det fackliga området. Jag hänvisar återigen till vad TCO:s och Metalls representanter anförde i den diskussion som förekommit i Svenska Dagbladet. Läs det, herr Svensson, så skall vi diskutera de fackliga frågorna sedan!

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag har mig naturligtvis bekant att herr Haglund inte är med i regeringen, men med tanke på att han framträder som dess talesman här i dag kan man väl inte fränkänna honom ett visst samband med regeringspartiet. Att jag inte har tagit upp diskussionen om de svenska utlandsinvesteringarna som i och för sig är, vilket herr Haglund mycket riktigt påpekar, en mycket intressant del av den totala problematiken och som vi mycket väl i ett annat sammanhang kan

diskutera, har naturligtvis samband med att det inte faller inom ramen för det utskottsbetänkande som vi nu debatterar.

Herr Haglund är irriterad över att jag ställer många frågor. Det kan möjligen bero på att han har litet svårt att besvara dem. Om jag nu råkat ställa något för många frågor, vill jag i stället ta upp endast en avslutande fråga, som i sig koncentrerar problematiken. Är det inte så, herr Haglund, att de åtgärder som hittills vidtagits, vilka varit mycket små, och de som man räknar med att under de närmaste åren genomföra är marginella kontrollåtgärder, som icke på allvar på något sätt kommer att rubba den allmänna tendensen i utvecklingen, nämligen att de multinationella företagen förstärker sin makt över svensk politik och svensk ekonomi? Jag vill ställa följande fråga: Är det herr Haglunds mening att multijättarnas inflytande över svensk ekonomi och politik skall minska, eller bör de enligt hans mening öka? Om det enligt hans mening bör minska eller i varje fall hållas där det nu är, vilka effektiva åtgärder avser ni att vidta för att stoppa den utveckling som nu är på gång och som innebär att dessa företags makt uppenbarligen starkt och i accelererande grad ökar?

Till sist, herr Haglund: Jag underskattar inte alls svårigheterna när det gäller nationalisering och förstatligande. Men även herr Haglund tror jag i sitt stilla sinne kan vara överens med mig om att i ljuset av den sist timade s. k. energikrisen och oljebolagens agerande är det nog så att man i regeringspartiet ångrar att man icke nationaliserade olje- och bensinhandeln 1945. Den underlåtenheten har han själv och svenska folket fått betala ett avsevärt pris för, och det gäller att tillgodogöra sig den erfarenheten för framtiden.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag vill kort svara herr Svensson i Malmö på den sista frågan med att jag förbehåller mig rätten att vänta och se vilka resultat som den Eckerbergiska utredningen kan komma fram till, propositionen i frågan och den utveckling som kommer att äga rum.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Då kan jag bara konstatera att herr Haglund inte har någon mening om denna viktiga maktpolitiska fråga, nämligen huruvida det är önskvärt att de multinationella företagen ökar eller minskar sin makt. I en för arbetarrörelsen så viktig och angelägen maktfråga har herr Haglund ingen uppfattning. Han skall avvakta Eckerbergs utredning innan han bestämmer sig för vad han skall tycka om multinationella företags makt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

Den allmänna arbetsgivar- avgiften

reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	· ·	267
Nej	—	45
Avstår	-	1

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	293
Nej	—	18
Avstår	-	2

§ 8 Den allmänna arbetsgivaravgiften

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 17 i anledning av motioner angående den allmänna arbetsgivaravgiften.

I detta betänkande behandlades motionerna

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

1974:12 av herr Fridolfsson (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag under innevarande år om borttagande av den allmänna arbetsgivaravgiften för kristna och andra humanitära organisationer,

1974:13 av herr Helén m. fl. (fp) vari bl. a. hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning i syfte att på lämpligt sätt kompensera ickecella organisationer och fria samfund för den extra ekonomiska belastning som orsakats dem genom skyldigheten att erlagga allmän arbetsgivaravgift (löneskatt),

1974:188 av herr Helén m. fl. (fp) vari bl. a. hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att konsekvenserna för olika branscher och företagsgrupper av de ökade arbetsgivaravgifterna kartlades.

1974:268 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsamt utredning beträffande

1. dels den allmänna arbetsgivaravgiften (löneskatten) och socialförsäkringsavgifternas verkningar på sysselsättning, löner m. m.,

2. dels den allmänna arbetsgivaravgiftens framtida utformning, i enlighet med vad som anförts i motionen,

1974:372 av herr Sundman m. fl. (c, m) vari hemställdt

1. att riksdagen beslutade att egenavgiften i vad avsåg allmän arbetsgivaravgift slopades för fria konstnärliga och litterära yrkesutövare, samt

2. att riksdagen, om kravet under 1 icke vann riksdagens bifall, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av nu tillämpade regler beträffande egenavgiften för vissa fria yrkesutövare i vad avsåg den allmänna arbetsgivaravgiften,

1974:620 av herr Nilsson i Trobro m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen beslutade att skattskyldig vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt skulle åtnjuta förhöjt avdrag för egenavgift uppgående till 125 procent av nämnda avgift,

1974:625 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari hemställdt att riksdagen beslutade att kulturarbetare skulle undantas från skyldigheten att erlagga arbetsgivaravgift (egenavgift), innebärande viss av motionärerna föreslagna ändring av 4 § första stycket förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift,

1974:953 av herr Nordgren m. fl. (m, c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att vederbörande författningar justerades så att dubbelavgiftsdebiteringar skulle undvikas,

1974:958 av herr Oskarson m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen beslutade om en utredning med uppgift att framlägga förslag om en successiv avveckling av löneskatten enligt de riktlinjer som angetts i motionen,

1974:1206 av herr Börjesson i Glömminge (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj: skulle anhålla om utredning beträffande en översyn av den allmänna arbetsgivaravgiften (löneskatten) i syfte att slopa egenavgiften för egna företagare och fria yrkesutövare,

1974:1213 av fru Fränkel (fp) vari hemställdt att riksdagen beslutade att inkomster från en enskilt driven konstnärlig och litterär verksamhet skulle undantas vid bestämmande av allmän arbetsgivaravgift,

1974:1216 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att ett aktionsprogram för 100 000 arbetstillfällen utarbetades i enlighet med vad som angetts i motionen 1974:1489, innehållande bl. a. befrielse från den allmänna arbetsgivaravgiften för företag som nyetablerades eller ökade sin sysselsättning, i sistnämnda fall begränsat till den del av avgiften som svarade mot lönesumman för nyanställningarna,

1974:1223 av herr Hovhmmar m. fl. (m, c, fp) vari hemställdt att riksdagen skulle uppdra åt Kungl. Maj:t att planera och verkställa en successiv avveckling av den allmänna arbetsgivaravgiften med verkan från den 1 juli 1974,

1974:1225 av herr Johansson i Vrångebäck (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag syftande till den s. k. egenavgiftens borttagande för småbrukare,

1974:1229 av herr Josefson m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsamt utredning beträffande

1. dels den allmänna arbetsgivaravgiften (löneskatten) och dess verkningar på företag och lönsamhet,

2. dels den allmänna arbetsgivaravgiftens framtida utformning i enlighet med vad som anförts i motionen samt

1974:1238 av herr Nordgren m. fl. (m) vari hemställdt

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till införande av generell avdragsrätt från allmänna arbetsgivaravgifter och socialförsäkringsavgifter i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättandet av en expertutredning för att utreda arbetsgivaravgiftens konsekvenser för arbetsmarknaden, lönebildningen, kapitalbildningen och produktionsinriktningen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

A. med bifall till motionen 1974:953 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift som utskottet i betänkandet förordat,

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

B. avslå följande motioner, nämligen

1. motionen 1974:12,
2. motionen 1974:13, i vad den behandlades i detta betänkande,
3. motionen 1974:188, i vad den behandlades i detta betänkande,
4. motionen 1974:268,
5. motionen 1974:372,
6. motionen 1974:620,
7. motionen 1974:625,
8. motionen 1974:958,
9. motionen 1974:1206,
10. motionen 1974:1213,
11. motionen 1974:1216,
12. motionen 1974:1223,
13. motionen 1974:1225,
14. motionen 1974:1229,
15. motionen 1974:1238.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Magnusson i Borås (m), Andersson i Knäred (c), Mundebo (fp), Josefson (c), Sundkvist (c) och Hallenius (c) samt fru Troedsson (m) som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen skulle med anledning av följande motioner, nämligen

1. motionen 1974:12,
2. motionen 1974:13, i vad den behandlades i detta betänkande,
3. motionen 1974:188, i vad den behandlades i detta betänkande,
4. motionen 1974:268,
5. motionen 1974:372,
6. motionen 1974:620,
7. motionen 1974:625,
8. motionen 1974:958,
9. motionen 1974:1206,
10. motionen 1974:1213,
11. motionen 1974:1216,
12. motionen 1974:1223,
13. motionen 1974:1225,
14. motionen 1974:1229,
15. motionen 1974:1238,

begära skyndsamt utredning beträffande den allmänna arbetsgivaravgiften i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. av herr Magnusson i Borås (m) och fru Troedsson (m) som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1974:953 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift som reservanterna förordat,

2. med anledning av motionen 1974:620 begära att Kungl. Maj:t till höstriksdagen framlade förslag om provisoriska bestämmelser innebärande att skattskyldig vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt

fick åtnjuta avdrag för egenavgift uppgående till 125 procent av erlagd avgift.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 17 behandlas ett flertal motioner beträffande arbetsgivaravgiften. Den lilla sensationen har nu inträffat att den socialdemokratiska majoriteten har gått med på att begära förslag till ändring med anledning av en motion av herr Nordgren m. fl. I denna motion påtalas den orättvisa som föreligger när den som bedriver näringsverksamhet får betala arbetsgivaravgift för barn mellan 16 och 18 år som arbetar i hans rörelse men dessutom även får betala egenavgift för samma belopp, då han blir skattskyldig för barnets inkomst. Utskottet anser att detta bör rättas till, och det var ju en bra framgång.

När det gäller arbetsgivaravgiften för övrigt är det förklarligt att det nu föreligger många motioner om ändringar. Den enprocentiga arbetsgivaravgiften har nu fyrdubblats, och det är naturligt att den försvarar för näringslivet att hänga med i konkurrensen. Särskilt för de arbetsintensiva företagen är denna beskattning mycket betungande. Här tar man ut skatt på 4 procent som inte drabbar importen. Därför blir de branscher som har att möta utlandskonkurrensen särskilt bestraffade. Skatten kommer därför att tvinga ut deras arbeten till andra länder, och resultatet blir antingen ökad import eller att vi här i landet förlorar exportmarknader.

Vi har flerfaldiga gånger påtalat detta och bl. a. understrukit att det är helt orimligt att under tider med svår arbetslöshet, som vi nu har haft, ytterligare höja denna beskattning. För många ideella och kristna organisationer, där arbetslönen är en stor del av budgeten och där inkomsterna oftast består av frivilliga gåvor, känns det givetvis hårt att statsmakten på detta sätt bestraffar det ideella arbetet. Även om företagsskatteberedningen skall se över denna beskattningsform är det behövt att riksdagen gör en viljeyttring mot denna hårda beskattning och bifaller reservationen.

Egenföretagare drabbas särskilt hårt. De får betala arbetsgivaravgift på hela sin inkomst, även på den del som icke är arbetsinkomst. Givetvis bör företagsskatteberedningen ordentligt utreda detta problem. Men vi finner det upprörande och helt omöjligt att man år efter år fortsätter att lägga arbetsgivaravgifter på inkomster som inte är arbetsinkomster. Därför föreslår vi moderater att rörelseinkomsttagare skall få rätt till ett avdrag med 125 procent av den erlagda arbetsgivaravgiften för att därigenom bli kompenserad i någon mån för den orättvisa beskattningen. Statsmakterna får inte negligera rättvisan längre genom att fortsätta med den dubbelbeskattning som nu sker bara därför att man tycker att det är svårt att finna en metod för uppdelning av vad som är arbetsinkomst och vad som är kapitalinkomst. Det nu tillämpade systemet hör helt enkelt inte hemma i ett samhälle som vårt.

Reservationen 2 innebär ett försök att skapa rättvisa. Det är en mycket stor grupp som berörs av detta: alla egenföretagare inom olika branscher och yrken, konstnärer m. fl. och framför allt praktiskt taget alla jordbrukare.

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till såväl reservationen 1 som reservationen 2.

I detta anförande instämde herrar Nordgren, Nilsson i Trobro, Hovhammar, Johansson i Vrångebäck och Träff (samtliga m).

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Vad denna debatt gäller är formellt sett om en särskild utredning skall göras om den allmänna arbetsgivaravgiftens roll och utformning. Reellt sett gäller den skilda värderingar av arbetsgivaravgiftens roll inom beskattningen.

Det pågår ju en rätt omfattande debatt om skattesystemets utformning och bl. a. om den allmänna arbetsgivaravgiften. Den debatten är naturlig. För några år sedan tillkom arbetsgivaravgiften som en ny skatteform. Den kom till utan närmare utredningar. Den har i ett par omgångar höjts, och det har skett utan närmare analys av vilka effekter arbetsgivaravgiften har inom samhällsekonomin, inom näringslivet och på arbetsmarknaden.

Det finns debattörer som har bestämda – ja, mycket bestämda – uppfattningar om arbetsgivaravgiftens roll, alltifrån dem som menar att avgiften har synnerligen negativa effekter, att den är grunden till de flesta av näringslivets problem, till dem som menar att arbetsgivaravgiftens roll i dessa avseenden är ringa.

Skatteutskottets majoritet är i första hand intresserad av arbetsgivaravgiftens roll som inkomstkälla och som en enkel metod att få inkomster till statsverket. Det är inte oväsentliga aspekter på en skatt, men det är förvisso inte de enda.

Det finns i flera av motionerna mycket bestämda uppfattningar om att arbetsgivaravgiften snabbt skall avvecklas, om hur egenavgiften skall se ut och om att vissa grupper skall vara befriade från arbetsgivaravgift. Jag delar inte alla dessa uppfattningar, och reservanterna inom utskottet har inte heller instämt i alla de synpunkter som förts fram i motionerna.

Det har inte heller nu gällt att ta ställning till arbetsgivaravgiftens utformning. Vad det nu gäller är att få underlag för ett sådant beslut, att få veta exempelvis vilken roll arbetsgivaravgiften har och har haft på sysselsättning, i vad mån den kan och bör utnyttjas inom regionalpolitiken och i vad mån avgifter bör utgå vid konstnärlig och litterär verksamhet.

Det sägs att företagsskatteberedningen skall studera arbetsgivaravgiftens roll och att ett sådant utredningsarbete pågår. Jag vill inte bestrida detta. Skatteutskottets ordförande torde vara väl informerad på den punkten. Inte heller vill jag bestrida den utredningens kompetens för en sådan utredningsuppgift. Men debatten gäller inte vem som skall göra utredningen. Det är regeringens sak att ge ett klarläggande besked på den punkten. Vad vi, som inom utskottet har reserverat oss, vill understryka är två saker. Den ena är att utredningen skall göras skyndsamt. Det är nödvändigt att få fram ett underlag för en konstruktiv debatt om arbetsgivaravgiftens roll. Den andra är att utredningen skall göras ur ett

brett perspektiv. På båda dessa punkter är skatteutskottets majoritet mycket försiktig och anför mycket svala resonemang. Därför har vi funnit det vara nödvändigt att i en reservation markera vilken vikt vi lägger vid båda dessa frågor, alltså dels att snabbt få fram ett utredningsmaterial, dels att få fram ett material som ur ett brett perspektiv tar upp frågan om arbetsgivaravgiftens roll och utformning.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationen 1 av herr Magnusson i Borås m. fl.

I detta anförande instämde herr Carlström (fp).

Herr JOSEFSON (c):

Herr talman! Frågan om arbetsgivaravgiftens utformning har varit föremål för mycken diskussion alltsedan den infördes den 1 januari 1969. Redan vid avgiftens tillkomst kritiserades starkt att man inte utrett eller på något sätt redovisat dess konsekvenser för olika typer av företag. Avgiften, som från början var 1 procent på alla arbetslöner och för egenföretagaren 1 procent på arbetsinkomsten och därjämte på avkastningen av i företaget nedlagt eget kapital, har sedan höjts och utgör för närvarande 4 procent. Röster hörs också nu för att vid kommande årsskifte ytterligare höja denna avgift.

Från centerns sida har år efter år framhållits att en allsidig och förutsättningslös utredning borde göras, en utredning som kunde belysa löneskattens inverkan och betydelse för olika typer av företag och som kunde ge svar på frågan vilka konsekvenser löneskatten inneburit för företagen. Löneskatten inbringar i dag större tillskott till statskassan än vad vinstskatten från aktiebolag och ekonomiska föreningar åstadkommer. Redan nu framstår det klart att löneskatten hårt drabbar de arbetskraftsintensiva företagen, medan den däremot spelar mindre roll för de mera kapitalkrävande företagen med stor produktion per anställd. Småföretagen tillhör i regel de mest arbetskraftsintensiva företagen och drabbas därför hårdast av löneskattens konsekvenser. Enbart av detta skäl har jag svårt att förstå varför socialdemokraterna motsätter sig en allsidig och förutsättningslös utredning.

Ideella föreningar samt religiösa och humanitära organisationer har drabbats hårt av den utgående löneskatten. Visserligen har vissa av dessa fått höjda bidrag, men samtidigt har det pågått en ständig höjning av de indirekta skatterna, till vilka jag räknar löneskatten.

Vårt krav på en viss reducering av avgifterna har starkt samband med vad jag nyss sade, nämligen att småföretagen i regel drabbas hårdast av löneskatten därför att vi i denna företagargrupp ofta finner de mest arbetskraftsintensiva företagen. Därtill kommer att egenavgiften utgår inte bara på arbetsinkomsten utan också på avkastningen på det i företaget insatta egna kapitalet. Av båda dessa skäl anser vi en viss reducering av löneskatten för de mindre företagen vara i högsta grad berättigad.

När jag läser utskottsmajoritetens yttrande blir jag förvånad både över den irritation som här berörda motioner tycks ha åstadkommit bland

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

utskottsmajoritetens ärade ledamöter och över den tolkning av motionärernas krav som man gör. I centerns partimotion anförs som skäl för utredningsyrkandet bl. a. att man vill ha tillgång till ett underlag, som gör det möjligt att mera noggrant bedöma löneskattens inverkan på sysselsättning, priser, löner osv. Man anser det vara angeläget att få utrett i vilken utsträckning skatter av det här slaget aktivt kan utnyttjas i konjunkturpolitiskt och näringspolitiskt syfte. Man pekar på möjligheten att differentiera avgiften för att skydda dels särskilt arbetskraftsintensiva företag, dels utsatta grupper på arbetsmarknaden, då närmast den äldre arbetskraften. En annan fråga som tas upp är frågan om en differentiering efter geografiska grunder att utnyttjas som ett led i regionalpolitiken.

Utskottsmajoriteten avfärdar dessa krav med att "samtliga motionärer är beredda att förorda långtgående skattelättnader, administrativt svårhanterliga undantag och nedsättningar samt andra åtgärder, som leder till klara konkurrensrubbningsar". Denna beskrivning av motionernas innehåll gör mig verkligen förvånad.

Vad vi begär i motionerna och i reservationen är en skyndsam utredning om den allmänna arbetsgivaravgiftens framtida utformning. Vi säger i reservationen att utredningen bör ha fria händer att framlägga förslag om differentiering eller andra åtgärder för att hindra en snedvridning mellan olika former av verksamhet. Vi begär att frågan om differentiering efter geografiska grunder skall utredas för att avgiften skall kunna utnyttjas som ett led i regionalpolitiken.

I finansutskottets betänkande nr 1 i år uttalade ett enigt utskott "att man har intet att erinra mot att frågan blir föremål för utredning i regionalpolitiskt sammanhang". Jag uppfattade detta uttalande om arbetsgivaravgiften så, att det nu rådde enighet om att frågan hur arbetsgivaravgiften eventuellt skulle kunna användas i regionalpolitiken skulle utredas.

Skatteutskottet har emellertid inte velat uppfatta uttalandet som ett ställningstagande till den frågan. Yrkandet har som sagt tagits upp i centermotionen, och jag hade förväntat mig att vi skulle kunnat nå enighet om en utredning om hur arbetsgivaravgiften skulle kunna användas som ett led i regionalpolitiken.

Herr talman! Jag skall inte vidare fortsätta argumenteringen för reservanternas krav på en allsidig och skyndsam utredning om den allmänna arbetsgivaravgiftens utformning. Frågan är känd för riksdagens ledamöter och har belysts även i tidigare anföranden i dag. Jag har närmast velat påvisa att våra krav har en annan innebörd och ett vidare syfte än vad som framgår av utskottsmajoritetens yttrande.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen 1 av herr Magnusson i Borås m. fl.

I detta anförande instämde herrar Fågelsbo, Persson i Heden, Hallenius och Johansson i Växjö samt fru Ekelund (samtliga c).

I detta anförande instämde herrar Fågelsbo, Persson i Heden, Hallenius och Johansson i Växjö samt fru Ekelund (samtliga c).

Onsdagen den
17 april 1974*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I en motion från vänsterpartiet kommunisterna, nr 625, slår vi fast att flera partier under många år har sökt komma till rätta med det missförhållandet att det utgår arbetsgivaravgift, s. k. egenavgift, för kulturarbetarnas konstnärliga skapande.

Skatteutskottet har i år – liksom tidigare även bevillningsutskottet – varit lika oförstående som alltid för framförda argument och helt bortsett från att all konstnärlig verksamhet kännetecknas av sitt skapande inslag.

En konstnär kan aldrig bli arbetstagare när det gäller denna skapande verksamhet. Därav följer att han eller hon som s. k. rörelseidkare inte heller kan kompensera sig för pålagor av arbetsgivaravgiftens karaktär.

I år anför emellertid skatteutskottet i sitt betänkande ett exempel om en tidningsmedarbetare, för att vi motionärer – som är från samtliga partier här i riksdagen utom socialdemokraterna – riktigt ordentligt skall förstå hur dumma och enfaldiga vi egentligen är, och att vi inte alls begriper vad saken gäller. Exemplet är extremt, det är det minsta man kan säga. Om en person är anställd på en veckotidning skall givetvis arbetsgivaravgift utgå. Om en annan person, som det står i utskotts-
betänkandets exempel, "medarbetar regelbundet", och alltså som självständig skribent säljer artiklar till tidningen, uppstår något som kan liknas vid ett anställningsförhållande, eftersom regelbundenhet och periodicitet finns. Då kan det mycket väl vara så att arbetsgivaren får betala arbetsgivaravgift även i det fallet.

Herr talman, man kan alltid – om man vill förstås – hitta regler för att täppa till bl. a. sådana kryphål som finns i det exempel utskottet har anförts. Detta extrema exempel anser jag inte vara någon som helst anledning till att förhindra att stora grupper kulturarbetare av olika kategorier slipper sin orättvisa egenavgift. Varken bildkonstnären, tonsättarens eller formgivarens arbete – för att nu ta några exempel – är att jämföra med rörelseidkarens i den meningen att arbetsgivaravgift skall utgå.

I reservationen 1, som fogats till skatteutskottets betänkande nr 17, skriver reservanterna bl. a.: "Frågan om avgiften bör utgå vid självständigt bedriven konstnärlig eller litterär verksamhet bör också övervägas." I klämman i reservationen har man tagit med vår motion nr 625 och begärt en skyndsam utredning beträffande den allmänna arbetsgivaravgiften i enlighet med vad som tidigare anförts i reservationen.

Vi anser emellertid att denna fråga varken behöver övervägas eller utredas vidare, utan nu krävs beslut. Vi kan bl. a. av den anledningen inte ansluta oss till reservationen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår motion nr 625. Vid bifall till den motionen kommer även kraven i motionen 1213 från folkpartihäll och motionen 372 från centern och moderaterna att bli tillgodosedda.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord med anledning av min motion nr 12 om slopande av allmän arbetsgivaravgift för humanitära och kristna organisationer.

När arbetsgivaravgiften infördes 1969 skedde det, beträffande de

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

kristna och ideella organisationerna, mot dessas protester. Från detta håll kunde man inte förstå och acceptera att man skulle inleverera löneskatt för sina anställda - en löneskatt som man inte hade möjlighet att lyfta av genom att höja några priser på varor och tjänster. Organisationerna arbetar som bekant nästan uteslutande på basis av frivilliga bidrag och drabbas därför av stora svårigheter. Men regeringen, som vid det tillfället hade en säker majoritet i riksdagen, brydde sig inte om de här invändningarna och protesterna från de ideella organisationerna och drev igenom löneskatten. Sedan 1969 har som bekant löneskatten fördubblats två gånger och är nu uppe i 4 procent.

I den här frågan har motioner väckts år efter år. Jag har tagit mig före att titta i utskottsbetänkanden beträffande behandlingen av detta ärende under de närmast förflutna åren, och jag har kunnat konstatera att skatteutskottets majoritet - dvs. socialdemokraterna - under rubriken "De ideella organisationerna" uttalat sin förståelse för motionärernas ståndpunkt. Man har prisat det samhällsnyttiga arbete som dessa organisationer utför men samtidigt motsatt sig de regelbundet återkommande förslagen om avgiftsbefrielse och i stället förordat att eventuell kompensation bör ske genom direkta bidrag från staten.

I skatteutskottets betänkande nr 17 har man skrivit "eventuell kompensation", vilket måste betyda att regeringen - kanslihuset och finansministern - icke definitivt bestämt att bidrag skall utgå utan att man skall besluta om eventuellt bidrag när man så finner lämpligt.

Det nuvarande systemet är enligt mitt förmenande orimligt och i grunden fel. När vi 1968 i riksdagen diskuterade löneskatten dristade jag mig att rubricera löneskatten på organisationer av det här slaget som skatt på kollekten. Många socialdemokrater blev djupt indignerade och tyckte att jag gjorde mig skyldig till ett grovt övertramp, men jag hävdar, herr talman, fortfarande att de organisationer som bedriver sin verksamhet med frivilligt insamlade offergåvor och som avlönar pastorer och anställda, som arbetar inom alkoholistvård, narkomanvård och församlingsverksamhet över huvud taget, för vilka anställda man tvingas erlagga löneskatt, får kollekten beskattad.

Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till utskottets talesman: Vad är anledningen till att staten först lägger en hård löneskatt på de ideella och kristna organisationerna, en skatt utan tidigare motsvarighet, och sedan eventuellt - jag vill understryka ordet eventuellt - skall kompensera dessa organisationer genom statsbidrag? Är det för att utöva en viss kontroll på den verksamhet som organisationerna bedriver, eller tror man i kanslihuset att man på ett bättre sätt än exempelvis en frikyrkoförsamling kan bedöma hur man skall handha frivilligt insamlade offergåvor? Jag är intresserad av att få svar på dessa två frågor.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande med herr Magnusson i Borås som första namn.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! I en motion, 1974:1223, undertecknad av representanter för de tre icke socialistiska partierna med mig själv som första namn har vi hemställt om en successiv avveckling av arbetsgivaravgiften med verkan från den 1 juli i år.

Inom den mindre och medelstora företagsamheten, som i regel är mycket arbetskraftsintensiv -- det har tidigare påpekats från den här talarstolen i dag -- väcker de ständiga höjningarna av socialavgifter och löneskatt mycket stor misstämning. Man uppfattar dessa kostnader som en av statsmakterna beslutad lönsamhetsförsämring. Man tycker att arbetsgivaravgiften är ett mycket olyckligt sätt att tillgodose finansministerns omätliga krav på vad han med ett förskönande ord brukar kalla inkomstförstärkning.

Naturligtvis finns det branscher där arbetsgivaravgiften -- det vill jag gärna ha sagt -- inte spelar särskilt stor roll för lönsamheten. Det gäller framför allt den högmekaniserade industrin. I regel är det fråga om storföretag som har en hel världsmarknad att gå ut på. Det gäller också företag som arbetar uteslutande på hemmamarknaden utan konkurrens utifrån. För företag av dessa kategorier är det relativt enkelt att ta ut de statliga pålagorna genom höjda priser. Arbetsgivaravgiften verkar på dessa företag endast som en form av omsättningsskatt som via priset tas ut av konsumenterna. För konsumenterna betyder därför arbetsgivaravgiften genom höjda priser ytterligare en skatt utöver alla andra mer eller mindre synliga.

Men det finns, herr talman, en stor grupp företag -- och det är den helt dominerande gruppen -- som blir illa klämd av arbetsgivaravgiften. Jag syftar då på de många små och medelstora företagen, som oftast är arbetskraftsintensiva och som endast med svårighet kan ersätta människorna med maskiner. För deras del kan arbetsgivaravgiften ingalunda jämföras med en omsättningsskatt. Produkter från dessa företag fördras i konkurrens med utländska företags produkter både på hemmamarknad och vid export. Visserligen är det sant att de importerade varorna belastas vid gränserna med moms men de belastas inte av den produktbeskattning som arbetsgivaravgiften utgör. Arbetsgivaravgiften kan inte heller lyftas bort vid export.

Företag av denna kategori är som bekant ofta underleverantörer till storföretag, inte sällan i hård konkurrens med utländska underleverantörer. Den av riksdagen beslutade lönsamhetsförsämringen för dessa företag genom arbetsgivaravgiften kan leda till att storföretagen i ökad utsträckning skaffar sig underleverantörer i utlandet. Det har redan skett i en del fall.

Det är inför den utvecklingen som många företagare -- med rätta, tycker jag -- uppfattar arbetsgivaravgiften som en straffskatt på svensk produktion i konkurrens med utländsk.

Den nuvarande utformningen av löneskatten uppfattas av många mindre företagare helt naturligt som en direkt orättvisa. Man reagerar väldigt hårt mot den s. k. egenavgiften, som innebär att en företagare utan anställda drabbas av en högre skatt än en anställd med exakt samma inkomst. Det finns åtskilliga mindre företagare såväl inom industri som inom handel och jordbruk som har ett kapital nedlagt i byggnader eller maskinutrustning. Detta kapital skall givetvis förräntas och räntan skattemässigt läggas till den inkomst som vederbörande har av sitt arbete. Men arbetsgivaravgiften tas också ut på inkomst av kapital -- ett kapital som endast är arbetsredskap. Dessa småföretagare får alltså i verkligheten

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

en betydligt högre statlig inkomstskatt än en löntagare med samma inkomst, eftersom arbetsgivaravgiften beräknas på vederbörandes totala inkomst, dvs. även på räntan av kapitalet före alla avdrag.

Om man tänker på denna extra inkomstskatt för vissa medborgare förefaller det ganska egendomligt, tycker vi, att utskottsmajoriteten i betänkandet säger att det är ett rättvisekrav att även egenföretagare belastas med egenavgift. Betänkandet förefaller på denna punkt något cyniskt, när man tänker på att många småföretagare det är statistiskt bevisat – i realiteten faktiskt hör till låginkomsttagarna.

Nu sägs visserligen att arbetsgivaravgiften behövs av statsfinansiella skäl. Men även om en skatt behövs av statsfinansiella skäl kan den utformas förnuftigare och rättvisare än vad som nu är fallet. Det borde vara en angelägen uppgift för riksdagen att utreda i första hand huruvida arbetsgivaravgiften kan användas som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument genom differentiering av skatten och i andra hand huruvida en omläggning av skattesystemet kan göras så att inte svenska produkter missgynnas.

En differentiering av arbetsgivaravgifterna kan exempelvis mycket väl användas som en stimulansmetod när det gäller att öka sysselsättningen i orter med sysselsättningsproblem på grund av att där saknas företag. I undersysselsatta områden kan arbeidskraftsintensiva industrier finna den arbeidskraft de behöver, och jag tror att det skulle vara ett incitament till nyföretagande om arbetsgivaravgiften kunde slopas inom dylika områden.

Herr talman! Ett första steg mot en förbättring av systemet med arbetsgivaravgifter anser vi vara en omprövning av de s. k. egenavgifterna. Jag vill därför yrka bifall till de reservationer som är fogade till skatteutskottets betänkande nr 17.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Låt mig först instämma i reservanternas synpunkt att höjningarna av arbetsgivaravgifterna har varit ett led i en medveten politik för omfördelning av skattebördan från personliga avgifter till avgifter på företagen. Men jag har trott att detta legat i alla partiernas målsättning, då man tyckt att den direkta beskattningens börda varit för tung.

För min del anser jag och jag förmodar att andra gör detsamma – att det inte är så lätt att säga vem som i sluttampen egentligen betalar arbetsgivaravgiften. Det finns här åtminstone tre möjligheter. För det första kan det vara löntagarna som får betala hela kalaset i form av lägre löner än de annars skulle ha haft. För det andra kan det vara konsumenterna som får betala arbetsgivaravgifterna i form av prishöjningar. För det tredje kan det vara så att en del av arbetsgivarna får betala dessa avgifter genom minskade vinstmarginaler. Slutligen kan det naturligtvis förekomma kombinationer av dessa tre möjligheter. Vilken grupp som får betala beror på vems marknad det för tillfället är i konjunkturen.

De flesta ekonomer i detta land anser nog att det är löntagarna som i det långa loppet får svara för huvudparten av arbetsgivaravgifterna. Om

Onsdagen den
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

det skulle vara rätt, faller reservanternas farhågor delvis till marken, nämligen farhågorna att arbetsgivaravgifterna skulle äventyra personalkrävande företags existens. I så fall är dessa farhågor inte berättigade. Det måste nämligen för företagen vara ganska likgiltigt om de betalar den totala utgiftssumman för lönen i form av en arbetsgivaravgift och en lägre lön eller om de betalar samma summa i form av en högre lön och ingen arbetsgivaravgift alls.

Däremot tror jag att man kan vara litet oroad över att personalkostnaderna över huvud taget -- och däri inbegriper jag då arbetsgivaravgifterna -- påskyndar en överdriven mekanisering av näringslivet, något som kan vara diskutabelt i ett läge med brist på energi och ett visst överskott på mänsklig arbetskraft. Så är förhållandet i nuläget om man får tro på redovisade siffror, vilket man kanske inte alltid skall göra.

Utskottsmajoriteten och de reservanter som står bakom reservationen I har egentligen inte några delade meningar när det gäller förslaget att arbetsgivaravgiftens verkningar på näringslivets struktur och villkor bör utredas. Men utskottsmajoriteten anser att det är olämpligt att tillsätta en ny utredning när företagsskatteberedningen i enlighet med sina direktiv för närvarande sysslar med denna sak och frågan om andra produktionskatters inverkan på näringslivets struktur och villkor. Det måste väl ändå vara rimligt att denna utredning får slutföra sitt uppdrag och sätta in produktionskatterna i deras rätta sammanhang tillsammans med övriga företagsskatter.

Såsom påpekats i utskottets belänkande har i nuläget arbetsgivaravgiften större statsfinansiell betydelse än företagets inkomstskatter. Bara detta förhållande är ju ett skäl för att inte bryta loss arbetsgivaravgiften från den totala översynen av företagets beskattning. Den tidsvinst som skulle kunna göras genom att man bryter loss den och tillsätter en särskild utredning skulle bli väldigt liten, eftersom företagsskatteberedningen redan är ett bra stycke på väg.

Någon säger då att detta kanske stämmer när det gäller det direkta näringslivet i stort. Men företagsskatteberedningen sysslar inte med differentiering mellan små och stora företag och mellan olika delar av landet och inte heller med arbetsgivaravgifter för ideella organisationer eller för konstnärer och litterära skapare, och dessa områden borde väl kunna bli föremål för utredning. Fru Ryding har i dag yrkat bifall till sin motion, som innebär en omedelbar ändring av lagstiftningen beträffande kulturarbetarna.

Det är riktigt att företagsskatteberedningen inte kommer att syssla med de sistnämnda områdena, men de differentierade avgifterna är jag övertygad om att beredningen kommer att ta upp. På den punkten är det nämligen fråga om en konkurrenslikställighet mellan olika företag och olika företagsformer, något som ligger beredningens ledamöter mycket varmt om hjärtat.

Skatteutskottets majoritet har, som någon sade, alltid varit kallsinnig till konkurrensnedvridande åtgärder, vilket den är också i dag. Lika litet som utskottsmajoriteten vill ge skattelättnader till LKAB, SCA eller liknande stora vinstgivande företag bara därför att de ligger i Norrland -- vi är ju överens om att vi skall hjälpa Norrland -- lika litet vill

utskottsmajoriteten genom lägre arbetsgivaravgifter ge ett småbrukarstöd till jordbrukare med liten omsättning. Regionalpolitiken bör stödjas med lokaliseringstöd, och de mindre jordbruken bör få sin hjälp genom jordbrukspolitiken.

Utskottet vill heller inte skapa konstgjorda företagsbildningar genom klyvningar till en viss storlek, vilket kunde bli följderna om företag med under en viss mängd anställda skulle bli fria från skatter eller pålagor, vilket vissa motionärer vill. Vi har upplevt att det inom byggbranschen på senare år har uppstått mängder av s. k. skuttare. Det kan inte vara skattepolitikens mening att uppmuntra till en fortsatt sådan utveckling genom att slopa egenavgiften. Om något vore konkurrenssnedvridning, vore det väl detta.

Utskottsmajoriteten har vid flera tillfällen uttalat sin stora uppskattning av ideella organisationers verksamhet -- något som herr Fridolfsson har uppmärksammat. Vi vill ytterligare understryka detta i dag. Men vi tror inte att bästa sättet att visa uppskattning är att göra undantag från gällande skatte- och avgiftsregler. Utskottet tycker sig också ha fått gehör för sin linje hos statsmakterna genom att bidragen kraftigt uppräknats under senare år, även om man inte kan göra jämförelser mellan kostnader för pålagor och samhällsorganens stöd. Vem vet för resten vilka samlade lönekostnader de ideella organisationerna hade haft, om arbetsgivaravgifter ej varit införda alls utan statens utgifter hade fått betalas med direkta skatter eller ökad moms.

Herr Fridolfsson ställde en direkt fråga till utskottets talesman och jag vill besvara den. Att vi har skrivit "eventuell kompensation" beror inte på att vi är tveksamma om huruvida samhällsorganen skall ge de ideella organisationerna sitt stöd. Vi har skrivit "eventuell kompensation", därför att vi frågar oss: Vad är det som skall kompenseras? Vi är nämligen inte övertygade om att de ideella organisationerna skulle ha sluppit undan denna egenavgift i form av ökade löner eller ökad moms. Dessutom vill vi inte ha någon sammankoppling utan ett direkt stöd just till de ideella organisationerna. Vi skall visa vår uppskattning på detta sätt.

I fråga om kulturarbetarnas villkor har jag svårt att hänga med fru Ryding. Jag kan inte förstå varför inte författares eller andra kulturpersonligheters arbete skall kunna jämföras med vilket nyttigt arbete som helst. Jag kan försäkra att jag upplevt hur arbetare av olika slag har utfört så fina jobb att jag inte vill sätta dem i sämre läge än andra skapande människor.

Fru Ryding säger att kulturarbetarna inte vill vara rörelseidkare och förmodligen inte arbetstagare heller, men det är bara de två begreppen som finns nu. Hur skall då likställigheten mellan människorna bevaras, om man inte för in dem i någon av de här två fällorna? Det måste vi ju göra så länge vi håller oss med en arbetsgivaravgift, och det lär vi få göra bra länge till, om vi inte kan enas om något annat sätt att ta in pengar till beslutade utgifter. Arbetsgivaravgiften ger i dag 5,2 miljarder kronor.

Utskottet har med ett exempel på s. 12 i betänkandet visat hur snedvriden verksamheten kan bli, om man tar bort egenavgiften för skrivande människor. Fru Ryding har kallat detta ett något extremt

exempel. Hon menar att så går det inte till i verkligheten. Jag tror inte att det är något extremt fall. Om det görs undantag, så att någon kan komma undan en avgift eller en skatt genom en manipulation av något slag, så tror jag inte att konstnärer är undantagna från den vanliga mänskliga svagheten att göra ett sådant försök. Jag tror nog att det har märkts i samband med att vi gjorde undantag från momsens vid köp på ateljéer.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga ett par ord om reservationen 2. Herr Magnusson i Borås hävdar att egenföretagaren är i en missgynnad ställning, eftersom i hans inkomst också ingår kapitalvinster, som ju för andra människor är fria från de avgifter vi diskuterar nu. Jag kan gå herr Magnusson så långt till mötes att jag medger att han i princip kan ha rätt – men endast i princip. När vi börjar granska de praktiska fall som det här kan bli fråga om, är snart den principen satt ur spel. När ATP-systemet genomfördes för några år sedan, försökte man på ett liknande sätt att ta hänsyn till kapitalinkomsterna. Kritiken mot detta blev hård, och en ändring fick snart genomföras. En företagare får alltså i dag räkna "kapitalinkomster" som pensionsgrundande inkomst. Samma sak gäller i fråga om sjukförsäkringen. Inget undantag görs för kapitalinkomster när placering sker i sjukpenningklass. Och det är nog det klokaste systemet. Företagarnas inkomster, när de deklarerar, är nämligen genomsnittligt inte större än löntagarnas, och herr Hovhammar har sagt att de förmodligen är mindre än löntagarnas. Jag tror att det förhåller sig på det sättet. Genomsnittligt uts nog kapitalinkomsten upp av de överavskrivningsmöjligheter som föreligger och som också utnyttjas. Vidare minskar småföretagets självfinansieringsgrad, och det gör att kapitalvinsten till en del äts upp av stora lånekostnader.

Det är också väldigt stora skillnader mellan olika företagare, och skulle en schablonmetod genomföras, vilket har föreslagits i reservation nr 2, skapas stora orättvisor mellan olika företagare utan att det skapas någon större rättvisa i förhållande till löntagarkollektivet, något som man ju eftersträvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess helhet.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller frågan huruvida man skall ha en arbetsgivaravgift kvar eller inte så är det riktigt som herr Wärnberg säger att det ingår i företagsskatteberedningens direktiv att se på den saken. Vad det här är fråga om är att ge en viljeyttring i viss riktning.

Herr Wärnberg har argumenterat för egenavgiftens bibehållande, och jag vill bara poängtera att vi från vårt håll aldrig har föreslagit att egenavgiften skall bort så länge vi har kvar en arbetsgivaravgift över huvud taget. Vi anser naturligtvis att det i princip är riktigt att även företagarna skall betala en avgift för sina arbetsinkomster. Men man kan ju aldrig komma ifrån att i deras inkomster ingår en stor del som härrör från kapital, och det är detta som vi anser är orättvist.

Herr Wärnberg må argumentera hur mycket som helst, men man kan aldrig komma ifrån att det finns ett kapital bundet i företagen som står till förfogande för att företaget över huvud taget skall kunna existera. Då

är det inte rimligt att det skall utgå en avgift på detta kapital. Därför har vi i reservationen 2 föreslagit att man redan nu begär förslag innebärande att man tills vidare, så länge frågan är under närmare utredning, nöjer sig med en schablon på 125 procent.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg deklarerade att regeringspartiet och socialdemokraterna föredrar ett system där de ideella och kristna organisationerna först inlevererar en löneskatt och regeringen sedan visar sin uppskattning genom att ge statsbidrag. Jag reagerar mot principen att exempelvis ett frikyrkosamfund först skall betala löneskatt och sedan hos regeringen begära anslag. Det är ett byråkratiskt, krångligt och orimligt system.

Sedan undrar herr Wärnberg vad det är som säger att inte kristna och ideella organisationer skulle undgå att betala moms och andra skatter och avgifter om man nu plockade bort löneskatten. Nej, jag tror inte det finns så stora möjligheter till det så länge vi har en socialdemokratisk regering. Den har aldrig visat något större intresse för den linje som borgerligheten är efter år har drivit, nämligen att dessa organisationer bättre än regeringen och kanslihuset kan bedöma hur de skall bedriva sin verksamhet. Det är ett bakvänt resonemang att först uttala sin förståelse för motionärens linje och sedan avstyrka de tankegångar som framförts.

Om jag inte har missbedömt det hela, herr talman, är detta en lotterifråga om nu allt fungerar. Enligt rättvisepincipen är det vår tur att vinna denna lottning; som bekant förlorade vi lottningen när det gällde avdragsrätten. Jag hoppas därför att den borgerliga linjen vinner. Det är en viktig fråga för stora grupper i samhället, och det är därför nödvändigt att den äntligen blir löst.

Herr JOSEFSON (c) kort genmäle:

Herr talman! När herr Wärnberg säger att företagsskatteberedningen har till uppgift att se över detta frågekomplex bedömer jag det så att vi reservanter har tagit upp frågan i vidare omfattning. Vi har tagit in nya områden som enligt mitt bedömande inte omfattas av utredningsdirektiven till företagsskatteberedningen. Det kunde vara värdefullt att få denna fråga utredd i dess helhet, och det är framför allt det som kravet från reservanterna går ut på.

Nu säger herr Wärnberg att en ny utredning inte skulle påskynda frågans lösning och att det skulle vara märkligt om man tog ifrån en sittande utredning en uppgift som den sysslar med. Regeln här i riksdagen är ju att man hos Kungl. Maj:t begär att en utredning skall göras. Sedan är det Kungl. Maj:t som utser dem som skall göra detta arbete. Det är ingenting som hindrar att företagsskatteberedningen får ett vidgat uppdrag att ta upp frågan i den omfattning som reservanterna kräver. Det finns all anledning att riksdagen uttalar en bestämd viljecytring så att en allsidig utredning kommer till stånd av hela den betydande och omfattande fråga som arbetsgivaravgiften utgör.

Onsdagen den.
17 april 1974

*Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften*

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fortsätta resonemanget med herr Magnusson i Borås om kapitalinkomsterna. Hur kan det komma sig att herr Magnusson kämpade så hårt för att få med hela företagarinkomsten som ATP-grundande och sjukförsäkringsgrundande inkomst – om den nu var en fråga av betydelse? Om det fanns några kapitalinkomster skulle de i rimlighetens namn icke på något sätt ha varit ATP-grundande. Men då lät det annorlunda. Då spelade kapitalinkomsterna ingen roll. Och de spelar en mycket liten roll. Jag vill påpeka att om man tar med de avdragsmöjligheter som i dag finns kommer man fram till att företagarinkomsterna inte är större än vanliga löntagarinkomster, och det betyder förmodligen att man skaffar sig en skatteskuld. Man har haft större inkomster men man betalar inte skatt för dem utan skjuter det på en obestämd framtid. Därför betalar man inte s. k. arbetsgivaravgift på hela sin verkliga inkomst. Så enkel tycker jag den kombinationen är.

Jag tror att herr Fridolfsson har missuppfattat mig något. Jag säger att vi uppskattar de ideella föreningarnas arbete och att vi vill visa det genom att ge dem någon form av bidrag eller stöd. Vi vill inte ge dem ett stöd i form av befrielse från en skatt som andra måste erlägga därför att vi inte vet om den arbetsgivaravgiftsbefrielsen i så fall skulle utgå i form av ökad lön från de ideella organisationerna. När det gäller den slopade folkpensionsavgiften och därav följande arbetsgivaravgifter vet vi med säkerhet att den skulle ha utgått i form av ökad lön. Alla ekonomer av rang säger att slopandet av arbetsgivaravgiften förmodligen skulle ge utslag på lönesidan. Om vi inte tillämpade någon form av bidrag till de ideella organisationerna skulle det bara betyda att det inte fanns någon egentlig kompensation att hämta för dem. Det är alltså inte fråga om att först ta in skatter och sedan kompensera det med ett bidrag utan det gäller att ta in den skatt som alla andra betalar och sedan ge de ideella organisationerna det stöd vi anser dem vara värda.

Det är ganska konstigt när herr Josefson säger: Vi vill inte ta ifrån företagsskatteberedningen dess uppgifter utan vi vill att Kungl. Maj:t skall utfärda tilläggsdirektiv. – Det behövs inga tilläggsdirektiv. Det står i direktiven att företagsskatteutredningen skall behandla alla produktions-skatter som har samband med näringslivet, men beredningen kan naturligtvis inte ta upp dessa frågor när det gäller ideella organisationer och konstnärer. Den stora frågan och de stora pengarna gäller dock näringslivets arbetsgivaravgifter, och den frågan skulle alltså kopplas bort från företagsskatteberedningen och tas in i någon ny utredning eller också skulle man ge företagsskatteberedningen i uppdrag att även utreda frågan om ideella organisationers arbetsgivaravgifter.

Jag tycker reservanterna har hoppat i galen tunna. Man vill ta ifrån utredningen uppgifter, men samtidigt vill man det inte.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg säger att jag arbetade hårt för att även kapitalinkomsten skulle ingå i pensionsunderlaget. Jag kan inte erinra mig att jag arbetade speciellt i den frågan, men det är möjligt att mitt parti har gjort det. Det vill jag inte förneka. Men där är det ju fråga om

någoting helt annat: Man erlägger en avgift på en inkomst man har haft, och det finns också en begränsning i den utgående förmånens storlek som gör att man mycket väl kan säga att det blir harmoni mellan det utförda arbetet och den utgående förmånen.

Vad det här är fråga om är huruvida man även skall betala en förhöjd marginalskatt – det blir det faktiskt – med ytterligare 4 procent. Det är vad egenföretagarna får göra. Det är helt orimligt att säga att det nödvändiga riskkapital som finns i hela det svenska näringslivet inte skulle ha någon betydelse för vederbörandes inkomst. Givetvis har det en betydelse, och det är därför jag menar att det är orimligt att som nu kräva att egenföretagarna skall betala arbetsgivaravgift på hela sin inkomst. Man måste komma fram till ett system med möjlighet att göra en avvägning, och vi har föreslagit att man tills vidare skall klara detta genom en schablon.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg gav en förklaring som jag tackar för. Faktum är att löneskatten blev en belastning, en pålaga, som dessa organisationer tidigare icke hade drabbats av. Den saken är helt klar. Eftersom denna belastning tillkom, menar man från regeringspartiets sida att statsbidrag skall kompensera löneskatten. Den saken är också klar.

Det är detta resonemang jag icke kan finna acceptabelt. Om man inte lagt en löneskatt på de ideella och kristna organisationerna, hade dessa inte varit i behov av statsbidrag i samma omfattning. Den saken kan vi väl vara överens om. Regeringspartiet vill stödja organisationerna med statsbidrag. Vi hävdar att organisationerna själva bör klara sina inkomster och utgifter utan statens inblandning. Detta är den principiella skillnaden mellan herr Wärnbergs och mitt sätt att se på frågan.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr Magnussons i Borås argumentering haltar något, eftersom det fanns en ganska stor subventionsdel i början efter ATP-systemets genomförande. Det gäller de första 20 åren, för vilka framtida generationer kommer att betala för företagarnas kapitalinkomster. Det är därför inte så helt felaktigt att jämföra tillvägagångssätten med varandra.

Jag vill sedan dra konsekvensen riktigt långt och säga till herr Fridolfsson att tack vare löneskattens genomförande har förmodligen de ideella organisationerna fått ett större anslag än de annars skulle ha fått från samhällets sida och de hade troligen ändå fått betala löneskatten i form av ökade löner.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Så här på sladden efter ett replikskifte vill jag bara komma med ett mycket kort inlägg. Sedan ett antal år har det ingivits motioner med yrkande att reglerna för egenavgiften för konstnärliga och litterära yrkesutövare skall omprövas. Detta är ett recidivärende. Propäerna har avvisats av utskottets majoritet. Jag har ett bestämt intryck av att det hänger samman med att utskottsmajoriteten över huvud taget inte lyckats sätta sig in i och förstå vad det hela handlar om.

I år gör majoriteten i utskottet en imponerande kraftansträngning. Man försöker klargöra sitt ställningstagande genom att anföra ett exempel. Detta exempel visar definitivt att man inte förstår problematiken, någonting som herr Wårnberg för övrigt för några minuter sedan bekräftade muntligt från talarstolen. Man talar dels om en fast anställd medarbetare på veckotidning, dels om en frilansmedarbetare. Man konstaterar att i det ena fallet betalar arbetsgivaren avgiften och i det andra fallet får skribenten själv stå för egenavgift. Och så befarar man att om frilansaren slapp egenavgiften, skulle många fast anställda skribenter finna det gynnsamt att gå ifrån anställningsförhållandet.

Detta är ingenting annat än rent nonsens. Utskottsmajoriteten har glömt bort att det finns något som heter ATP-avgift och socialförsäkringsavgift, som också drabbar frilansarna. Man glömmar också bort den allmänna anställningstrygghet som är förknippad med att vara fast medarbetare vid en tidning. Det exempel som anförts är bara nonsens och visar definitivt att majoriteten inte vet vad saken handlar om.

Herr talman! Jag lovade att vara kortfattad och skall inte upprepa alla argument som anförts för en omprövning av egenavgifterna för de s. k. fria kulturarbetarna. Denna omprövning måste komma förr eller senare. Säkert kommer inom en nära framtid en talgdank att gå upp också för utskottsmajoriteten.

Herr talman! Jag kommer i första hand att rösta för bifall till motionen 625. I andra hand yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Herr WÅRNBERG (s):

Herr talman! Jag tänker inte använda samma debatteknik som herr Sundman, som på något sätt försöker förklara andra mentalt odugliga att klara jobbet. Jag tänker i stället försöka förklara det hela med sakliga motiv.

Vi som sysslar med skatter har upptäckt, att skapar man ett skattehål är människor inte sena att utnyttja detta. Vem som än betalar de andra sociala avgifterna blir det 4 procent billigare, herr Sundman, om man i det här fallet använder vårt system. Det kommer med säkerhet att utnyttjas. Vi har konstaterat detta många gånger tidigare, och jag tror därför inte att vi behöver betecknas som helt obegåvade för att vi velat ta fram det exempel som jag tycker är slående.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag lät som om jag trodde att utskottsmajoriteten var helt obegåvad. Det beror kanske på att jag är litet förkyld och hes och grumlig i rösten.

Dessa 4 procent kan inte få de effekter som herr utskottsordföranden tror. I själva verket har alla dessa grupper av fria konstnärliga och litterära yrkesutövare alltid eftersträvat att få ett anställningsförhållande. I den mån detta inte har lyckats har man sökt få till stånd ett likställighetsavtal. Det har man uppnått med t. ex. Sveriges Radio. Man har alltså strävat efter att komma så nära ett anställningsförhållande som möjligt,

Onsdagen den
17 april 1974

Den allmänna
arbetsgivar-
avgiften

vilket man kommer att fortsätta att göra i framtiden, oavsett om reglerna för egenavgiften ändras eller ej.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN anförde: Utskottets hemställan företas till avgörande punktvis. Under punkten B ställs först propositioner beträffande det i motionen nr 625 av fru Ryding m. fl. framställda yrkandet om befrielse från skyldigheten att erlägga arbetsgivaravgift för litterär och konstnärlig verksamhet samt därefter i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Magnusson i Borås och fru Troedsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten A röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Magnusson i Borås och fru Troedsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	257
Nej	—	56
Avstår	· · ·	1

Fröken Eliasson (c) anmälde att hon avsett av rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten B

Motionen nr 625 av fru Ryding m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det i motionen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten B såvitt avser det i motionen nr 625 av fru Ryding m. fl. framställda yrkandet röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det i motionen framställda yrkandet.

Onsdagen den
17 april 1974

*Slopande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 274
Nej — 22
Avstår — 18

Utskottets hemställan i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten B utom såvitt avser det i motionen nr 625 av fru Ryding m. fl. framställda yrkandet röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 157
Nej — 156
Avstår — 1

§ 9 Slopande av beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 18 i anledning av motioner om slopande av beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:16 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Magnusson i Nennesholm (c) vari hemställt att riksdagen beslutade att beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet slopades,

1974:17 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställt att riksdagen beslutade om åtgärder i syfte att stimulera användningen av inhemskt bränsle genom skattereduktion,

1974:57 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde revidering av riksskatteverkets anvisningar, innebärande att bränsle från egen skog samt bränsle som användes för uppvärmning av egen bostad inte beskattades,

1974:58 av herrar Fågelsbo (c) och Jonasson (c) vari bl. a. hemställt att beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet slopades samt

1974:60 av herr Stridsman m. fl. (c, m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag till sådan ändring i

Onsdagen den
17 april 1974

*Slopande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

kommunalskattelagen att förmån av fritt bränsle till bostad på jordbruksfastighet undantogs från beskattning.

- Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1974:16,
 2. motionen 1974:17,
 3. motionen 1974:57,
 4. motionen 1974:58, i vad den behandlades i detta betänkande,
 5. motionen 1974:60.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m), Andersson i Knäred (c), Josefson (c), Sundkvist (c), Hallenius (c) och Hörberg (fp) samt fru Troedsson (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen

A. med bifall till motionerna 1974:16, 1974:17 och 1974:58, i vad den behandlades i detta betänkande, samt med anledning av motionerna 1974:57 och 1974:60 skulle anta av reservanterna framlagda förslag till ändringar i kommunalskattelagen (1928:370),

- B. skulle avslå
1. motionen 1974:57,
 2. motionen 1974:60,

i den mån motionerna inte kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Vi går nu att behandla några motioner i vilka krävs ett upphävande av skattskyldigheten för uttag av bränsle från egen fastighet. Det här är ett gammalt krav som tidigare har avvisats av riksdagen. Genom händelseutvecklingen har emellertid denna fråga nu fått en alldeles särskild aktualitet. Jag tänker på den s. k. energikrisen, som vi har drabbats av och genom vilken det torde stå fullt klart för oss alla att det gäller att i så stor utsträckning som möjligt ta till vara våra inhemska resurser.

Det är förklarligt att de flesta fastigheter i dag uppvärms genom oljeeldning. Det är bekvämt och det har också varit billigt. Dessa omständigheter har medfört att vedeldning numera är synnerligen ovanlig.

Vi har under ett flertal år väckt motioner om upphävande av skattskyldighet för uttag av bränsle från egen fastighet. De icke socialistiska partierna i riksdagen har stött detta krav bl. a. genom reservationer i skatteutskottet. Vi har nämligen ansett att beskattningsvärdet är ringa med hänsyn till det myckna arbete som vedeldningen och framtagningen av bränslet från skogen innebär. Vi har även ansett att denna uppröjning i skogen, om man tar till vara spillved, är av intresse ur miljövårdssynpunkt.

Onsdagen den
17 april 1974

*Slopande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

I riksskatteverkets anvisningar anges ett relativt högt belopp för hur mycket detta fria bränsle skall tas upp till i deklarationen, särskilt med hänsynstagande till hur billigt det har varit att uppvärma ett hus med oljeeldning. Fritt vedbränsle för ett hus på fem rum och kök, som ju inte är så ovanligt i våra bygder, skall för beskattning upptas till ett värde av ca 500 kronor. Kostnaden vid oljeeldning i motsvarande fastighetsstorlek har efter de gamla priserna legat endast några hundralappar högre. Detta har naturligt nog bidragit till en ökad användning av olja i stället för ved.

Vi reser vanter kan inte finna annat än att det framförda kravet är mycket väl motiverat. Det är också ägnat att vara till nytta för landet. Vi anser att det vore en nationalekonomisk vinst om vi i större utsträckning än för närvarande hade möjlighet att använda inhemskt bränsle.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Knäred (c):

Herr talman! Jordbrukare och rörelseidkare får ju skatta för de naturavtag som görs inom jordbruket eller rörelsen, och det är helt i sin ordning. Denna form av beskattning av naturaförmåner accepteras väl också över hela fältet, med undantag just för det s. k. fria bränslet. Att jordbrukarna och skogsägarna i gemen, i den mån de använder sig av ved för uppvärmning, är kritiska mot beskattningen av detta bränsle beror på att man anser det vara en utomordentligt ringa förmån. I regel går det ju så till att jordbrukaren-skogsägaren säljer den del av skogsprodukterna som det är möjligt att finna avsättning för. Sedan tar han vara på toppar och grenar och i övrigt sådant bränsle som är osäljbart. Han har att välja mellan att låta detta avfallsvirke ligga kvar i skogen, ruttna och vålla en del skadegörelse genom att det blir hård för insekter m. m. eller att arbeta upp det och på det sättet göra en skogsvårdande insats. Men då skall han enligt de anvisningar som gäller betala skatt. Det är, som herr Magnusson i Borås nyss har påpekat, fråga om en förmån som värderas till låt oss säga mellan 500 och 700 kronor. Det varierar något beroende på var i landet fastigheten är belägen. I de fyra nordligaste länen gäller något högre värden än i landet i övrigt. Detta är väl baserat på den omständigheten att det åtgår mera bränsle i dessa län eftersom klimatet där är hårdare.

Det rör sig här i huvudsak om små skogsägare och småjordbrukare som med egen arbetskraft tar till vara avfallet vid röjningar och upprepningar i skogen samt det som blir över vid skogsavverkningar, alltså det som inte är säljbart. Har detta bränsle verkligen något skattemässigt värde? Vi reser vanter förmenar att det värdet är så ringa att det inte finns någon anledning att ta upp det till beskattning. Vissa andra mindre förmåner för t. ex. löntagare upp till ett värde av 600 kronor behöver enligt författningsbestämmelserna inte tas upp till beskattning. Vi menar att den avfallsved som jordbrukare-skogsägare tar till vara har så ringa värde att det inte finns anledning att ta upp det till beskattning.

Jag ansluter mig, herr talman, till det yrkande som redan har framställts av herr Magnusson i Borås.

Onsdagen den
17 april 1974

*Slopande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

I detta anförande instämde herrar Jonasson (c) och Magnusson i Nennesholm (c).

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag skall be att inledningsvis få instämma i de argument som herr Magnusson i Borås och herr Andersson i Knäred nyss har framfört.

Vi är i alla partier överens om att mindre förmåner som medborgarna har inte skall beskattas. Riksskatteverket lämnar exempel på sådana förmåner i ett meddelande inför 1974 års taxering. Järnvägsanställds förmån av fria resor för sig och familjen skall ej beskattas. Lärares fria lunch vid övervakning av skolmåltid skall ej beskattas. Skogsarbeters rätt till fri avfallsved skall ej beskattas.

De nämnda förmånerna beräknas inte överstiga 600 kronor i värde per år.

Inte heller arbetstagarens rätt att själv avverka husbehovsved i arbetsgivarens skog skall beskattas. Den beräknas inte heller överstiga ett värde av 600 kronor per år.

Men så snart småbrukaren med några hektar skog avverkar egen husbehovsved skall han skatta för värdet härav. Det kan t. o. m. gå till så, att småbrukaren och hans villagranne industriarbetaren tillsammans röjer upp i den förres skog, båda för att klara sin husbehovsved. Den förre skall då skatta därför – den senare inte.

Det borde vara dags att slopa denna skatteplikt för bränsle från egen skog – av skogsvårdsskäl, av naturvårdsskäl, av folkhushållsskäl och av rimlighetsskäl.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Eriksson i Arvika (fp) och Lindahl i Hamburgsund (fp).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det förefaller som om jag skulle tala för utskottet, trots att jag inte tillhör det.

Jag vill först säga att det finns en del ganska besynnerliga skatteexperter i detta hus, vilka till varje pris jagar skatteavdrag och befrielse från skatt. Ett år tog jag mig tid att räkna hur många motioner som hade lämnats in under den allmänna motionstiden med yrkanden om skatteavdrag, och det visade sig vara flera hundra. Skulle man ha bifallit alla dessa, hade det inte blivit någon skatt kvar. Man skulle då ha urholkat hela skattesystemet.

Jag vill i stället hävda den principen, som jag omfattat sedan länge, att alla konstruerade avdrag skall slopas. Jag syftar då inte på avdrag som är nödvändiga för inkomstens förvärvande – sådana finns. Om man tog bort alla de konstruerade avdragen, skulle man kunna sänka skatten för alla i vårt land, alltså även för dem som bäst skulle behöva det.

Jag vågar påstå att vi inte betalar skatt i vårt land efter skatteförmåga

utan efter deklarationsförmåga. Det är förmågan att deklarerera som avgör hur mycket man betalar i skatt, och detta förhållande slår kolossalt orättvist. Man kan föra in detta resonemang även i den här frågan, ty det gäller nu att ta bort en mycket lindrig beskattning av en förmån som jordbrukare har. Det är en mycket lindrig beskattning, eftersom denna förmån tas upp till ett synnerligen lågt värde.

Inte heller har någon tidigare pekat på det förhållandet att värdet skall sänkas ytterligare på det virke man tar med sig ur skogen, om detta är av dålig kvalitet. Det är en viktig synpunkt. Ingen har heller nämnt att den föreslagna skattebefrielsen, om den genomförs, kommer att gälla även prima virke. Det gäller inte bara torra grenar som samlas ihop, såsom reservanterna vill göra gällande, utan skattebefrielsen skulle även träda i kraft om man tar hem prima virke för att värma upp sitt hus med. Detta är i så fall faktiskt ingen liten förmån.

Det sämsta argument man kan anföra är väl att oljepriset stigit, så att uppvärmningen med oljeeldning blivit dyrare. Det skulle ytterligare förstora orättvisorna om lantbrukarna, samtidigt som alla andra människor skall betala mer för uppvärmningen av sina hem, befrias från den lilla utgift det här gäller. Det förhållandet att oljepriserna stigit borde i stället egentligen föranleda motioner om höjning av värderingsnormerna för att bringa vedeldande skogsägares utgifter i paritet med de kostnader som andra människor har.

Ytterligare en aspekt är att många jordbrukare får göra avdrag i deklarationen för kostnaden för anlåtande av lejd arbetskraft som samlar ihop veden. Den mest elementära skatteregeln av alla är att om man får göra avdrag för en kostnad, måste man också ta upp den inkomst som den avser som en inkomst i deklarationen. Den regeln skulle man ju gå ifrån i detta fall.

Det är naturligtvis riktigt att det nationalekonomiskt är fördelaktigt om det virke det gäller tillvaratas. Det framhålls därför också att om skatteplikten avskaffas, kommer fler att tillvarata detta bränsle. Men man kan lika lätt vända på resonemanget. Vet jordbrukaren om att han blir beskattad mycket lindrigt för denna förmån, säger han sig nog också att han skall ta vara på virket. Om man anlägger den nationalekonomiska aspekten att det är viktigt att jordbrukarna tar vara på detta virke, undrar jag därför om man inte i stället bör följa den linjen att detta bränsle skall beskattas.

Herr Hörberg sade att det gäller en mindre förmån. Det är ingen liten förmån det är fråga om. Den har blivit liten genom att skattemyndigheterna varit så hyggliga att de åsatt förmånen ett så lågt värde. Men det är ingen liten förmån, herr Hörberg, att få sin bostad uppvärmd gratis.

Herr talman! Vad jag nu anfört utmynnar i att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Knäred (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man som herr Sjöholm påstår kan få bostaden uppvärmd gratis genom att elda med ved, lär herr Sjöholm själv också ha den möjligheten. Det möter ju inga svårigheter att få samla avfallsved på ett hygge, utan det står väl fritt för nästan var och en att göra. Den som

Onsdagen den
17 april 1974

*Slopande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

vill etablera sig som fritidshuggare tror jag har alla möjligheter.

Nu invänder herr Sjöholm att det ju inte bara är fråga om skräpved, utan också den som vill elda med prima virke skulle få göra det skattefritt. Jag skulle vilja se den som i nuläget eldar med prima virke. Han skulle vara ekonomiskt oerhört oförnuftig, även om han slapp skatta för bränslet. Det är alldeles uppenbart att så gör man bara inte.

I själva verket är det här ingen stor förmån utan en utomordentligt liten sådan. Däremot kan det vara värdefullt för skogsvården att man rensar upp på hyggena osv. Här är det ju i huvudsak fråga om ved som inte går att utnyttja för något annat ändamål.

Det är klart att den som använder lejd arbetskraft får göra avdrag för kostnaden, men det är nog ytterligt få som lejer arbetskraft för att hugga ved för egen förbrukning. Att det måste bli en utomordentligt dålig affär kan vem som helst räkna ut. I stället hugger man sådan här ved på sin fritid, närmast som fritidshuggare – och för en sådan är det fullt tillåtet att skaffa sig ved utan att bli beskattad för det. Det är endast den omständigheten att man är skogsägare som gör att man beskattas för en s. k. förmån.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! I det här landet har vi ett hårt skattetryck, och skattelindring vore i och för sig välbetänkt, men som jag sade tidigare borde den gälla alla, även dem som bäst behöver den. Och de som bäst behöver skattelindring är faktiskt inte jordbrukarna, det vågar jag säga efter 20 års erfarenhet som ordförande i ett jordbrukstaxeringsdistrikt.

Rent generellt, utan att tala illa om någon kategori skattebetalare, menar jag att jordbrukare inte har samma skattetryck som löntagare har. Därför finns det ingen speciell anledning att införa ett undantag som skulle göra det lindrigare för just jordbrukare.

Vi kan inte hålla på och yrka avdrag än för det ena, än för det andra. Då urholkar vi hela skattesystemet.

Jag upprepar att om man är inne på tanken att det är viktigt att inhemskt bränsle tas till vara, är väl frågan om inte rätta metoden i så fall är att beskatta det bränslet. Då får det ett värde, och betalar jordbrukaren skatt för bränslet tar han väl hem det också för att få någon reveny av det hela. Slopas man beskattningen, tycker han att detta bränsle inte är mycket värt, och så blir det liggande.

Man kan föra det ena resonemanget, och man kan föra det andra. Jag tror att det finns väl så mycket fog för det resonemang som jag nu för.

Herr ANDERSSON i Knäred (c) kort genmäle:

Herr talman! Förutsättningen för att man skall bli beskattad för veden är givetvis att man eldar med den, och då måste man ju ta hem den. Låter man veden ligga kvar i skogen och eldar med någonting annat, slipper man beskattningen även om man är jordbrukare, det är alldeles uppenbart. Jag trodde att t. o. m. herr Sjöholm begrep det.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Efter herr Sjöholms inlägg skulle det egentligen vara

Onsdagen den
17 april 1974*Sloppande av be-
skattningen av
fritt bränsle
från egen
fastighet*

onödigt för mig att hålla något anförande, men eftersom jag är anmäld skall jag väl säga några ord.

Låt mig då instämma i herr Sjöholms åsikt att det här argumentet om oljekrisen skulle kunna vara precis tvärtom. Har oljan gått upp i pris, så borde även veden gå upp i pris i stället för att gå ned. Nu har man inte gjort någon ändring i riksskatteverkets anvisningar i år, utan man har behållit det låga priset. Det blir, som herr Magnusson i Borås sade, i fråga om beskattningen knappt 500 kronor om man har fem rum och kök. Man har alltså avdragsrätt för allt arbete som man lägger ned på att få hem denna ved. Jag vågar påstå att om man går ut och säljer den här veden som ligger i en hög hemma på vedbacken, upphuggen och färdig, så får man mycket mer än 500 kronor för den. Jag bjuder 1 500 på en gång, för det är ungefär vad den är värd. Det är nämligen inte bara rotnettot som beskattas – det är nog noll. Att hugga upp omkring 40 kubikmeter ved – om den är bra eller dålig eller vad det nu är för sorts ved – kostar arbete för mig själv eller någon annan. Det kostar att ha en traktor eller något annat fortskattningsmedel för att få hem veden. Det kostar en hel del pengar att kapa den i t. ex. halvmeterslängder. Jag kapar sällan veden ensam, jag har säkert anlitat arbetskraft för det. Allt detta är avdragsgillt, och allt detta skattar man 500 kronor för om man har en femrumsvilla. Det är alltså en otroligt låg beskattning och absolut ingenting på rotnettot som sådant.

Då sägs det att det är ganska orimligt att bonden skall skatta för detta när han kan låta sin granne ta veden gratis. Ja, det är inte gratis för grannen, för han måste också hugga, köra hem veden och kapa den, och då har de där 500 kronorna när det gäller femrumsvillan försvunnit för grannen. Så mycket kostar det faktiskt för honom att köra hem veden med en traktor och kapa den i halvmetersved – förutom hans eget arbete. Vi har ett sådant system, som herr Andersson i Knäred sagt förut, att den som har en rörelse skall skatta för sitt eget arbete i rörelsen. Då frågar herr Andersson varför han just skall skatta för det här arbetet. Skogen är ju ingenting värd, utan det är bara arbetet som beskattas.

Jag fortsätter resonemanget: Varför skall jag skatta för potatisen som jag sälter och tar upp? I det fallet är ju också arbetet en mycket stor del av värdet. Jag kan fortsätta med naturaförmån efter naturaförmån och fråga: Varför skall jag skatta för det? Varför skall trävaruhandlare Wärnberg skatta för en plank som han tar ut ur sitt sågverk? Jo, därför att det är ett uttag ur hans egen rörelse, och det skall beskattas. Det är att slå sönder skattesystemet om man bryter ut det här med markägarnas ved till den egna spisen.

När man har kommit ned till en sådan nivå att man bara behöver skatta för ungefär vad det kostar att köra hem veden och såga sönder den i lämpliga dimensioner, då tycker jag verkligen att riksskatteverket har gått långt i sin generositet. Men man har förmodligen ändå tagit intryck av det här rönjningsresonemanget och talet om att man gör en national-ekonomiskt god gärning. Men jag tycker alltså inte att vi skall bryta sönder skattesystemet för den här sakens skull genom att inte beskatta naturaförmåner.

Onsdagen den
17 april 1974

*Insättning på
skogskonto*

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Till herr Wårnberg vill jag bara säga att man på grund av en --- som jag tycker i varje fall --- relativt hög taxering för eget brånsle har kommit till att praktiskt taget vartenda hus eldas med olja. Denna utveckling har skett på grund av att det har varit rätt liten skillnad mellan vad det verkligen har kostat att värma upp en villa med olja och vad riksskatteverket i sina anvisningar har kråvt att man skall ta upp som värde för eget brånsle. Detta har varit det avgörande. Samtidigt har det också varit bekvämt att elda med olja.

Vi befinner oss nu i den situationen att det går åt oerhört mycket kapital för att föra hem oljan, och det är ur nationell synpunkt ytterligt angelåget att man återigen får i gång en användning av veden. Det bör då vara rimligt och riktigt att man utnyttjar de möjligheter som finns att använda det nationella brånslet i stället för att importera. Och då bör man också vid beskattningen bortse från den som vi tycker ringa förmån det är att få hämta litet ved i sin skog.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begårt votering upplästes och godkändes följande voteringsposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156
Nej - 154

§ 10 Insättning på skogskonto

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:62 med förslag till lag med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto jämte motioner.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Den som har inkomst av skogsbruk kan få uppskov med taxering för den del som han sätter in på skogskonto, 60 procent av köpeskillingen för rotsåld skog, 40 procent av köpeskillingen för leveransvirke och av saluvårdet av virke till egen rörelse. Genom

Onsdagen den
17 april 1974*Insättning på
skogskonto*

skogskontoinsättning kan vederbörande jämna ut skatten från år till år. Detta är bra. Han kan ta ut på skogskontot när han återplanterar, röjer eller utför annat arbete.

Vid bl. a. stormskador kan de nödvändiga avverkningarna bli mycket stora. Det är angeläget att nedfallna och skadade träd avverkas. Men för dem som avverkar kan det bli fråga om från beskattningssynpunkt ganska stora belopp. Fördenskull föreslås i propositionen 62 att procenttalen för den högsta avdragsgilla insättningen höjs från 60 till 80 procent för rotsålt virke och från 40 till 50 procent för leveransvirke.

Det är ett bra förslag, som löser skatteproblemen för dem som har det stormfällda virket. Men i stormfällningarnas och de nya avverkningsmetodernas spår har insektsangreppen blivit svåra. Kvarlämnandet av stora kvantiteter virke, både skräpvirke och annat virke, har i hög grad förvärrat insektsangreppen. Vissa trakter är i det fallet betydligt hårdare drabbade än andra. Värmland är ett län där man på vissa områden har fått mycket stora svårigheter. Det är speciellt granbarkborren som har slagit till. Bekämpning kan företas, men den lyckas inte alltid. För vederbörande skogsägare liksom för hans skogsskiftesgrannar har detta blivit ett stort problem. Träden blir sjuka och dör, och skogsägaren kan bli tvungen att hugga ned stora skogsarealer. Detta kan från skatte-synpunkt vara värre än stormfällning.

Om de högre beloppen för skogskontoinsättning gällde även för skog skadad genom insektsangrepp skulle denna kunna huggas bort och den övriga skogen räddas. Nu hugger en del skogsägare inte bort smittohårdarna, och insekterna sprider sig då till andra skogar, dvs. till marker vilkas ägare kanske har skött skogen på ett perfekt sätt.

I motionen 1643 har herr Norrby och jag yrkat att riksdagen vid behandlingen av propositionen 62 hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till generella regler beträffande vidgad rätt till avsättning på skogskonto i samband med stormfällningar, insektsangrepp m. m. Utskottet har emellertid hänvisat till möjligheten att återropa bestämmelserna i förordningen 1951:763 angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst. Den som har haft mycken stormfälld skog eller har avverkat hårt de senaste åren är dock inte hjälpt med utskottets skrivning. Med bestämmelsen om ackumulerad inkomst får man ju slå ut inkomsten över vissa år bakåt. Utskottet utgår från att denna fråga kommer att prövas i samband med att riksdagen tar ställning till skogsbeskattningens framtida utformning, men där vill jag hänvisa till ordspråket: "Medan gräset växer dör kon." Det är ungefär vad som sker när insekterna sprider sig.

Jag beklagar att utskottet inte har tagit mera allvarligt på en så viktig fråga som denna. Det kan inte bero på något annat än bristande förståelse för de skogsägars situation som har blivit utsatta för dessa skador, trots att de har gjort allt för att förebygga dem. Skadorna kommer som en smitta. Jag finner det emellertid meningslöst att yrka bifall till vår motion gentemot ett enhälligt utskott, men jag hoppas att skogsbeskattningsutredningen snart kommer att lägga fram sitt betänkande och att de här frågorna då skall kunna lösas.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande.

Onsdagen den
17 april 1974

*Insättning på
skogskonto*

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag kan redan från början hålla med herr Jonasson om att angreppen av skadeinsekter har ökat oroväckande under de senaste åren. Framför allt gäller det granbarkborren men även mörghorren.

I motionen 1974:1675 begärs förslag om generella bestämmelser angående ökad rätt till insättning på skogskonto för skogsägare som drabbats av stormskador. I motionen 1974:1643 av herrar Jonasson och Norrby begärs även förslag till generella regler beträffande vidgad rätt till avsättning på skogskonto för skogsägaren då hans skog drabbats av insektsangrepp av större omfattning.

Det är riktigt som herr Jonasson sade att det i proposition 62 år 1974 föreslås möjligheter till insättning på skogskonto med 50 respektive 80 procent – 50 procent för leveransvirke och för saluvärdet av skogsprodukter som under beskattningsåret uttagits för förädling i egen rörelse och 80 procent för skog som sålts på rot, således avverkningsrätter. Nu föreslås också att de belopp som kommit in under 1973 skall få sättas in t. o. m. den 31 maj 1974.

Några generella regler om ökad rätt till insättning på skogskonto har man i propositionen inte tagit ställning till. Jag skall be att få återkomma till det litet längre fram.

Herr Jonasson nämnde också att man i vanliga fall får sätta in 40 respektive 60 procent på skogskonto, vilket jag tycker är mycket förmånligt. I proposition 62 föreslås faktiskt – det är helt uppenbart – en förbättring när det gäller stormfälld skog.

För att inget missförstånd skall uppstå vill jag meddela att vid stormfällning medgivits provisoriska höjningar till 80 respektive 50 procent vid fem olika tillfällen under tiden 1954–1972. Om insättningar för stormskador sker i större omfattning måste skadorna styrkas av skogsvårdsstyrelsen.

I proposition 62 har också – vilket herr Jonasson nämnde – ifrågasatts om man skulle införa generella bestämmelser för insättning på skogskonto med anledning av stormfälld skog. Statsrådet anser emellertid att denna fråga bör prövas i ett större sammanhang. Herr Jonasson menar att man inte tagit tillräckligt allvarligt på denna fråga, men jag menar tvärtom att man har tagit allvarligt på frågan när man vill se över den i ett större sammanhang. Det anser jag är riktigt.

I betänkandet säger utskottet: "När ett liknande motionsyrkande behandlades vid 1973 års höstriktdag anförde skatteutskottet (SkU 1973:58), att lindring i progressiviteten vid den statliga inkomstbeskattningen också kan erhållas för skogsinkomster till följd av bl. a. skogsbrand, stormfällning, torka och insektsskador enligt bestämmelserna i förordningen (1951:763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst. Särskild skatteberäkning får dock inte ske, om uppskov med beskattningen erhållits genom insättning på skogskonto. Utskottet framhöll också att enligt kungörelsen (1948:239) om statsbidrag till vissa skogsförbättrande åtgärder sådant bidrag kan utgå till bl. a. åtgärder mot skadegörelse av skogsinsekter."

I år förutsätter utskottet att den i motionen behandlade frågan kommer att prövas i samband med ställningstagandet till skogsbeskatt-

ningens framtida utformning.

Jag vill också säga några ord då det gäller skadeinsekter. Jag vet att det pågår forskning dels hos skogsstyrelsen, dels på skogshögskolan angående bekämpande av skadeinsekter — i första hand de två stora skadegörarna granbarkborren och märgborren. Man har även utfört försök att bekämpa dessa bl. a. genom besprutning av vältor, på upplagsplatser etc. där de s. k. yngelplatserna förekommer. Men det viktigaste är att forsla virket ut ur skogen. Det är ju det virket som blir liggande på upplagsplatser o. d. som är lämpliga yngelplatser för larverna, som sedan de utvecklats i sin tur gör skada på skogen.

Jag vill till sist, herr talman, anföra att jag fullständigt delar motionärernas uppfattning att extra åtgärder måste vidtagas för att man skall få bukt med dessa skadegörare, som faktiskt har ökat oroväckande. Jag kan nämna ett exempel. Vid undersökning beträffande märgborrarna har — där det varit stor skadegörelse — under en tid av sex år tillväxten satts ned med ca 30 procent.

Vi får väl vänta och se vilket förslag som kommer att läggas fram — det brukar vi alltid få göra. Därför har jag i dag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord. Jag är tacksam för att herr Wikner instämmer i det berättigade i de syften som motionen har. Men om utskottet hade tagit allvarligt på den här saken hade man sett till att insektsangreppen hade kunnat gå in i de provisoriska bestämmelser som vi nu skall fatta beslut om. Det hela drar ut alldeles för länge på tiden, och därför hinner mycket skada ske.

I vad gäller möjligheten att få räkna del av inkomsten som ackumulerad inkomst är det inte många som känner till den. Det är en upplysningsfråga, och den kan ordnas. Men det är inte alla som blir hjälpta med den möjligheten. En skogsägare har kanske haft stormfällning under längre tid och fått hugga ned det mesta av skogen; sedan går det sista åt genom insektsangrepp. Eftersom beskattningen under sådana förhållanden blir mycket hård faller skogsägaren inte den angripna skogen utan chansar alldeles för länge.

Att det hittills har behövts sådana här provisorier bevisar att det fordras en generell höjning av beloppen, och jag hoppas att en sådan höjning snart skall ske.

Jag vill till sist säga: Vi har här i landet stor arbetslöshet; vi håller på att få brist på virke, brist på råvaror. Då måste vi ändå göra allt vi kan för att producera och tillvarata så mycket virke som möjligt. Det ger sysselsättning i skogen, det ger människor en utkomst av skogsbruket men det ger också sysselsättning vid fabrikena och det ger landet inkomster. Därför bör man göra allt man kan för att uppnå målen på dessa punkter. Motionen var ett försök att förbättra den rådande situationen. Det gick inte den här gången, men jag hoppas att det går en annan gång.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! De åtgärder som skall vidtas när det gäller att bekämpa

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

skadeinsekter och när det gäller att få den stormfällda skogen avverkad måste i första hand vidtas via skogsägarna. Om vi hjälps åt – skogsägare och skogstjänstemän – tror jag att vi kan klara den uppgiften. Men jag vet att många skogsägare inte tar så hårt på sin uppgift utan låter skogen ligga kvar dels i vältor efter skogsbilvägar, dels ute i skogen därför att de kanske inte känner till de skadegörare som där finns. Jag håller med herr Jonasson angående behovet om upplysning när det gäller ackumulerad inkomst, men man borde även upplysa skogsägarna mera om dessa skadeinsekter så att de forslar bort virket ur skogen.

Jag tror att problemet kan lösas, och framför allt när det gäller andra skadeinsekter, exempelvis mörghjortar, är det viktigt att man även röjer skogen under rätt årstid. Stormfällning är en sak för sig. Jag vet också att man gör allt vad man kan, framför allt från skogsbolagens sida, för att få bort virket ur skogen. Men jag vill upprepa att det finns en del skogsägare som inte känner till just dessa skador och som därför borde bättre upplysas om dem.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Endast en liten sak. Det är inte bara de enskilda skogsägarna det gäller, herr Wikner. I mina trakter är det i högre grad andra.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:56 med förslag till lag om identitetsbeteckning för juridiska personer m. fl.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Tillämpningen av permutationsrätten

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 7 med anledning av motion angående tillämpningen av permutationsrätten.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1265 av herrar Lidgard (m) och Schött (m) vari yrkats att riksdagen skulle uppdra åt sina revisorer att utarbeta en översikt av hur permutationsrätten sedan 1968 använts beträffande skolornas stipendie- och premiefonder.

Utskottet hemställde

att motionen 1974:1265 inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1265 skulle uppdra åt sina

revisorer att utarbeta en översikt över hur permutationsrätten sedan 1968 använts beträffande skolornas stipendie- och premiefonder.

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Åsbrink (s).

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! När de sista tonerna förklingat av den snart trehundra-åriga sommarsalmen "Den blomstertid nu kommer med lust och fågling stor" och därmed läsårets högtidliga avslutningsakt vid våra skolor runt om i landet inletts, har man – till för kort tid sedan – så småningom kommit till den programpunkt då rektor delade ut premier och stipendier till de alumner som genom flit och framsteg i sitt arbete gjort sig förtjänta därav.

Trots att det i år är 40 år sedan jag var med om en skolvavslutning vid min gamla skola kan jag fortfarande erinra mig namnen på många av donatorerna och inte minst många av donationsbestämmelserna – alltifrån 1914 års studenters minnesfond, jubileumsfonden som kom till när skolan, som har sina rötter i den danska tiden och även donationer från den tiden, firade sitt 450-årsjubileum, till de föräldrar som med sin stipendiedonation ville hufvästa minnet av en älskad son som gått bort i förtid.

I det stora flertalet fall har sådana donationer varit knutna till enskilda skolor och inte till skolväsendet i kommunen. Det var naturligt på den tiden då skolorna var självständiga enheter på ett helt annat sätt än nu. När det gäller ändamålsbestämmelserna däremot var variationerna otaliga. Det finns donationer som är inriktade på elever med speciella intressen och färdigheter, liksom det finns donationer som vill tillgodose kollektivet, en klass, en årskurs e. d. Det finns å ena sidan en donation som vill främja svensk uppsatsskrivning – ett ämne som i dag inte är ointressant, om man skall döma av den debatt som förekommer i tidningarna. Å andra sidan kan man finna en liten donation här i Stockholm som syftar till att bereda eleverna i en fjärde klass tillfälle till en skolutflykt under våren. Det är en enorm spännvidd mellan donationernas syften.

Även om – som t. ex. med den här uppsatsskrivningsdonationen – syftet fortfarande kan vara angeläget är det inte säkert att donationsbestämmelserna beträffande formerna alltid kan följas. Sedan 1950-talet har vi upplevt en förvandling och omdaning av skolväsendet, där många av donatorerna inte skulle känna igen sig – jag skall låta det vara osagt om de hade instiftat sina donationer eller inte om de hade vetat hur skolan skulle se ut i dag. Skolformerna har förändrats, skolor har slagits ihop och upplösts på nytt. Av allt att döma är den utvecklingen inte avslutad, och den kommer kanske aldrig att avslutas.

Under sådana omständigheter finns det naturligtvis ingenting att erinra mot att man försöker anpassa sådana här donationer till former som är praktiskt hanterbara i en förändrad skolvärld. Men det är lika självklart att en sådan anpassning skall göras med beaktande av testators föreskrifter i alla de fall där detta kan ske. Att därför medge att donationer som inte når upp till visst krontal, 5 000 kronor som det t. ex. är bestämt för avvecklingsskolorna, skall få förbrukas förefaller under alla omständigheter att vara att gå för långt när det gäller att tolka

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

en donators vilja.

Det skall gärna sägas att de bestämmelser som kom 1968 om dispositionen av avvecklingskolornas donationsfonder i huvudsak syftar till att tillgodose de flesta donatorernas önskemål, åtminstone när man läser de inledande bestämmelserna. Det handlar om att avkastningen skall användas för belöning eller uppmuntran åt elev som visat god kamratanda eller berömvärd flit, för belöning till elev som ägnar arbete åt teater eller musik eller annan kulturell verksamhet vid skolan eller åt gymnastik eller idrott, för stipendium för fortsatt utbildning efter genomgång av obligatorisk skola, för hjälp åt elev för studier eller för studieresa inom eller utomlands.

När man läser igenom donationsbestämmelserna i några hundra donationer finner man att alla dessa ändamål på ett eller annat sätt går igen. Det är väl därför inte så mycket att säga om att man har slagit ihop en del sådana mindre donationer. Men jag blir i stigande grad tveksam när jag i fortsättningen läser vad man kan få använda avkastningen till. Studiebesök är naturligtvis en självklar sak. Skolresa, fritidsverksamhet och kulturell verksamhet kan man väl också säga ligger inom de flesta donators intresseområde. Men så småningom kommer man till idrotts-tävlingar eller annat för eleverna gemensamt ändamål, förvärv av materiel eller andra saker. Det blir väldigt uttunnat mot slutet i den här generalklausulen.

Det är väl också naturligt, kanske framför allt i de kommuner där skolförvaltningen inte har hand om förvaltningen av donationerna utan denna är överlämnad till andra kommunala organ, att det blir mycket litet tid över att fundera på vad de olika donatorerna egentligen har velat. Man håller sig därför till generella bestämmelser av det slag som jag läste upp och som naturligtvis kan ligga fjärran från testators ursprungliga avsikt.

I lagutskottet var vi alla överens om att det är en hederssak för samhället att verkligen beflita sig om att utdelningen av disponibel donationsavkastning sker för att tillgodose ändamål som ligger de olika donatorernas önskemål så nära som möjligt. Och jag, som både är motionär och reservant i detta ärende, har verkligen inte varit ute för att på något sätt försöka påstå att det finns kommuner som avsiktligt skulle åsidosätta donationsvillkor – det har för övrigt, som framgår av texten, utskottsmajoriteten också observerat.

Men det finns två skäl för mig att trots den utomordentligt positiva skrivningen från majoritetens sida likväl vidhålla min uppfattning att det kan vara värt en undersökning hur permutationsbestämmelserna har tillämpats.

Det ena skälet är att 1968 års bestämmelser, som gällde avvecklingskolorna på det obligatoriska skolväsendets nivå, nu möjligen utsträcks till att gälla även gymnasieskolor. Det hör till de goda reglerna i vårt samhälle att vi, innan vi utvidgar vissa bestämmelser att gälla ett mer vidsträckt område än tidigare, gör en utvärdering av hur bestämmelserna fungerat i verkligheten. Jag kan gott säga att vad som särskilt bekymrar mig är tanken att höja gränsen för de fonder som får förbrukas från 5 000 till 10 000 kronor. Det är kanske motiverat av penningvärdeför-sämringen, men låt mig säga att detta inte är något vanligt inflations-

problem. Tvärtom förhåller det sig så att ju äldre en donation är desto mera värdefull var den på givarens tid; den representerade en långt större generositet än vad penningsumman i dag visar och är därför värd sin särskilda respekt.

Den andra omständigheten som gör att jag vill ha en utredning till stånd är den kommunsammanslagning som ägt rum. Jag tror att alla de kommuner som ingår i en kommunsammanslagningsoperation har ett önskemål om att användningen av de medel som gamla kommunmedlemmar destinerat till den egna kommunens barn även i fortsättningen på ett eller annat sätt skall präglas av donators tankegångar.

Det framgår av utskottsmajoritetens skrivning att man inte är riktigt nöjd med mitt förslag till utredningsorgan i den här frågan. Jag har föreslagit att utredningsuppdraget skulle ges åt riksdagsrevisorerna. Jag vill säga till kammarens ledamöter att jag i utskottet klart och tydligt sagt ifrån att frågan om utredningsorganet verkligen inte var någon hjärtesak för mig. Det var inte på något sätt ett villkor – jag var öppen för alla förslag, men det kom inga. Det sades i utskottet att riksdagsrevisorerna inte är till för sådana här uppgifter, och även om de vore det borde de utnyttjas sparsamt för utredningar på begäran av utskotten. Jag måste säga, herr talman, att har riksdagsrevisorerna kunnat sysselsätta sig med skolornas schemaläggning, så tycker jag verkligen inte att det i och för sig bör vara något att erinra mot att de tittar på skolornas donationsfonder.

Och vad det sparsamma utnyttjandet beträffar måste man konstatera att riksdagen i det hänseendet varit mycket sparsam. Såvitt jag vet har riksdagen inte lämnat revisorerna något utredningsuppdrag på mycket länge, om ens någonsin. Så på den punkten förefaller mig utskottets ställningstagande litet svårförståeligt.

Att jag för min del valt att föreslå riksdagsrevisorerna som utredningsmän beror dels på att jag inte kunnat hitta något annat organ, dels på att jag anser att saken kunde stanna så att säga inom huset. Jag ansåg att detta inte var en fråga där vi behövde begära en utredning av Kungl. Maj:t. Det är inte alldeles säkert att missbruket av donationsbestämmelserna är så utbrett som man av några enstaka exempel kanske kan tro. Därför kunde man stanna här, så att det inte blir för stort väsen av det hela.

Jag vill avsluta mitt anförande, herr talman, med att framhålla att jag är mycket tacksam för det kraftfulla uttalande som lagutskottet har gjort. Jag hoppas trots allt att det ändock finns någon som läser våra betänkanden och protokoll och kan konstatera att lagutskottet har varit en smula oroligt för vad som händer på detta område.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag har anfört yrkar jag likväl bifall till den reservation som är knuten till utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Herr Lidgard refererade från sin ungdoms skolavslutningar med en inlevelse som inte saknade glöd. Det var inspirerande för

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

de ledamöter som till äventyrs lyssnade här eller på sina arbetsrum. Vi har väl alla, herr Lidgard, dessa minnen.

Motionen av herrar Lidgard och Schött och det anförande som herr Lidgard höll begränsar sig till att gälla permutationsrätten inom skolväsendet. Om vi håller oss till den begränsningen, är det alldeles klart att vi från alla läger är överens om att det i vissa fall – det anser självklart också motionärerna – är nödvändigt att företa sådana ändringar som anpassar användningen av donationsmedel till det nya läge som råder i skolsamhället. Jag har inte heller uppfattat motionärernas förslag i första hand som en kritik av 1968 års brev från Kungl. Maj:t utan som en kritik av tillämpningen. Om tillämpningen inte fullföljs i görligaste mån på det sätt som donatorerna en gång tänkte sig, är lagutskottet helt överens med motionärerna om att en skärpning måste ske.

Med utgångspunkt i de tillgängliga uppgifterna är det emellertid inte möjligt att bedöma om tillämpningen – där man bl. a. kommer in på sådana känsliga saker som den kommunala självstyrelsen – har varit av den arten att den inger den allvarliga oro som motionärerna säger sig hysa. Från den synpunkten kan självklart en undersökning vara berättigad. Utskottet var nog ganska positivt till en undersökning, men det förslag som motionen innehöll, att riksdagens revisorer skulle göra undersökningen, rönste inget vidare gensvar inom utskottet. Jag är övertygad om att herr Lidgard och hans medmotionär med litet god vilja i eller utanför utskottet i ett senare och annat sammanhang kan anvisa en annan mer lämpad myndighet. Det beror inte på att ämnet är fjärran från riksdagsrevisorernas arbete. Det är mer en principiell fråga. Som jag uppfattar det skall inte ett riksdagsutskott ge riksdagens revisorer arbetsuppgifter. Riksdagens revisorer har sådan status att de själva väljer ämnen för sin verksamhet.

Med dessa ord har jag velat ge en bakgrund till den bedömning som gjordes vid lagutskottets behandling av ärendet, men det är möjligt att jag skulle skiljas illa från ämnet, om jag inte också hänvisade litet grand till vad som har varit gällande i de här sammanhangen. Utskottet påpekar under rubriken Nuvarande ordning att permutationsrätten inte har grundats på någon bestämmelse i t. ex. regeringsformen utan att den vuxit fram på sedvanerättslig grund med anknytning till allmän civillag. Det var först 1972 som denna rätt lagfästes med giltighet fr. o. m. den 1 juli samma år. Som motionären och reservanten nyss själv anförde, har det emellertid ansetts orimligt att man i fråga om t. ex. skolväsendet med dess rika flora av donationer av varierande slag vid varje tillfälle skulle gå in och begära förändring, utan tillsynsmyndigheten har ansett det lämpligt att utfärda tillämpningsföreskrifter. Herr Lidgard redogjorde för dessa, och som han sade är de onekligen litet tunna, t. ex. för idrottstävlingar eller annat för eleverna gemensamt ändamål liksom förvärv av materiel eller andra saker.

Jag tror att vi är helt eniga i lagutskottet – och jag förmodar i hela Sveriges riksdag – om att det är en hederssak att så långt det är möjligt uppfylla de ursprungliga intentionerna. Jag kan utan vidare understryka reservantens synpunkter på det förhållandet att vissa donationer är på ganska små belopp. Det behöver inte innebära annat än att de en gång i världen var bevis på en stor offervilja och en stor satsning från den som

skänkte beloppet. Därför inger de en respekt som inte kan värderas i dagens penningvärde eller i andra termer.

Jag är den förste att hålla med om att det kan inge en del funderingar när kammarkollegiet i en promemoria från augusti 1973 utvidgar föreskrifterna om permutation av skoldonationer utöver det som 1968 års kungaskrivelse berörde, nämligen avvecklingsskolorna, till att omfatta även skolor som mänskligt att döma kommer att leva kvar under många år framöver. Jag tillstår vidare att utskottet inte hade kännedom om kammarkollegiets promemoria när motionen behandlades, utan den har kommit fram under mellantiden till dess reservationen och det särskilda yttrandet skrevs. Jag tror att det ger oss anledning att i något annat sammanhang fundera ytterligare över de här sakerna.

Utskottsmajoriteten är mycket positiv till motionen och anser att den tar upp beaktansvärda synpunkter. Med hänsyn till att de åtgärder som synes föregå varje förändring av området för verksamheten, den kontroll som det innebär att sådana förändringar skall anmälas till länsstyrelsen och den övervakning som vi har anledning hoppas att skolöverstyrelsen och andra myndigheter bedriver måste utskottet emellertid ändå säga att det inte finner skäl för att rekommendera den undersökning som föreslås i motionen.

Utskottet vill i det sammanhanget "betona att en huvuduppgift för den permuterande myndigheten just är att se till att donators intentioner uppfylls så nära som möjligt. Det bör vidare erinras om att avkastningen av fonderna enligt uttrycklig föreskrift i 1968 års kungl. brev inte får användas för ändamål som skall tillgodoses med utdebiterade medel." Om något sådant har förekommit är det uppenbarligen inte i linje med de intentioner som det kungl. brevet avsåg, inte heller med det som lagutskottet avser och säkert inte med vad som Sveriges riksdag vill.

Det har redan betonats att det inte skiljer så mycket mellan motionärerna, reservanterna och utskottsmajoriteten i sakfrågan. Men som jag redan förut har berört torde det vara ofrånkomligt att överlåta detaljregleringen till Kungl. Maj:t och dess underordnade myndigheter.

Beträffande den enhetliga rättstillämpningen, som är ett önskemål i motionen, skulle jag vilja säga att det föreskrivs att om skolstyrelse eller annat organ som förvaltar fond finner att avvikelse från de i brevet meddelade bestämmelserna är påkallad beträffande fonden eller att annan särskild föreskrift om fonden är erforderlig, fondförvaltaren har att göra framställning härom hos Kungl. Maj:t. I alla sådana sammanhang där det är oklart hur dessa i administrativ ordning utfärdade föreskrifter skall tillämpas bör ärendet alltså rimligen föras upp till Kungl. Maj:t för avgörande. Därvid kan man hoppas att det blir föremål för en sådan behandling som ger möjligheter till en enhetlig rättstillämpning.

Inte heller motionären/reservanten hade något att invända emot att det i vissa sammanhang görs samfonder av ett större antal mindre fonder och att dessa således blir föremål för en gemensam behandling.

Herr talman! Enligt utskottets mening synes också syftet med motionen vara tillgodosett genom den erinran som innefattas i vad utskottet har anfört i sitt betänkande. Vi har där betonat att tillbörlig respekt skall visas det ändamål som donator gett uttryck för i

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

Onsdagen den
17 april 1974

*Tillämpningen
av permutations-
rätten*

donationsurkunden. Det är med anledning därav som vi anser att det i detta sammanhang kan få bero vid de erinringar som har gjorts från utskottets sida och att man på goda grunder kan anse att motionens syfte är tillgodosett. Jag ber därför att få yrka bifall till vad lagutskottet har hemställt i sitt betänkande nr 7.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det är bara på en enda liten punkt jag skall polemisera mot utskottets ärade vice ordförande. Herr Svanström menade att riksdagen egentligen inte hade någon möjlighet att ge riksdagens revisorer någon anvisning om vad som bör tagas upp. Det enda jag vill säga, herr talman, är att jag delar inte herr Svanströms uppfattning på den punkten. I övrigt skall jag inte fördjupa mig i en grundlagsdebatt.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Någon grundlagsdebatt är inte lämplig på denna punkt, och jag sade ju också, herr Lidgard, att jag framförde min personliga uppfattning. Jag har inte pejlat djupet i lagutskottets uppfattning i denna fråga. Jag skulle tro att vi är överens om att det inte torde föreligga något hinder för ett utskott att ge ett uppdrag åt riksdagens revisorer, men jag vill helst se det så att riksdagens revisorer har en sådan status – och det var det jag menade – att de själva väljer sina arbetsuppgifter.

Jag är själv revisor, förvisso inte i detta solenna sammanhang men i en del andra, där vi räknar det som rimligt att vi får arbeta utan några särskilda instruktioner, så att vi har möjligheter att själva bedöma var vi skall utföra vårt granskningsarbete.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag vill bara säga att också jag framförde min personliga uppfattning i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Lidgard och Winberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lidgard begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Lidgard och Winberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lidgard begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 263
Nej — 45
Avstår — 2

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Skadeersättning
vid damm-
olyckor m. m.*

§ 13 Skadeersättning vid dammolyckor m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 9 i anledning av motion angående skadeersättning vid dammolyckor m. m.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Genom massmedia kunde vi följa översvämningskatastrofen i Sysslebäck under sommaren 1973. Debatten visade den osäkerhet som råder beträffande tillsynen och kontrollen av dammarna. Det problemet klarlades dock i fjol dels i samband med ett interpellationssvar till mig, dels i en proposition som kom en tid efter det att interpellationen framställdes. Frågan om ersättningsansvar har däremot inte klarlagts.

Man får förstå den osäkerhet människor känner som vid upprepade tillfällen drabbas av sådana här katastrofer. Försäkringsbolagen betalade löseegendomen vid Sysslebäckskatastrofen genom vederbörandes hemförsäkringar, även om de inte var skyldiga att göra så. Staten gick in och täckte övriga skadekostnader, och det var heller inte fel. I båda de här fallen rörde det sig om frivilliga åtaganden.

Detta var troligen inte den sista katastrof som inträffar. Nya sådana kan komma. Människor måste försäkringsvägen eller genom garanti från staten få säkerhet. Katastrofer kan också komma utan att det finns någon ansvarig — det kan gälla vid kraftigt regn eller stark snösmältning. En verklig katastrof kan vållas om exempelvis Höljesdammen skulle brista. Vem bär ansvaret då, och vem skall i så fall stå för skadekostnaderna?

Jag har i motionen 198, som här behandlas, tagit upp de här frågeställningarna och yrkat att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning angående garantier som tryggar ersättning vid katastrofskador, orsakade av olyckor med dammar och andra anordningar av motsvarande slag. Lagutskottet pekar på att ägarens ansvar för byggnaders — därmed införstås också dammar — underhåll innebär dels att han är pliktig att gottgöra skada som vållats genom uraktlåtenhet att hålla anordningen i försvarligt skick, dels att han genom föreläggande av domstol kan tillhållas att fullgöra försummat underhåll. Det kan vara bra att de föreskrifterna finns, men finns det försäkring eller har vederbörande ägare en ekonomi som verkligen ger de skadelidande säkerhet? Försäkring finns alltså inte, och då kan det alltså bli samhället som får lov att gå emellan.

Utskottet har visat en positiv inställning till motionen, även om det formellt yrkat avslag på den. Det konstaterar att skadorna kan bli så stora att de inte kan täckas genom någon försäkring. Vidare anser utskottet att det kan bli svårt att skapa en försäkringsanordning som på ett tillfredsställande sätt omfattar alla katastrofsituationer som kan uppstå. Det är de frågorna som jag har tagit upp i den här motionen, och det är de som måste lösas.

Onsdagen den
17 april 1974

*Skadeersättning
vid damm-
olyckor m. m.*

Till sist förutsätter utskottet dock att regeringen i händelse av katastrof tillämpar samma praxis som tidigare. Det är en lösning som går bra om det blir små skador, men det är ingen lösning om det skulle bli mycket omfattande skador. Då får de enskilda sitta emellan. Det har hänt förr. Senast gällde detta vid översvämningarna 1959, då en hel del enskilda fick sitta emellan ganska ordentligt.

Vad man eventuellt här kan hoppas på är väl den passus där utskottet säger att det "förutsätter att vattenlagsutredningen i sitt fortsatta utredningsarbete kommer att överväga om förbättringar härvidlag är påkallade". Jag för min del vill säga att de är påkallade.

Herr talman! Jag skall inte framställa något yrkande. Jag hoppas dock att den här motionen så till vida fyllt sin uppgift att man från regeringshåll gör allt som går för att säkerställa den enskildes rätt i händelse av katastrof och framför allt att man fortsätter arbetet på att lösa de här frågorna. De är ingalunda lösta ännu.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Bakgrunden till den motion som herr Jonasson har avgett och som han just nu har redogjort för är den katastrof som inträffade i Sysseleback i Värmland den 21 juli förra året, varvid en människa omkom och materiella skador vållades för omkring 2 miljoner kronor. Det i motionen framställda kravet på utredning angående garantier som tryggar ersättning vid katastrofskador av den här typen har ett enigt lagutskott avvisat.

Utskottet har dock sett med stort allvar på det som inträffade i samband med Sysselebackskatastrofen och hänvisar i sin skrivning till de föredömligt snabba åtgärder som regeringen vidtog för att reparera och ekonomiskt reglera uppkomna skador. När nu utskottets ledamöter avvisar det krav på en utredning som ställts i motionen, ser jag även detta som ett uttryck för att man i utskottet förlitar sig på regeringens initiativförmåga och handlingskraft.

Utskottet är därmed enigt med statsrådet Lundkvist, som i ett interpellationssvar den 10 december 1973 framhöll att det inte går att i förväg generellt fastställa bestämmelser för hur man skall klara alla katastrofsituationer. Man får göra precis som i fallet Sysseleback, nämligen handla från fall till fall. Detta förutsätter då att det finns handlingskraft hos de personer som har att fatta de snabba beslut som krävs i en dylik situation. I det här aktuella fallet gjorde också vår värderade landshövding Rolf Edberg en berömvärd insats, vilket bör framhållas i sammanhanget.

Utskottet har med sin skrivning visat att man hyser detta förtroende för regeringen, och det tycker jag är tacknämligt. Samtidigt vill jag också tolka utskottet så att utskottet förutsätter att även kommande regeringskonstellationer vid sådana här tillfällen handlar precis som den nuvarande regeringen gjorde förra året. På annat sätt kan knappast utskottets avstyrkande av motionen 198 tolkas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
17 april 1974*Skadeersättning
vid damm-
olyckor m. m.*

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Lagutskottet har vid sin behandling av herr Jonassons motion tagit mycket seriöst på det problem som han tar upp. Det är ett väsentligt trygghetskrav att en skadelidande hålls skadeslös vid den typ av katastrofskador som det var fråga om i det här aktuella fallet, nämligen översvämningen i Sysslebäck i Värmland förra sommaren.

Detta kan dock, enligt vad utskottet har erfarit, inte garanteras genom skadeståndsregler, eftersom de skadeståndsbelopp, som härvidlag blir aktuella, i allmänhet avsevärt överstiger vad som ligger inom den skadeståndsskyldiges ekonomiska förmåga. Inte heller torde frågan gå att lösa försäkringsvägen. Det måste alltså bli samhället, staten, som liksom i Sysslebäcksfallet träder in och blir garant. Jag kan här bara kort och gott instämma i vad herr Olsson i Edane sade nyss i denna fråga.

Jag finner det angeläget att till protokollet få antecknat att samtliga ersättningsanspråk som framställts i Sysslebäcksfallet har tillgodosetts, såväl i fråga om de större konkreta skadefallen som i fråga om de blygsammare skador som uppstått som en indirekt följd av översvämningen. Jag vill också erinra om att det i jordbrukshuvudtiteln i år finns upptaget ett reservationsanslag på 1 miljon kronor för att reglera sådana här skador.

Utskottet förutsätter, som både herr Jonasson och herr Olsson i Edane här tidigare har sagt och som vi framhåller i betänkandet, att de åtgärder som Kungl. Maj:t vidtog i Sysslebäcksfallet kommer att tillämpas i andra motsvarande fall. Ersättning skall alltså utgå till dem som drabbas vid sådana katastrofer, liksom ersättning skall utgå till övriga återställningskostnader.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Herr Olsson i Edane, fru Nilsson i Sunne och jag är väl överens i den här frågan.

Herr Olsson citerade vad statsrådet Lundkvist sagt, att det är inte så lätt att förutse hur man skall lösa dessa frågor, och fru Nilsson var inne på att staten har klarat av det här. Jag tror det är riktigt – jag har inte hört något annat.

Men den här miljonen som är upptagen för att reglera sådana här skador kan bli en droppe i havet, skulle jag vilja säga, vid en omfattande katastrof. Jag är bara rädd för att de enskilda vid en stor katastrof skall ställas inför att klara av mer än de kanske orkar. Jag är tacksam och glad om de inte behöver göra det; om vi är överens om att följa principen att hela skadan skall ersättas, så kan jag vara nöjd.

Det är bra om sådana här frågor får bli klarlagda.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Till vad herr Jonasson senast sade vill jag bara foga att i det aktuella fallet under 1973 fanns det inga som helst medel anvisade, utan här var det regeringens snabba ingripande, i gott samarbete med länsmyndigheterna, som gjorde att man kunde klara situationen. Man fick en sluträkning som lydde på i runt tal 2 miljoner kronor. Det fanns

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

inga pengar, utan man gick in för att klara alla de skaderegleringar som erfordrades. Det visar att finns det handlingskraft går det också att få fram pengar.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag finner det angeläget understryka, med anledning av den oro som herr Jonasson hyser beträffande eventuella stora katastrofer, att enligt lagutskottets mening skall det som vi uttalat vara tillämpligt även i sådana sammanhang. Det är tillfredsställande att kunna konstatera att herr Olsson därvidlag tog med inte bara den förutvarande och den nuvarande föredömliga regeringen utan även kommande regeringar.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 10 i anledning av motion om vidgad rätt till ersättning för skador inom sjukvården.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Ersättning för konsultationer hos Doctors of Chiropractic, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 16 i anledning av motioner om ersättning från sjukförsäkringen för konsultationer hos Doctors of Chiropractic och för psykoterapi.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:989 av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om att ersättning för kostnader vid konsultation hos Doctors of Chiropractic skulle ingå i det allmänna sjukförsäkringssystemet samt

1974:1311 av herr Westberg i Ljusdal (fp).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1974:989,

2. motionen 1974:1311.

Reservation hade avgivits av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Hyltander (fp), fröken Pehrsson (c) samt herrar Andersson i Nybro (c) och Andersson i Edsbro (c) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:989 hos Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att ersättning vid konsultation och behandling hos Doctors of Chiropractic kunde ersättas enligt denna lag.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 16 avser bl. a. frågor om ersättning till patienter som av läkare remitterats till Doctors of Chiropractic för vård och behandling.

Frågan är inte ny här i riksdagen, vilket också framgår av utskottets betänkande. I motionen 1974:1003 av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. lämnas en ingående och, vill jag säga, både intressant och värdefull information om vad frågan gäller.

Den nämnda motionen avser utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic. Motionen i den delen kommer att behandlas under höstriksdagen – den faller ju inom socialutskottets arbetsområde.

Dagens ärende gäller motionen 1974:989, också av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. Motiveringen där upptar en hänvisning till motionen 1003. Det gäller frågan om ersättning från sjukförsäkringen för konsultation och behandling av Doctors of Chiropractic.

Utskottet har skrivit välvilligt om motionen och säger att man inte vill förneka att kiropraktisk behandling, rätt utförd, är av värde och betydelse för vederbörande patienter. Vidare skriver utskottet: "Utvecklingen i flera andra länder syns också ha gått mot ett ökat erkännande av värdet av kiropraktisk behandling, vilket får antas främst ha sin grund i den relativt omfattande medicinska utbildning som Doctors of Chiropractic erhåller.

Utskottet kan ansluta sig till syftet med motionen. Det finns enligt utskottets mening skäl som talar för att man även i Sverige ger ökat erkännande åt den av motionärerna åsyftade gruppen kiropraktorer."

Vilken är då den åsyftade gruppen kiropraktorer som motionärerna och vi reserverar åsyftar? Svaret kan bli kort. Det är Doctors of Chiropractic, av vilka det finns ett 20-tal i Sverige i dag. De har fått sin utbildning i USA, i Canada eller i England, en utbildning med studentexamen som grund och som omfattar fyra fem års medicinsk utbildning i specialiteter rörande funktionen i leder och kotor samt störningar i deras funktion. Den som har haft eller har "ont i ryggen" – kanske som följd av kolförskjutningar på grund av tungt arbete – vet vad frågan gäller. Jag är inte utan egen erfarenhet av vilka bekymmer en värkande dålig rygg ger och vad en sakkunnig behandling kan betyda för att lindra och rätta till uppkomna skador. Jag tror också att det finns många i denna kammare som kan vitsorda värdet av dessa kiropraktors insatser.

Låt mig alltså betona att det här gäller den medicinskt välutbildade gruppen Doctors of Chiropractic, som är specialister på behandling av ryggradens och bäckenets funktion och mekanik. Som jag tidigare sade finns det i dag ett 20-tal av dessa väl utbildade specialister här i Sverige.

För det andra säger vi i reservationen att ersättning för denna form av behandling hos dessa specialister bör utgå när vederbörande patient remitterats dit av läkare. Vi tror att ett samarbete mellan våra legitimerade läkare och Doctors of Chiropractic är till gagn för den vårdbehövande patienten. Då får man också en dubbel garanti för kvaliteten på den behandling varom det här är fråga.

Att vi stannat inför detta förslag i dag beror på att frågan om

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

legitimation av Doctors of Chiropractic som jag tidigare nämnde kommer att prövas sedermera. Men vi hävdar att den dellösning som vi föreslår är av sådant värde för den vårdbehövande patienten att ersättning bör utgå från den allmänna försäkringen för denna medicinska behandling.

För det tredje har en rad länder erkänt och legitimerat dessa Doctors of Chiropractic. Jag kan här nämna USA och Canada, Schweiz, Sydafrika och delar av Australien och Nya Zeeland. Hösten 1973 hade jag tillfälle att besöka Nya Zeeland och blev då informerad om hur dessa Doctors of Chiropractic där arbetade. Den man som jag sammanträffade med talade om att man hade ett nära samarbete mellan dessa Doctors of Chiropractic och läkarna på sjukhuset. Det är att hoppas att vi också här i Sverige, trots medicinalstyrelsens och numera socialstyrelsens motstånd skall kunna finna vägar för legitimation av denna form av medicinska insatser. Till den frågan får vi emellertid återkomma, som jag tidigare sade.

Vad vi reserverar föreslår är att efter remiss av läkare till Doctors of Chiropractic vederbörande patient skall erhålla ersättning för denna behandling genom den allmänna försäkringen. Till syvende og sist gäller den här förbättrade möjligheter till vård åt alla de människor som i ett tungt arbete och på annat sätt, t. ex. genom skador av olika slag, har rygg- och ledbesvär, muskelskador osv. Det gäller hur de skall kunna få sakkunnig hjälp och ersättning för denna sakkunniga hjälp.

I reservationen till utskottets betänkande hemställer vi ”att riksdagen med bifall till motionen 1974:989 hos Kungl. Maj:t begär förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att ersättning vid konsultation och behandling hos Doctors of Chiropractic kan ersättas enligt denna lag.”

Herr talman! Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation som fogats till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 16.

I detta anförande instämde herr Gernandt (c).

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Till utskottets betänkande har fogats en reservation i vilken man begär förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att ersättning vid konsultation och behandling hos Doctors of Chiropractic kan erhållas. Reservationen är grundad på den motion som herr Carlsson i Vikmanshyttan mycket grundligt redogjort för, motionen 1003, där motionärerna utöver det redan citerade yrkandet också ställer ett yrkande om utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic. Detta yrkande skall, som herr Carlsson sade, behandlas av socialutskottet under höstsessionen. Det förefaller därför utskottet något egendomligt att man begär att ersättning skall utgå från den allmänna försäkringen innan yrkandet om utredning och åtgärder för legitimation har behandlats av socialutskottet och riksdagen fattat beslut i den frågan.

Utskottet har klart uttalat att det finns skäl som talar för att man även i Sverige ger ökat erkännande till Doctors of Chiropractic, en grupp som

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

har fyra fem års utbildning. Men det är inte det frågan gäller. När man utvidgar rätten till ersättning för vård eller behandling från sjukförsäkringen är det av största vikt, inte minst för patientens rättssäkerhet, att ansvarsförhållandena och möjligheterna till offentlig kontroll är tillfredsställande klarlagda. Detta är ännu inte fallet.

Det är förvånansvärt att reservanterna anser sig kunna ta ansvar för förslaget om att ersättning skall utgå innan dessa avgörande frågor har lösts. Utskottsmajoriteten menar att även reservanterna borde känna sitt ansvar för att vårdgivaren skall vara underkastad någon form av tillsyn av offentlig myndighet. Vi anser att reservanterna begår en orätt mot sjuka människor när de i reservationen skriver att utredningsarbetet beträffande tillsyns- och ansvarsfrågorna inom hälso- och sjukvården inte bör avvaktas. Det är enligt utskottsmajoriteten vår skyldighet att avvakta en lösning av dessa utomordentligt viktiga frågor innan beslut fattas i ersättningsfrågan.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkande nr 16.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Låt mig först erinra fru Håvik om att dagens diskussion gäller två saker. Dels gäller det motionen om en allmän legitimation likställd med läkarbehörighet för att utöva kiropraktoryrket, dels gäller det yrkandet i reservationen, nämligen att patienter efter samråd med en legitimerad läkare skall kunna remitteras till någon av de 20 Doctors of Chiropractic som finns här i landet och som har en mycket grundlig utbildning. Man måste ha klart för sig vad våra yrkanden och framställningar i detta sammanhang innebär.

När det här talas om det medicinska ansvaret vill jag säga att man i en rad andra länder — där man ligger minst lika långt framme och i en del fall längre framme på det medicinska området än vi gör här i landet — har vågat införa legitimation. Vi har stannat för att man skall ge möjlighet till behandling i samråd och samverkan med läkare. Vi har alltså inte gått så långt som man gjort i de länder där man givit legitimation till dessa Doctors of Chiropractic. Vi har stannat en bit på vägen i avvaktan på den utredning man vet kommer att göras genom socialstyrelsen.

Får jag till slut säga till fru Håvik att vår reservation grundar sig på att det finns både ett stort antal människor som i dag har erfarenhet av värdet av den här vården, och ett stort antal människor som behöver den. Vi vet att de kan få tillfredsställande vård, och då är det också angeläget och riktigt att ge ersättning från den allmänna försäkringen för en sådan här vårdinsats.

Jag tror, fru Håvik, att vi skall vara försiktiga och inte driva det hela så långt att byråkratin får gå före den vårdbehövande människan. Låt oss i stället, med de garantier som i reservationen föreslås att man skall ge — genom samverkan med läkare och sjukhus —, se till att ge människorna en tillräcklig vård. Jag tror att det är angelägnare än att fullt ut följa den byråkratiska ordning som fru Håvik tydligen vill värna om.

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag har inte i mitt första inlägg på något sätt ifrågasatt värdet av de insatser som Doctors of Chiropractic kan göra. Den sidan framgår klart av utskottets betänkande. Vad jag däremot funnit anmärkningsvärt är tillvägagångssättet: först begär man att ersättning skall utgå från den allmänna försäkringen, därefter skall legitimationen komma. Jag anser att patienterna ur rättssäkerhetssynpunkt har anledning kräva att insynsfrågorna – den offentliga kontrollen – är tillfredsställande lösta innan man beslutar att ersättning skall utgå. Det är gången av ärendet, herr Carlsson i Vikmanshyttan, som utskottet har vänt sig mot.

Reservanterna anser att det är tillfredsställande om läkare remitterar till kiropraktor. Det har inte framgått av reservationen om läkaren skall vara allmänpraktiker eller ortoped, men jag utgår från att herr Carlsson menar att det bör vara en ortoped som remitterar. Det framgår inte heller klart om remissen skall avse en namngiven kiropraktor. Det finns också kiropraktorer som har en dålig utbildning på ett år eller kanske ännu mindre. Människor kan komma fel om de inte får namnet på den de skall gå till.

Jag tillåter mig att tvivla på att våra ortopedier i någon större utsträckning i dag skulle remittera till namngiven Doctor of Chiropractic innan frågorna om legitimation och ansvar är lösta.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Om fru Håvik läser reservationen och om hon lyssnat till mitt anförande finner hon att det därav framgår klart att det gäller Doctors of Chiropractic, dessa som vi har ett tjugotal av i landet, som har en grundlig medicinsk utbildning och som är erkända i en rad länder i världen för sina medicinska insatser. Det framgår dessutom klart att vi har sagt att läkare skall remittera till dessa Doctors of Chiropractic, vilket innebär ytterligare garanti för kvalitet på arbetsinsatserna.

Allt detta framgår av reservationen och av vad jag sagt här. Fru Håvik skall inte försöka göra större svårigheter i denna fråga än det verkligen finns.

Låt mig sedan säga att vi hemställer om förslag till innevarande års höstricksdag till regler i detta avseende för att då kunna få ett riksdagsbeslut om vilka läkare det skulle gälla etc.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Alldeles självklart kan jag instämma i vad herr Carlsson i Vikmanshyttan sade i slutet av sitt anförande, då han förutsatte att man under höstsessionen skall lösa de frågor som gäller legitimation och förfaringssättet i samband därmed. Det är uppenbart att så skall ske, och att då i förväg diskutera ersättningen från försäkringskassan innan dessa frågor är lösta anser jag vara fel. Då visar man inte det rätta ansvaret från riksdagens sida för vare sig patienterna eller vårdgivarna, Doctors of Chiropractic.

De åkommor det här är fråga om kan ju ha väldigt många orsaker. Det behöver inte enbart vara en utsliten rygg eller skador, som herr Carlsson

nämnde. Det kan vara sjukdomstillstånd grundade på infektioner, det kan vara reumatiska sjukdomar och neurologiska sjukdomar som måste diagnostiseras mycket noga. Annars kan denna behandling göra större skada än nytta. Och det är där vi har vårt ansvar. Därför vill jag upprepa frågan: Kan vilken allmänpraktiker som helst remittera, eller menar herr Carlsson att det i sådana fall bör vara en ortoped?

Jag har lyssnat på herr Carlsson, jag tror att utskottet mycket seriöst har behandlat denna fråga och jag vill än en gång betona att vi vänder oss inte emot den utbildning som Doctors of Chiropractic har. Vi ifrågasätter inte heller att de i många fall har gjort utomordentlig nytta. Men vi ställer oss tevsamma och undrande till gången av ärendet.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Låt mig kortfattat få svara fru Håvik. Det är två frågor det gäller. För det första är det frågan om en allmän legitimation för Doctors of Chiropractic. Det ärendet ligger hos socialutskottet och kommer att prövas i vanlig ordning. För det andra är det frågan om ersättning från den allmänna försäkringen för vårdinsatser som skall ske i samråd mellan läkare och Doctors of Chiropractic. Det är den delen vi diskuterar nu, och där har vi hemställt om förslag från Kungl. Maj:t till höstriksdagen. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t i ett sådant förslag också kommer att ge anvisningar om vilka läkare som får remittera och att de därvid skall hänvisa till de tjugo väl utbildade Doctors of Chiropractic som för närvarande finns här i landet. Det har inte varit tal om att några andra än medicinskt välutbildade och kunniga personer skall få göra insatser av detta slag för vilka man skulle erhålla ersättning från den allmänna försäkringskassan.

Det finns en grupp som kallar sig kiropraktor. De har ettårig utbildning och vill göra gällande att de kan de här sakerna. Den gruppen lämnar vi helt utanför och håller oss till dem som har en ordentlig utbildning. Det är deras medicinska insatser som både de hjälpbehövande människorna och vi är ute efter.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag är, herr Carlsson i Vikmanshyttan, helt klar över att vi diskuterar två frågor här: dels den frågan som skall behandlas av höstriksdagen och som gäller legitimation av Doctors of Chiropractic, dels frågan huruvida ersättning skall utgå från den allmänna försäkringen.

Nu säger herr Carlsson som svar på min fråga om det skall vara allmänpraktiker eller ortoped som utfärdar remiss, att det kan vi komma fram till i höst när vi diskuterar frågan om legitimation. Då väntar han ett förslag om vilka läkare som skall ha befogenhet att utfärda remisser. Det hoppas jag också att vi får. Men jag finner det då ännu mera anmärkningsvärt att man innan dess skall besluta om att ersättning kan utgå. Nog borde den saken komma efter frågan om ett eventuellt utfärdande av legitimation eller direkt i samband med den diskussionen.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag konstaterar fortfarande att fru Håvik inte har

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för
konsultationer
hos Doctors of
Chiropractic,
m. m.*

uppfattat vad vi menar med reservationen. Om det är vårt fel som har skrivit reservationen eller någon annans fel kan jag inte bedöma. Men jag tror ändå att kammaren har uppfattat vad vi syftar till. Det är två frågor som vi diskuterar.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp frågan om vem som har missuppfattat vem eller vem som har bedömt frågan på rätt sätt. Jag vill endast konstatera att utskottsmajoriteten har sett till människornas rättssäkerhet och till möjligheterna till insyn och kontroll. De krav som vi ställer på sjukvården över huvud taget måste vi ställa även här. Människorna har rätt att kräva det av oss.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Till det senaste skall jag bara säga att ansvaret för människornas sjukvård och deras rättsskydd i samband därmed känner vi reseranter inte mindre för.

Mina många år i Landstingsförbundets styrelse har lärt mig att vi behöver ta till vara alla de medicinska resurser som finns för att kunna ge allmänheten den vård man behöver. Då måste vi också utnyttja den grupp av specialister som vi här diskuterar.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Utan att kunna åberopa någon lång erfarenhet från Landstingsförbundet vill jag ändå slå fast att vi inte kan utnyttja resurser, innan vi har kontrollerat att dessa resurser fyller de krav som bör ställas från både vårdgivarens och patientens synpunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 197

Nej — 109

Avstår — 3

§ 16 Samordning mellan socialförsäkringen och de statsanställdas pensioner m. m.

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 i anledning av motioner om samordning mellan socialförsäkringen och de statsanställdas pensioner m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:394 av herr Ringaby m. fl. (m) – vilken motion hade remitterats till lagutskottet och därefter överflyttats till socialförsäkringsutskottet – vari hemställdes att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt skulle ta upp frågan om möjligheten att räkna upp även äldre livräntor samt

1974:412 av herr Ringaby m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt skulle ta upp frågan om samordningen mellan socialförsäkringen och de statsanställdas – och om möjligt även de kommunalanställdas – pensioner i syfte att komma till rätta med för förmänstagarna oförmånliga konsekvenser.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1974:394,
2. motionen 1974:412.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:394 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt skulle ta upp frågan om möjligheten att räkna upp äldre statliga livräntor,

2. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:412 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt skulle ta upp frågan om samordning mellan socialförsäkringens förmåner och de statsanställdas pensioner.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! I reservationen 1 till skatteutskottets betänkande nr 17 behandlas frågan om de statsanställdas livräntor och i reservationen 2 frågan om de statsanställdas pensioner. Det gäller särskilt bestämmelserna för samordning mellan de statsanställdas pensioner och våra socialförsäkringar, i första hand folkpensionen, ATP och pensionstillskotten.

I följd plågade jag kammarens ledamöter med ett långt och ingående anförande om de här mycket komplicerade bestämmelserna, och därför

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsanställdas pensioner
m. m.*

skall jag i år fatta mig mycket kort.

För att undvika missförstånd skall jag redan från början erkänna att jag anser att statspensionen i och för sig är ganska hygglig. Utskottet konstaterar också att statspensionärernas pensioner ofta är bättre än pensionen från ATP, och det är en sanning.

Det beror på att statspensionärerna får inte mindre än 65 procent i pension, och de får 65 procent på slutlönen, vilken ofta är den högsta. Det finns heller inget tak, utan de får faktiskt 65 procent i varje fall ända upp till lönegrad C 2. Jag har ingen lönetabell med mig, men jag förmodar att den lönegraden motsvarar 80 000 à 90 000 kronor om året.

Från ATP får man som bekant bara 60 procent i pension, inte på slutlönen utan på lönen under de 15 bästa åren, och pensionen kan alltså utgå på ett lägre belopp än slutlönen. Dessutom är den pensionsgrundande inkomsten begränsad till sju och en halv gånger basbeloppet. Det gör att ATP-pensionärerna får räkna pension bara på ca 60 000 kronor.

Härigenom får statspensionärerna ofta en bättre pension än den som utfaller från ATP. Nu beror det inte så mycket på att statspensionen är ovanligt bra, utan det beror snarare på att ATP inte är så bra som den borde vara. Jag tycker faktiskt, herr talman, att det är ganska egendomligt att vi, när vi har ett så oerhört stort överuttag i avgifter till ATP-systemet, ändå bara ger pension med 60 procent på högst 60 000 kronor. Jämförelsen utfaller alltså till statspensionärernas fördel, men det beror som sagt på att ATP-pensionen enligt mitt sätt att se inte ger särskilt mycket med hänsyn till de stora avgifter vi betalar.

Pensionen är alltså hygglig, men problem uppstår när statspensionärerna drabbas av samordningsbestämmelserna. Statspensionen är faktiskt bara en kompletteringspension, en komplettering till socialförsäkringarna, till den pension som utbetalas från folkpensionen, från pensionstillskotten och från ATP. Socialförsäkringarna ligger alltså så att säga i botten. Sedan kompletteras de med en statspension i de fall den blir högre än beloppen från socialförsäkringssidan.

Såsom kammarens ledamöter väl känner till är socialförsäkringarna indexreglerade, vilket betyder att varje år, när socialförsäkringarna räknas upp, blir avdraget på statspensionen större. Statspensionärerna skulle förlora dessa indextillägg, om man inte varje år förhandlade om ett visst tillägg, vilket man gör sedan 1965. Förhandlingar förs så att statspensionärerna får en kompensation för indexuppräknningen på socialsidan. De går alltså inte miste om den.

Vad man inte förhandlar om är ATP. Om en statspensionär har sidoinkomster, som det betalas avgift för, som pensionären får betala skatt för, som verkar reducerande på bostadsbidraget för den statsanställda osv., ger dessa sidoinkomster ATP-pension, men den avräknas från statspensionen. Det är närmast det problemet som reservanterna har tagit upp.

På s. 2 i utskottets betänkande framgår att det förhåller sig så. Där står: "Detta medför i sin tur att statsanställda, som vid sidan av sin tjänst har andra förvärvsinkomster, som i och för sig berättigar till ATP, i allmänhet inte får någon direkt fördel av dessa inkomster i pensions-hänseende."

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

Utskottet erkänner alltså att det förhåller sig på detta sätt och tillägger: "Endast för det fall att sidoinkomsten har en sådan storlek att den sammanlagda folk- och tilläggs pensionen skulle överstiga tjänstepensionen ger sidoinkomsten utslag i högre pension för statspensionären." Också detta är sant, men det är mera fråga om ett undantag.

Man förhandlar alltså inte om sidoinkomsterna, som skulle kunna ge ATP-pension, utan reduceringar sker automatiskt. Statspensionärerna går därmed miste om en högre pension. Vi tycker att detta inte är bra. Det borde ligga i statens intresse såsom arbetsgivare att på något sätt försöka lösa detta problem vid de förhandlingar som ju förekommer.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 2.

När det gäller reservationen 1 kan jag bara konstatera att de livräntor som staten betalar till sina anställda eller deras efterlevande är indexreglerade fr. o. m. den 1 januari 1974. Det är alltså inget problem i framtiden. Livräntorna kommer att följa basbeloppet och uppräknas automatiskt.

Men så finns en del gamla livräntor kvar, som inte uppräknas och som över huvud taget aldrig har uppräknats. Jag har, herr talman, ett autentiskt fall rörande en änka, som 1957 fick 300 kronor i månaden i livränta. Hon lever under små omständigheter. Beloppet 300 kronor är oförändrat än i dag.

Jag anser att det är orimligt att inte kunna räkna upp de gamla livräntorna, i synnerhet som det generellt införs automatisk indexreglering från 1974 på alla andra livräntor. Staten borde vid lämpligt tillfälle ta upp det här problemet och försöka åstadkomma en lösning på det.

Med det anförda, herr talman, ber jag alltså att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

I detta anförande instämde herr Fridolfsson (m).

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Som framgår av reservationen 2 och som herr Ringaby delvis har framhållit, är det statliga pensionssystemet ett s. k. bruttopensionssystem. Innebörden av ett sådant system är att arbetsgivaren i princip garanterar att pensionstagaren skall inklusive utgående socialförsäkringsförmåner erhålla en på förhand bestämd total pensionsnivå. Arbetsgivarens garanti innebär att arbetsgivaren svarar för att tid efter annan utge det personalpensionsbelopp som erfordras för att pensionen skall nå upp till den garanterade totalnivån. Minskar socialförsäkringsbeloppet – så kan ju ske t. ex. om pensionstagaren i fråga om folkpension övergår från ensamståendebelopp till äktamakebelopp – måste arbetsgivaren öka personalpensionsandelen, som det heter, för att hålla den garanterade nivån. Och om socialförsäkringsbeloppet ökar – exempelvis genom förändringar av basbeloppet, vilket herr Ringaby var inne på, eller genom beslut om standardtillägg – minskar arbetsgivarens personalpensionsandel i motsvarande mån.

Det är detta system som herr Ringaby finner stötande och orättvist. Nu är jag inte riktigt säker på vad herr Ringaby menar. Anser han att en statspensionär skall få del av både den standardökning som sker inom

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

socialförsäkringarnas ram och den standardstegring som tillkommer pensionstagaren genom en förhandlingsöverenskommelse som träffas på pensionsområdet i samband med löneförhandlingarna? I praktiken går det ju till på det sättet att såväl de statliga som de kommunala pensionsbestämmelserna utformas på grundval av förhandlingsöverenskommelser med de anställdas huvudorganisationer. Det går väl knappast, som herr Ringaby nu tycks önska, att så att säga plocka russinen ur kakan. Man kan inte ur sammanhanget rycka loss en i bruttosystemet ingående princip för att ändra dess verkan i ett visst fall, där systemet enligt herr Ringaby anses fungera otillfredsställande, men ändå behålla bruttosystemet i övrigt för att därigenom bevara dess fördelar. Liksom anställningsvillkor i allmänhet måste överenskomna pensionsvillkor bedömas i sin helhet.

Det förtjänar också framhållas att det statliga pensionssystemet väl mäter sig med de pensionsvillkor som i form av ITP eller STP gäller för den enskilda arbetsmarknaden. Att det statliga pensionssystemet är ganska bra är väl också anledningen till att de offentliganställdas huvudorganisationer i varje fall hittills saknat intresse för övergång till ett nettopensionssystem av den typ som gäller för privatjänstemännen.

Nu säger herr Ringaby att man förhandlar ju inte om ATP-andelen, och det är alldeles riktigt. Jag har en känsla av att herr Ringaby tycker att de statliga tjänstemännens förhandlare har missat vissa detaljer när det gäller samordningen. Jag tror inte att det är på det sättet. Personalorganisationernas förhandlare känner till alla detaljer i det här systemet. De missar inte någonting som de tycker är värdefullt, framför allt inte därför att det inte gäller alla medlemmar. Det är väl så att dessa förhandlare i motsats till herr Ringaby ser uppgörelsen som en helhet. Med andra ord man tar det onda med det goda. Jag tror att det skulle se ganska egendomligt ut om riksdagen började syna alla de avtal som upprättas mellan parterna på arbetsmarknaden. Om man skulle gå in i alla dessa avtal skulle man hitta vissa detaljer som man kanske inte tycker vore så bra men som ändå parterna, genom att de har sett till helheten, har godtagit. Riksdagen skulle komma i ett absolut orimligt förhållande som den bör betacka sig för.

När det gäller pensionssystemet har förhandlarna lyckats ganska bra. Jag har här det avtal som är upprättat. De har lyckats förhandla sig till 7 procents förhöjning av pensionerna, dock lägst med 140 kronor vid hel egenpension och med lägst 70 kronor vid hel familjepension. Pensioner som utgår enligt bestämmelser som gällt före den 1 juli 1959 höjs dessutom – för såväl egenpension som familjepension – med 45 kronor. Jag tycker det är en ganska hygglig uppgörelse. Man har vidare förbundit sig att fortsätta förhandla om värdesäkring av pensionerna liksom i fråga om livräntorna.

De senare är ju, som herr Ringaby påpekade, numera värdesäkrade genom att de är knutna till basbeloppet. Man förhandlar också om själva livräntorna. Jag tror inte heller att det i den delen finns anledning för riksdagen att ta några initiativ.

Herr Ringaby har också talat om disproportion eller bristande överensstämmelse mellan avgifter och utgående pensioner. Det är helt

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

naturligt att så måste bli förhållandet enligt det system som råder inom ATP. Avgifterna betalas ju med viss procent av arbetsgivarnas lönesumma, medan pensionerna utgår individuellt beroende på den pensionspoäng som vederbörande har intjänat, eller om man så vill beroende på den pensionsgrundande lön som vederbörande har haft. Pensionen utgår alltså oavsett om det har betalats in avgifter eller inte, när man har uppnått pensionspoäng. Det finns alltså inget direkt samband mellan avgifter och pensioner.

Herr talman! Jag kan i likhet med herr Ringaby säga att vi diskuterade samma slags motioner förra året. Jag behöver kanske därför inte heller utveckla detta närmare. Jag vill bara, herr talman, tillägga att de nackdelar med samordningstekniken i det statliga pensionssystemet som herr Ringaby påtalat kan undanröjas bara genom övergång till ett nettopensionssystem. Men som jag sagt saknar personalorganisationerna intresse för att övergå till ett sådant system. Jag vet att personalorganisationerna ägnar dessa frågor mycket stort intresse vid sina förhandlingar med sin motpart, och jag är övertygad om att de kommer att göra det i fortsättningen och att de kommer att se till att pensionärerna får sin del av det befintliga förhandlingsutrymmet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet har hemställt.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Bruttosystemet innebär att de statsanställda alltid är garanterade förmånerna från socialförsäkringarna. Det är en trygghetsfaktor. I de flesta fall medför detta inget problem för de statsanställda. Problemen uppstår när man har en sidoinkomst. Jag har inte använt så starka ord som att systemet skulle vara stötande – eller hur herr Fredriksson nu uttryckte det – utan jag har enbart tagit upp det speciella problemet med sidoinkomster i ATP-sammanhang, och det är faktiskt en lagstiftningsfråga. Det har också betydelse t. ex. i samband med standarduppräknung av folkpensionen. Sådana standardhöjningar avräknas nämligen mot statspensionen. I vissa fall kan statsanställda då gå miste om en sådan standarduppräknung. Vad de är garanterade är ett inflationsskydd. För detta ändamål förhandlar man sig fram till ett tillägg på statspensionen, som motsvarar uppräknungen av de indexreglerade socialförsäkringarna. I det avseendet har man alltså en garanti. För standardlyft och för sidoinkomster har man dock inte alltid samma garanti. Det är det lilla missförhållandet jag har vänt mig emot.

Jag är inte så säker som herr Fredriksson på att det bör vara en disproportion mellan ATP-avgifter och ATP-pension, utan jag vill säga som centerledaren herr Fälldin gjorde i valrörelsen, att man skall ha ATP-pension för alla de ATP-avgifter man betalar in. Det är väl också naturligt: betalar man ATP-avgift, skall det även utgå en ATP-pension, om man uppfyller övriga krav för en sådan. När inkomsten överstiger basbeloppet och man uppfyller övriga villkor för ATP-pension bör man också ha en sådan. ATP-pensionen reduceras dock automatiskt mot statspensionen och får då inte fullt genomslag. Det är vid sidan av de gamla livräntorna detta problem som vi har tagit upp.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag känner till att herr Ringaby och jag har olika uppfattningar beträffande samstämmigheten mellan inbetalda avgifter och utbetalda pensioner. Jag förstår att herr Ringaby ännu inte till fullo har kunnat acceptera det ATP-system som han en gång i tiden röstade emot.

Jag vill nu endast, herr talman, med anledning av att herr Ringaby kräver att regeringen i lämpligt sammanhang skall ta upp de här frågorna, tillägga att pensionsålderskommittén faktiskt har gått in på detta problem. Kommittén pekar på att personalorganisationerna har träffat avtal på arbetsmarknaden och att ändringar i dessa anordningar inte kan ske genom lagstiftningsåtgärder. Kommittén har tagit upp dessa problem i samband med att den föreslagit en sänkning av pensionsåldern. Kommittén menar därför att det inte kan ankomma på den att föreslå några ändringar i samband med de regler för samordning med den allmänna pensioneringen som blir erforderliga vid en sänkning av den allmänna pensionsåldern.

Det synes emellertid uppenbart att de avtalsslutande parterna på arbetsmarknaden kommer att få anledning att förhandla om och ta ställning till de betydande förändringar i personalpensionsordningarna som den föreslagna sänkningen av den allmänna pensionsåldern medför. I samband därmed har man möjligheter att ta upp just det samordningsproblem som herr Ringaby har talat om. Vidare är avtalsverket part i dessa förhandlingar, och det avtal som man kommer fram till skall också granskas av riksdagens lönedlegation. Riksdagen saknar alltså inte inflytande på dessa frågor.

Herr talman! Liksom herr Ringaby vidhåller jag mitt yrkande.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag vet att det är avtalsverket som förhandlar, men staten är ju part i målet som arbetsgivare, och av den anledningen har jag tyckt att staten skall aktualisera frågan. Det är ju ingen omöjlighet.

Vad man än tycker om ATP-systemet, herr Fredriksson, så fulländat är det inte att man inte kan göra någon liten förbättring av det. Det är just det som det är fråga om här.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Ingenting är fullkomligt här i världen, inte heller ATP-systemet, trots att jag betraktar det som ett mycket bra pensions-system. Säkerligen kan också det göras bättre, men jag tror inte att det skall ske på det sätt som herr Ringaby föreslår, dvs. genom att riksdagen skall ta ställning till avtal som träffats mellan arbetsmarknadens parter. Vi brukar ha den principen att på de områden där parterna träffar avtal går vi inte in med lagstiftning. Det är intressant att herr Ringaby just i den här frågan tycks ha en annan uppfattning.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag har inte sagt att vi skall gå in med lagstiftning på avtalsfronten, utan jag har rekommenderat att staten som arbetsgivare tar

upp problemet vid förhandlingar. Men själva ATP-frågan är en lagstiftningsfråga.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag tror att det är onödigt att riksdagen skall ge pekpinningar åt de avtalslutande parterna. Säkerligen är de kompetenta att klara de här problemen själva.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	259
Nej	–	44
Avstår	–	2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Samordning mellan
socialförsäkringen
och de statsan-
ställdas pensioner
m. m.*

*Ersättning under
praktiktjänstgöring***§ 17 Ersättning under praktiktjänstgöring**

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18 i anledning av motioner om ersättning under praktiktjänstgöring.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:108 av herr Wikner m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder i syfte att uppnå enhetliga regler för ekonomisk ersättning vid praktiktjänstgöring i de fall praktiken var en förutsättning för viss utbildning samt

1974:685 av herr Nyhage m. fl. (m, fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag att utbildningsarvode skulle utgå till ämneslärarkandidater under praktiktjänstgöringen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1974:108,
2. motionen 1974:685.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Olsson i Stockholm (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:108 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder i syfte att uppnå enhetliga regler för ekonomisk ersättning vid praktiktjänstgöring i de fall praktiken var en förutsättning för viss utbildning i enlighet med vad i motionen anförts,

2. av herrar Westberg i Ljusdal (fp), Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:685 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att utbildningsarvode skulle utgå till ämneslärarkandidater i enlighet med vad reservanterna förordat.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c).

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Så sent som vid sista arbetsplenum före påskuppehållet behandlades en vpk-motion om barnstugepraktikanternas ekonomiska situation under den tid de fullgör sin för utbildningen erforderliga förpraktik. Det finns ingen anledning att upprepa vad som sades till den motionen. Jag vill bara påpeka att samma motivering gäller för vpk:s ställningstagande till motionen 108, som behandlas i dag och som är undertecknad av sex socialdemokrater med herr Wikner som första namn.

Onsdagen den
17 april 1974*Ersättning under
praktiktjänstgöring*

Skillnaden är att den motion som behandlas vid detta ärende omfattar samtliga praktikanter i fråga om vilka förpraktik krävs för en utbildning. Det gör inte problemet mindre. En lösning av frågan om ersättning under praktiktiden blir enligt vår mening ännu mera aktuell ju fler som drabbas av den godtycklighet som i dag råder i kommunerna.

Men en sak, herr talman, vill jag ändå upprepa av vad jag förut sagt i denna fråga. Eleverna inom de yrkesområden som nämns i betänkandet är inte nöjda med den lösning utskottets majoritet föreslår — att man mer eller mindre skall avveckla praktiken genom att den integreras i studiegången och fullgörs under den tid då eleven är inskriven vid läroanstalten. Det är just att praktiken görs *före* inskrivningen till utbildning som man tycker är meningsfullt.

Frågan om arbetslivserfarenhet diskuteras ofta och anses viktig ur flera synpunkter, inte minst därför att sådan erfarenhet ger en inblick i det yrke man tänker välja. Här handlar man nu tvärtom, då man vill ta bort möjligheten till inblick för nämnda grupper.

Herr talman! I konsekvens med vad vi förut anfört i denna fråga yrkar jag bifall till reservationen 1 av herr Olsson i Stockholm vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! I detta betänkande från socialförsäkringsutskottet, nr 18, behandlas lärarkandidaternas ekonomiska situation efter den omorganisation av deras praktiktjänstgöring som fjolårets riksdag beslutade om.

Tidigare har dessa ämneslärarkandidater haft ett anställningsförhållande och lön för båda de två sista terminerna av utbildningen. Sedan togs lönen bort för den första terminen. Nu skall alltså lönen bort även för den andra terminen, och lärarkandidaterna hänvisas till att ta studiemedel i vanlig ordning i stället för den lön som de uppburit.

Man kan konstatera att när den nya praktikterminen började fick lärarkandidaterna redan vid ansökningstillfället, i oktober 1973, mycket bristfälliga och vilseledande informationer om sina ekonomiska villkor under praktikterminen. I bl. a. en PM sades det: De ekonomiska villkoren under praktiktjänstgöring har ännu inte fastställts.

Det var alltså i fjol. Senare på året, i december, sades det att lön inte skulle utgå under praktiktjänstgöringen. Och så sent som i slutet av januari 1974 beviljades bara studiemedel för *en* termin, inte för den andra, vilket visar att inte heller studiemedelsnämnden visste hur det skulle bli med lärarkandidaternas ekonomi under praktiktjänstgöringens andra termin.

Man kan också säga att dessa lärarkandidater inte så gärna vill ha de här studiemedlen, som ju ytterligare ökar deras skuldsättning. Och i synnerhet som den sista fasen i utbildningen har en stark karaktär av praktisk tjänstgöring som lärare tycker man kanske att någon form av lön eller utbildningsbidrag borde vara den naturliga finansieringsformen och inte studiemedel. I varje fall gäller det i särskilt hög grad de studerande som gått in i sin utbildning med vetskapen att lön skulle utbetalas under praktiktjänstgöringen. Sedan tar man alltså bort den här lönen utan förvarning och säger att nu får ni ta studiemedel i fortsättningen.

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning under
praktiktjänstgöring*

I reservationen 2 yrkar vi att en form av arvode skall beviljas som övergångsarrordning till denna grupp studerande, som faktiskt har gått in i utbildningen i tron att de skulle få en lön eller ett arvode. Det förefaller vara rimligt att de som nu fullgör sin utbildning får behålla lönen eller någon form av utbildningsbidrag i stället för studiemedel.

Det finns, herr talman, också ett särskilt yttrande av fröken Pehrsson och fröken Rogestam, centerpartiet, fogat till utskottsberäkandet. Centerpartiet har intagit två ståndpunkter här – herr Carlsson i Vikmanshyttan går på utskottsmajoritetens linje, medan fröknarna Pehrsson och Rogestam i princip tycker som vi som står bakom reservationen 2. Jag har inte blivit riktigt klok på detta särskilda yttrande, därför att där säger man exakt detsamma som står i reservationen 2. Vi säger i reservationen: "Utskottet finner det därför rimligt, att denna övergångsgrupp av ämneslärarkandidater erhåller någon form av utbildningsarvode som kompensation för den uteblivna löneförmånen." I det särskilda yttrandet säger centerpartisterna: "Mot bakgrund härav anser vi att det hade varit befogat att för denna grupp ämneslärarkandidater låta utbildningsbidrag utgå under hösten 1974." Det görs alltså ingen reservation om varför man inte skulle låta utbildningsbidraget utgå; man konstaterar bara att det är befogat att det utgår. Jag hoppas att även centerpartiet då kan rösta på reservationen 2, där det i princip står exakt detsamma som i det särskilda yttrandet – man kan som bekant inte rösta på ett särskilt yttrande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Westberg i Ljusdal m. fl.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! I vad gäller frågan om förpraktikanternas ekonomiska situation, som tas upp i reservationen 1 vilken i sin tur bygger på motionen 108 av herr Wikner m. fl., är det på det sättet att vi går mot en ökad integrering av praktiken i studiegången, så att den fullgörs under den tid eleven är inskriven vid läroanstalt. Krav på obligatorisk förpraktik föreligger i dag endast vid tillträde till utbildning i yrken med hushållsinriktning samt inom vård- och socialsektorerna. Inom det sistnämnda området förekommer praktiken numera i långt större utsträckning under utbildningstiden än före densamma. Det kan t. ex. nämnas att vid förskollärarytutbildningen har kravet på förpraktik inom spädbarnsvården slopats fr. o. m. innevarande års hösttermin. Huruvida även återstående obligatorisk förpraktik -- som är 16 veckors institutionspraktik -- skall integreras i utbildningen är just nu föremål för utredning inom skolöverstyrelsen.

Utskottet har haft att bedöma denna fråga från studiesociala synpunkter, och då har vi ansett att utvecklingen mot en inom utbildningen allt mer integrerad praktik är önskvärd. Utskottsmajoriteten är därför inte beredd att medverka till att studiestöd skall utgå till s. k. förpraktikanter.

Det kan för övrigt uppstå stora ekonomiska problem om studiestöd utgår. Vi vet att många av dem som genomgått förpraktik inte blir antagna till den avsedda utbildningen, och dessa skulle då åsamkas en i

många fall orimlig skuldsättning om de hade rätt till studielån. Vi finner det därför riktigt att lösa frågan på det sättet att praktiken ingår i utbildningen.

Det kan tilläggas att arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet just har tillsatt en arbetsgrupp i avsikt att få en bättre och mer enhetlig utformning av den praktik som finns inbyggd i arbetsmarknads- och utbildningsväsendet. Arbetsgruppen skall behandla frågor om bl. a. praktikplatser, praktikbehov och praktikens innehåll. Därigenom får vi en samlad översyn av hela praktikfrågan. Utskottsmajoriteten förutsätter att även de av motionärerna aktualiserade problemen tas med vid den översynen.

Reservationen 2 gäller det beslut som riksdagen tog i fjol höst rörande en ny praktikorganisation för bl. a. ämneslärarkandidaterna. Det beslutet innebar att i utbildningen ingående praktik, som hittills huvudsakligen fullgjorts genom att lärarkandidaterna har uppehållit lärartjänster, ersätts med praktik som skall fullgöras i lärarlag under behörig lärares ledning. De avlöningsförmåner som tidigare utgått under praktiktjänstgöringen skulle därvid ersättas av studiemedel, och det är just detta reservanternas reagerar emot. Herr Ringaby menade i sitt inlägg att man bör riva upp det beslut som riksdagen fattade i fjol och återgå till det gamla systemet med lön eller arvode till ämneslärarkandidaterna. Det är märkligt att den frågan kommer upp nu igen, för beslutet i fjol fattades i största enighet — man bör kunna kräva större tilltro till fattade beslut.

Utskottet anser för sin del att den av förra årets riksdag beslutade omorganisationen av lärarhögskoleutbildningen — vilken för övrigt tillstyrkts av ämneslärarnas fackförbund — innebär väsentliga organisatoriska fördelar. Det har visat sig allt svårare att finna praktiktjänster för lärarkandidaterna genom att tillgången på behöriga lärare ökat avsevärt under senare år. Helt naturligt måste i första hand de färdigutbildade lärarna få göra anspråk på lediga tjänster. Genom omorganisationen har lärartjänster frigjorts, vilket bidrar till minskad arbetslöshet efter fullgjord utbildning.

Beträffande de ekonomiska omständigheterna vill jag säga att all utbildning, såväl praktisk som teoretisk, finansieras med studiemedel. Utskottet kan inte finna att det föreligger några som helst skäl för att göra avsteg från den principen och införa utbildningsarvode för ämneslärarkandidaterna. Ämneslärarkandidaterna har hittills varit ekonomiskt gynnade genom att de åtnjutit avlöningsförmåner under en del av utbildningen. Bortfallet av denna förmån innebär inte att kandidaterna kommer i sämre läge än andra studerandegrupper. Framdeles blir praktiken en ren utbildningstermin, och då är det alltså inte rimligt att ge ämneslärarkandidaterna några extra favörer. Inte heller rekryteringskäl talar för en sådan åtgärd.

I diskussionen talas det också om bristande information till lärarkandidaterna om den nya organisationen. Om detta kan man tvista länge, men här vill jag säga att riksdagens beslut i fjol förelåg i mycket god tid innan utbildningen påbörjades innevarande vårtermin. Kandidaterna borde därför ha fått kännedom om nyordningen. I den mån brister i informationen förelegat får väl också de fackliga organisationerna ta på

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning under
praktiktjänstgöring*

sig ett visst ansvar för det – det bör ligga i deras intresse att hålla sina medlemmar underrättade om större utbildningsmässiga förändringar.

Med det här anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad var förvånad över att jag skulle vilja riva upp beslutet från i fjol, som han uttryckte sig. Jag hoppas, herr talman, att det klart framgick av mitt lilla inlägg att det inte var fråga om att riva upp några beslut utan snarare om att skapa övergångsbestämmelser för de lärarkandidater som nu är under utbildning. Det är ju inte ovanligt att vi här i kammaren fattar beslut om övergångsbestämmelser på grund av beslut om ändrade regler; man kan inte komma ifrån att det i vissa fall skapar problem när bestämmelserna ändras under pågående utbildning. Vi har bara föreslagit att den kull som just nu håller på och utbildar sig – vad jag har fattat rör det sig om ca 800 lärarkandidater – skulle få behålla någon form av utbildningsbidrag, vilket de trodde att de skulle få när de började sin utbildning. Det är alltså inte fråga om att riva upp något beslut utan om att införa vissa övergångsbestämmelser.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag uppfattade herr Ringaby på det sättet att han ville återgå till det gamla systemet med utbildningsarvode. Man har i alla fall talat för detta i utskottet men därefter har det kanhända skett en glidning så till vida att man bara skulle ge den senaste kullen utbildningsarvode. Men nu har riksdagen beslutat om en nyordning, och jag tycker att det är riktigt att den genomförs fullt ut. Utskottsmajoriteten finner inte anledning att införa några speciella bestämmelser för den grupp som senast har startat utbildningen.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Med anledning av att jag har varit med om att väcka motionen 108 ber jag att få säga några ord.

Förutsättningen för utbildning till vissa yrken, t. ex. barnsköterska, är att den sökande kan uppvisa intyg om genomgången praktik. Den här praktiken är också nödvändig för att ge vederbörande inblick i det yrke hon eller han tänkt sig. Det är främst ungdomar som skaffar sig denna praktik, och de har i regel dålig ekonomi och kommer därför ofta i ett besvärligt ekonomiskt läge. De räknas under praktiken inte som studerande och kan därför inte tillgodogöra sig studielån eller studiebidrag. De får ersättning av den som de utför arbetet åt, t. ex. i hem. De belopp som betalas ut kan variera betydligt, och det är många gånger mycket blygsamma belopp. Det händer att föräldrarna till praktikanterna inte kan hjälpa sina barn på grund av att de själva har för svag ekonomi. Jag vet att det hänt att ungdomar måst gå till sina morföräldrar för att få hjälp under praktiktiden – framför allt ungdomar inom de lägre socialgrupperna. Det är nödvändigt att de här praktikarbetena betalas skäligen och att bestämda regler utarbetas.

Onsdagen den
17 april 1974*Ersättning under
praktiktjänstgöring*

Utskottet anför: ”Inom arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet har tillsatts en arbetsgrupp i avsikt att få en bättre och mer enhetlig utformning av den praktik, som finns inbyggd i arbetsmarknads- och utbildningsväsendet. Gruppen skall behandla frågor om bl. a. praktikplatser, praktikbehov och praktikens innehåll. Härigenom kommer man att få en samlad översyn av hela praktikfrågan.

Enligt utskottets mening kan det förutsättas att även de av motionärerna aktualiserade problemen därvid kommer att uppmärksammas.”

Jag har tagit reda på att det faktiskt inte ligger till på det viset. Den här gruppen från arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. kommer inte att ta upp de ekonomiska frågorna. Det som står i utskottsbetänkandet om detta är fullständigt felaktigt – det har jag fått reda på från tillförlitligt håll.

Jag har också studerat Kommunförbundets rekommendation. Jag anser personligen att den är undermålig.

Det är förvånansvärt när det gäller en fråga som är så viktig för dessa ungdomar som denna, att utskottsmajoriteten inte har tillstyrkt bifall till motionen.

Sedan vill jag fråga talesmannen för utskottet: Eftersom ni nu skriver som ni gör i betänkandet, finns det någon garanti för att de problem som tagits upp i motionen kommer att behandlas? Kan ni garantera det? Jag anser att ni inte kan göra det. Det finns skrivet på papperet, men arbetsgruppen kommer inte att ta upp de ekonomiska frågor som nämns i betänkandet. Därför kommer jag att rösta på reservationen 1.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 277
Nej - 30

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Westberg i Ljusdal m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr

Onsdagen den
17 april 1974

*Skolans inre
arbete m. m.*

Westberg i Ljusdal begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Westberg i Ljusdal m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Westberg i Ljusdal begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	222
Nej	—	83
Avstår	—	2

§ 18 Skolans inre arbete m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 11 med anledning av motioner angående skolans inre arbete m. m.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är möjligt att de av kammarens ledamöter som är representanter i SIA-utredningen ställer sig frågande inför rubriceringen av utbildningsutskottets betänkande nr 11. "Skolans inre arbete" har i SIA-utredningen, enligt vad som hittills publicerats, i allt högre grad kommit att omfatta organisatoriska frågor, låt vara med pedagogisk bakgrund, medan läroplansfrågorna och deras betydelse för skolans måluppfyllelse tydligen anses vara av mindre vikt för skolans funktion.

Utbildningsutskottet har emellertid valt att också behandla läroplansfrågor under rubriken skolans inre arbete. Detta tror jag är nödvändigt. Att regeringens utbildningspolitik skjutit över målet när det gäller att fullfölja läroplanerna blir för varje dag allt tydligare. Det ena vittnet efter det andra stiger fram och delger fakta inte bara om de dåliga kunskaperna utan också om stigande svårigheter för skolans sociala fostran.

Utbildningsutskottet har i sitt betänkande nr 11 gjort ett viktigt ställningstagande i punkten 8. Redan förra året fick de borgerliga partierna igenom ett uttalande med innebörd att skolöverstyrelsen, när kursplanernas anvisningar och kommentarer ses över, bör tillmäta de praktiska momenten i skolundervisningen ökad betydelse. Nu föreslår utskottet direkt att SÖ i ett antal högstadieskolor bör pröva en ökning av de praktiska momenten. Detta kan ske genom att timplanerna modifieras eller genom att man ger de skoltrötta eleverna möjlighet till en utökad praktisk yrkesorientering under en längre tid än vad som nu är möjligt med den s. k. jämkade studiegången.

Detta är ett krav som moderata samlingspartiet är efter år fört fram. Vi har nämligen inte trott att socialdemokraternas skolpolitik i sin

teoretiska jämlikhetsiver skulle lyckas få alla elever att uppleva den helt integrerade studiegången positivt. Erfarenheten har också visat att vi haft rätt. Kravet att varje elev skall erbjudas en utbildning efter egna förutsättningar har hittills åsidosatts. Man har inte velat erkänna att skillnader finns i förutsättningar. Från elevernas sida har man reagerat med stigande otillåten frånvaro, sjunkande trivsel och ovilja att följa undervisningen. Att detta i sin tur haft negativa konsekvenser för mer teoretiskt inriktade elever är självklart.

Nu har utskottet tagit två steg på väg mot att erkänna den olikhet som förr eller senare måste accepteras även av socialdemokratiska utbildningspolitiker. Vi finner detta glädjande men vill ändå säga, att fortfarande har skolan brister som omöjliggör för åtskilliga elever att få den utbildning hans eller hennes förutsättningar borde berättiga till.

Inom olika områden pågår en verksamhet som resultat av förslag inte minst från moderata samlingspartiet. Jag vill då först erinra om SIA som väl äntligen skall låta täckelset falla och visa vad man kommit fram till. Situationen är sådan att förhållandena i våra skolor på många håll ropar efter åtgärder, åtgärder som tar upp och helst också skall lösa hela problemkomplexet med skolans ställning i samhället, byggnadernas utformning, antalet elever i skolor och klasser och undervisningens organisation.

Men av stort intresse är också det s. k. MUT-projektet, dvs. skolöverstyrelsens projekt för målbestämning och utvärdering. Här är det mig veterligen första gången vi fått i gång verksamhet som tar sikte på att bestämma vad eleverna egentligen skall kunna. Från moderata samlingspartiet har vi åtskilliga gånger betonat kvalitetskraven i undervisningen och i kvalitet inräknat också kunskaperna. Från socialdemokratiskt håll fick skolan under herr Carlssons statsrådstitid en inriktning mot enbart sociala faktorer där en förbättring ännu inte är skönjbar och som innebar ett åsidosättande av kunskapskravet – ibland ett förnekande av dess betydelse.

Kanske är den tiden slut nu, kanske har man upptäckt att dessa ungdomar, som lämnar skolan och inte kan skriva svenska därför att de aldrig behövt lära sig det, som aldrig lärt sig räkna därför att den nya matematiken varit för teoretisk, och som inte kan böja ett verb på främmande språk därför att de inte vet vad verb är, är handikappade när det gäller vidareutbildning och sysselsättning på en alltmer hårdnande arbetsmarknad. Och nu först sätter man i gång och undersöker vilka baskunskaper som fordras – inte bara fordras utan som varje elev har rätt att få inhämta – även om det innebär att för vissa elever en längre inlärningsperiod krävs. Vi kan också konstatera att man i viss mån börjar gå ifrån den nya matematiken, att man åter har infört de tvåspråkiga grammatikorna och att grammatikundervisningen får en allt större del av svenskundervisningen i skolan.

Vi kommer från moderata samlingspartiet att med spänning se fram mot resultatet från MUT-projektet men förbehåller oss rätten att då ha våra egna uppfattningar om vad baskunskaper innebär.

Till betänkandet finns fogat ett särskilt yttrande från herr Nordstrandh och mig. Också detta särskilda yttrande tar upp en läroplansfrå-

ga. Utvecklingen i världen går fort, och skolfolk upplever ibland med förtvivlan hur nya ämnen, nya forskningsrön eller t. o. m. helt nya områden kräver plats på dagens skolschema: trafikundervisning i lågstadiet, barnavård och hemkunskap allt längre ned i åldrarna. Hemkunskapen å sin sida ställer nya krav på kunskaper och undervisning i ekonomi, samlevnadsfrågor, praktikverksamhet osv. Den praktiska verksamheten med slöjd i olika former bör också ge utrymme för ökad integrering mellan olika ämnen. Dramatiken bör exempelvis inte ses isolerad från andra mer praktiska aktiviteter.

Moderata samlingspartiet har i en partimotion betonat svårigheten med den nuvarande stelbenta uppläggningsen och föreslår i stället att ett gemensamt praktiskt-teoretiskt ämnespaket skall komma till stånd. Att en sådan samordning i framtiden blir verklighet är vår förhoppning. Skolan måste i en helt annan grad dela upp sin undervisning i olika fält, där kommunikationsämnen med sina krav på goda basfärdigheter skall fungera parallellt med orienteringsämnen och praktisk verksamhet. Vi förutsätter i vårt särskilda yttrande att MUT-projektet har uppmärksamheten riktad på detta.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar och som gäller skolans inre arbete är av så stor vikt att den egentligen skulle ha belysts med en seriös debatt, under vilken vi grundligt fått ta upp dessa förhållanden. Av olika anledningar vet vi att vi i dag undviker detta.

Man brukar använda bilden att när en röd lampa lyser är det något som inte fungerar som det skall. På skolans område har en röd lampa lyst länge. I början ville många inte erkänna detta, men efter påtryckningar från olika håll förstod beslutande myndigheter att det var allvar, och då tillsattes SIA. Men därmed slutade inte den röda lampan att lysa. Snart skall SIA komma med förslag till åtgärder för att eliminera problemen på skolans område. Jag vet inte hur många som tror att den röda lampan skall sluta att lysa i och med detta.

Dagens situation på skolans område medför att vi alla måste vara aktiva och hjälpas åt för att komma till rätta med de problem vi brottas med. Man kan söka efter orsakerna på många områden. Man kan ha olika uppfattningar om vad det är som åstadkommer problemen. Jag har tillsammans med några medmotionärer under några år tagit upp frågan om social fostran. Vi anser att det är ett område där man inte varit nog uppmärksam. I årets motion har jag också tagit upp andra frågor, men jag skall just nu bara hålla mig till den om social fostran.

Skolan har uppfattats som ett instrument för att vidareutveckla och befästa ett demokratiskt samhälle och demokratins livsformer, och stora förhoppningar har i det hänseendet fästs vid skolans uppgift. Hemmet ser på skolan som ett komplement. De föräldrar som vill ge sina barn det bästa för livet – jag tror att detta gäller de flesta föräldrar – förväntar att skolan skall komplettera hemmets fostran och hjälpa eleverna i deras

utveckling och utbildning. All grundläggande fostran sker i hemmet. Detta utesluter emellertid inte att skolan har en personlighetsutvecklande roll. De unga tillbringar en förhållandevis stor del av sina uppväxtår i skolan och sätter till mycken tid på resor till och från skolan.

Enligt läroplanen har skolan till uppgift att utveckla viljan till gott samarbete med andra, att grundlägga goda arbetsvanor, att lära aktning för varje slag av väl utfört arbete, att skapa förståelse för de grupper, som har särskilda problem i samhället, att vänja till hjälpsamhet, att främja tolerans och respekt för andras uppfattningar. Vidare skall eleverna bli medvetna om innebörden av begrepp som rättvisa, ärlighet, hänsyn och tolerans och om konsekvensen av brott mot lagar och föreskrifter. Eleverna måste bli medvetna om att de genom sitt sätt att vara påverkar utvecklingen och den egna miljön i positiv eller negativ riktning.

Skolans sociala fostran kan ske indirekt genom det sätt varpå skolarbetet bedrivs och samvaron inom skolan försiggår eller direkt i form av undervisning. Frågor som gäller skolans övergripande mål bör medvetet behandlas i undervisningen i de ämnen som lämpar sig för detta, och strävan att omsätta dessa mål i praktiken bör utmärka det dagliga arbetet och den dagliga samvaron i skolan. Detta bör starkare framhållas i den grundläggande utbildningen av lärare och i lärarfortbildningen.

Det finns ingen motsättning mellan kunskapsmeddelande och social fostran. Ökas skolans sociala fostran, ökas skolans möjligheter att meddela kunskaper. Omvänt kommer skolans sociala fostran att öka, om skolans kunskapsförmedlande roll stryks under. Skolan bör klarare definiera sin roll och sina uppgifter. Om skolans ambitioner är diffusa och dess roll oklar, blir elevernas roll likaledes oklar, vilket bidrar till att skolarbetet upplevs som mindre meningsfullt.

Demokratin som samhällsform och livsform ger den största friheten, ställer de största kraven och lägger det största ansvaret på individerna. Demokratin är ingen fullkomlig samhällsform; den behöver utvecklas men också skyddas eftersom den har många fiender. Demokratin står och faller med karaktären hos de individer som bär upp den. Det förblir därför en av skolans mest avgörande uppgifter att utveckla och förstärka de egenskaper som bygger upp demokratin.

Själv ordet fostran har inte den plats i läroplanen för grundskolan som det borde ha. Det uttrycks i stället med en formulering som "personlighetsutveckling". Men personlighetsutveckling förutsätter fostran. Med fostran menar vi inte något som hindrar eleverna i deras utveckling utan något som hjälper och vägleder dem. Är orsaken till att ordet fostran tagits bort, att vi tvekar om rätten och möjligheten att fostra inom skolan, eller vet vi inte vad vi skall fostra till? Har vi inga höga mål att visa ungdomarna mot? Vi är ju medvetna om att vad ungdomarna kräver och behöver är sådana spelregler för den mänskliga samlevnaden som måste gälla alla.

Begreppet objektivitet i undervisningen sätts ofta liktydigt med neutralitet, att inte ta ställning, att inte stå för en värdering eller en uppfattning. Men läroplanen har bestämt uttalade värderingar som skolan skall stå för. Klart uttrycks den grundläggande värderingen i följande

Onsdagen den
17 april 1974

*Skolans inre
arbete m. m.*

anvisning: "Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets integritet är en huvuduppgift." En neutral hållning från skolans sida är en omöjlighet. Också den som är neutral påverkar genom sin neutrala hållning och idealiserar med eller mot sin vilja en passiv åskådarmentalitet. Eftersom det inom olika områden av undervisningen råder tveksamhet, behöver det klargöras vilka grundläggande värderingar skolan står för. Sådana värderingar som att man inte skall stjäla, inte röra andras egendom, inte vandalisera, inte skolka och ljuga osv. är grundläggande värderingar som skolan skall delge ungdomarna och som vi säkert kan få en hundraprocentig anslutning till.

Människans samvete måste utvecklas för att reagera. Det är viktigt att de som i dag utformar skolan inte avhänder ungdomen denna väsentliga undervisning. Detta berör inte minst sexual- och samlevnadsundervisningen. Det ingår i analysen av demokratin inom ämnet samhällskunskap. Det hämtar väsentligt material från Bibeln i religionskunskapsundervisningen. Det gäller skolans grundläggande hållning och behandling av eleverna. Man kan inte – det är jag medveten om – genom lagstiftning forma karaktärer, men man kan genom undervisningens innehåll och personligt föredöme främja de ungas karaktärsutveckling.

Till sist skulle jag vilja säga: Vi kan förändra ramen, den yttre fysiska miljön, men vi måste komma till det inre, det avgörande målet för vår fostran.

SIA är viktigt. Vi väntar med spänning på vad de handplockade experterna och företrädarna för olika ansvarsområden inom vårt lands undervisning gemensamt kommit fram till. Men om skolans inre arbete inte går innanför lärarnas kavajer och elevernas täckjackor har vi missat det avgörandet.

Fru EKELUND (c):

Herr talman! Vårt industrialiserade samhälle med omfattande och snabb teknisk utveckling ställer stora krav på utbildning. Samtidigt skänker det också möjligheter, inte minst ekonomiska, till en bredare och djupare grundutbildning för ungdomar från alla samhällskategorier.

Grundskolan och vår nuvarande gymnasieskola har växt fram som resultat av ett ökat kunskapsbehov och kraven på möjligheter att tillfredsställa detta. I princip är alla överens om värdet av de ökade möjligheter till kunskapsinhämtande som de nämnda skolformerna ger.

Samtidigt utsätts emellertid vår skola, speciellt grundskolan, stundom för ganska hård kritik. I en del fall kan kritiken vara berättigad, och konstruktiv sådan bör kunna leda till förbättringar. Skolan måste nämligen, liksom samhället i övrigt, utvecklas. Det är dock viktigt att utvecklingen sker i så lugn takt att man undviker att ute på de olika skolenheterna skapa en känsla av oro och osäkerhet inför det man sysslar med. En sådan osäkerhetskänsla påverkar arbetsresultatet i negativ riktning.

Herr talman! Det är bland annat på två punkter som vår nuvarande grundskola har utsatts för kritik från såväl elever som lärare och föräldrar: skolenheternas storlek och prioriteringen i Lgr 69 av de teoretiska ämnena.

Jag vill här något beröra dessa båda frågor. De har aktualiserats i motioner bl. a. från centerhåll såväl i år som vid tidigare riksdagar, i år i motionen 460 när det gäller den första frågan och i motionen 1035 när det gäller den andra frågan.

Tillgängliga undersökningar visar att både elever och lärare upplever mera trivsel i mindre skolor och att målen för skolans verksamhet uppnås lättare i mindre skolor än i större. Skolanläggningarnas utformning och flera andra faktorer har också en stor betydelse. Men tendensen är klar: skolor som ger lärare och elever en känsla av anonymitet upplevs som otrivsamma. Skolstorlekens betydelse för arbetsmiljön har hittills i många fall inte uppmärksamats tillräckligt i skolplaneringen. Ekonomiska och skolorganisatoriska skäl har måhända fått dominera alltför starkt då det gäller att bestämma skolornas storlek.

Utbildningsutskottet anser emellertid att den storskolededebatt som en längre tid förts när det gäller såväl grundskole- som gymnasienivå har gett ett visst resultat. Sålunda har SÖ i sin skrift "Skolbyggnader" utfärdat rekommendationer där man angett ett högsta elevantal för alla stadier på grundskolan och även när det gäller gymnasiet, och inget hindrar numera att högstadieskolor om tre eller fyra paralleller byggs. I det län jag representerar – Kristianstads län – undervisas 56 procent av eleverna på högstadiet i fyrparallelliga eller mindre skolor. En viss omsvängning har alltså redan skett till förmån för mindre skolanläggningar, och det har försports att SIA har för avsikt att komma med material om skolstorlek och skolmiljö.

Denna utveckling har möjliggjorts bl. a. genom Lgr 69. Lgr 69 har alltså vissa fördelar framför 1962 års läroplan. Men den har också åtminstone en, ofta framhållen, nackdel. Den saknar i stor utsträckning inslag av praktiska ämnen. Detta blir särskilt märkbart i ett industrialiserat och centraliserat samhälle där utvecklande av praktiska kunskaper och färdigheter inte naturligt kan anknytas till det dagliga livet.

1972 års riksdag beslöt att ge Kungl. Maj:t i uppdrag att vidta åtgärder för bättre balans mellan teori och praktik på grundskolans högstadium. Några påtagliga resultat av detta tillkännagivande har ännu inte kunnat noteras.

Från många utgångspunkter vore det värdefullt om alla elever kunde beredas kontinuerlig kontakt med arbetslivet genom ett aktivt deltagande i detsamma. I centermotionen 1035 till årets riksdag framhålls angelägenheten av att skolstyrelse får bedriva försök med ändrad timplan för att man skall kunna åstadkomma ökade praktiska inslag i undervisningen.

Fru Sundberg var i sitt anförande inne på en nästan likalydande motion. Hon nämnde då också försök med praktisk yrkesorientering i form av ett kontinuerligt deltagande i arbetslivet. Vi föreslår att eleverna i årskurs nio under en dag i veckan får delta i arbetslivet, måhända i utbyte mot fritt valt arbete och vissa timmar i samhällsorienterande ämnen.

Även möjligheten till förlängd pyro för elever, som har svårt att finna sig till rätta i skolan men trivs på arbetsplatsen, kan nämnas.

I vår motion framhålls också vikten av att försöksverksamheten får komma till stånd redan läsåret 1974/75, eftersom 1972 års läroplans-

Onsdagen den
17 april 1974

*Skolans inre
arbete m. m.*

översyn tar sin tid.

Utskottet säger att värdefulla erfarenheter bör kunna erhållas och komma den pågående läroplansöversynen till godo, om ett antal högstadieskolor på försök får pröva en ökning av de praktiska inslagen i undervisningen. Ett alternativ bör därvid kunna vara – som nämns i motionen 1035 – att modifiera timplanen så att praktiskt intresserade elever får del av en sådan ökning.

En annan typ av försöksverksamhet bör kunna avse de elever som i annat fall inte skulle fullfölja sista årskursen eller skulle ha medgivits jämkad studiegång. Försöket bör i detta alternativ utformas som ett program med en utökad praktisk yrkesorientering under längre tid än som nu är möjligt. Skolan skall härvid följa elevernas arbete och studier. Även andra försök med breddad yrkesorientering är givetvis tänkbara.

Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1028, yrkandet 1, samt motionerna 1035 och 1378, yrkandena A, B a och B e, anfört beträffande försöksverksamhet med praktiska inslag på grundskolans högstadium.

Herr talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Våren 1973 presenterade folkpartiledaren ett program för skolpolitiken, vars krav kan sammanfattas i fyra punkter:

1. Gör skolgången meningsfull för alla elever.
2. Förbättra arbetsmiljön i skolan för elever och lärare.
3. Ge skolan större frihet.
4. Stärk färdighetsträningen i skolan.

I årets motion 1378 har dessa tankar följts upp i konkreta förslag. Vi begär där bl. a. att kommuner och enskilda skolenheter skall ges större frihet att pröva nya arbetsformer och organisationsmodeller. Vi önskar en brett upplagd försöksverksamhet, avseende nya former för kontakt mellan skola och arbetsliv, mindre undervisningsgrupper, samverkan mellan förskola och lågstadium, ökad valfrihet för eleverna i årskurs nio i grundskolan osv.

Utskottet har på några punkter givit uttryck för en positiv viljeriktning i enlighet med motionens syfte. Så finner utskottet t. ex. ”det mycket naturligt att en samverkan mellan lågstadium och förskola växer fram och vidareutvecklas” och uttalar sig också för att en ökning av de praktiska inslagen i undervisningen prövas.

I stort sett hänvisar emellertid utskottet till resultatet av den pågående utredningen om skolans inre arbete som inom kort väntas avge sitt slutbetänkande. Det finns anledning förmoda att en del av de önskemål vi framför i vår motion sammanfaller med de förslag SIA-utredningen kommer fram till. Av den anledningen har vi nöjt oss med den skrivning utskottet enats om. Skulle resultatet av SIA-utredningen emellertid inte fylla de förhoppningar vi nu ställer på den, förbehåller vi oss rätten att återkomma i de sammanhang det då kan bli aktuellt.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 11.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har ingen anledning att nu dra upp en skolpolitisk debatt, eftersom utbildningsutskottets betänkande är enhälligt. De tre senaste talarna har alla direkt anslutit sig till utskottsbetänkandet och bara framfört vissa personliga synpunkter, mot vilka jag inte har några invändningar att resa. Men jag skall, herr talman, ta upp fru Sundbergs anförande till litet närmare granskning.

Fru Sundberg väljer ofta den metoden i debatten att sätta i gång en fantastisk kritik av den socialdemokratiska skolpolitiken, även om de utskottsbetänkanden vi diskuterar är enhälliga med fru Sundbergs namn under. Det är en märklig metod, och den tillämpade fru Sundberg i dag också. Hon talade om hur eländigt allting egentligen är. Om damerna och herrarna gör sig besväret att läsa den motion som fru Sundberg talade om, så skall ni finna att den är en gnällig litania över hur dåligt ställt det är i det svenska utbildningsväsendet.

Egentligen är det förvånansvärt att fru Sundberg nu med sitt namn ställer sig bakom utbildningsutskottets betänkande på den här punkten, men det kan hända att det finns en förklaring. Fru Sundberg sade nämligen i sitt anförande att nu har socialdemokraterna ändrat sig och tagit upp den moderata utbildningspolitiken. Det ger mig anledning att kort granska denna politik.

Det som varit utmärkande för moderata samlingspartiets skolpolitik har ju varit, som alla vet, att försöka skapa en skola som ger den som av olika anledningar har lättast för sig de största möjligheterna att komma fram, med offrande av de ungdomar som har det svårast. Moderaterna har inte velat vara med om den samlade skola som skall ge alla ungdomar precis samma chans inom utbildningsväsendet.

Mina damer och herrar! Det här utskottsbetänkandet är historiskt därigenom att även moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet har skrivit under det som står på s. 10 i betänkandet, nämligen att man utgår från den grundläggande förutsättningen att alla elever skall få en likvärdig studiegång. Den sammanhållna grundskolan ligger fast; det konstateras i betänkandet. Den utvidgade försöksverksamhet som utskottet nu rekommenderar innebär inget avsteg från att hålla samman grundskolans högstadium. När moderaterna ansluter sig till det här kravet, är det utomordentligt viktigt att notera att det är inte socialdemokraterna och de andra som nu närmar sig moderaterna, utan det är tvärtom så att man från moderata samlingspartiets sida nu ansluter sig till vad som redan tidigare har enat den stora majoriteten av ledamöterna i Sveriges riksdag.

Vi rekommenderar en försöksverksamhet med ökade inslag av praktiska aktiviteter. Utskottet har sagt det tidigare, så det är egentligen inga nyheter alls. Under hela den tid som grundskolan existerat har vi varit med om försöksverksamhet. Det skedde redan innan det stora grundskolebeslutet togs, och försöksverksamhet har förekommit fortlöpande år efter år. Försöksverksamhet har ägt rum på olika områden, ty det är givet att det icke är möjligt att göra en riktigt bra skola utan att

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Skolans inre
arbete m. m.*

revidera den med hänsyn till vunna erfarenheter och forskningsresultat. Den försöksverksamhet som redan pågår skall nu utvidgas så att ytterligare ett antal högstudier kommer att föra in vissa nya element i sin utbildning. Vi är övertygade om att detta är i pakt med tiden, och det är ett förslag som också väl överensstämmer med vad vi räknar med att SIA-utredningen kan komma att föreslå.

Det finns också ett moderat förslag i detta motionspaket som har föranlett ett särskilt yttrande. Det talade fru Sundberg ganska litet om. Fru Sundberg talade mest om något som inte alls står i det särskilda yttrandet. Men vad som står i det särskilda yttrandet om ett praktiskt-teoretiskt ämnespaket har utskottet väldigt kortfattat gått förbi. Vi ville vara hänsynfulla när vi nu skrev ihop oss i ett enhälligt betänkande och ville inte direkt säga ifrån att det hela är en fullständigt befängd idé som inte går att i praktiken genomföra. Det står alltså inte i betänkandet. Läser man den moderata motion som föranleder den här debatten, finner man också där väldigt stort tvivel om huruvida detta är praktiskt genomförbart. Även i det särskilda yttrandet finner man att inte ens motionärerna själva kan sägas tro på det här projektet. Därför har utskottet i tysthet gått förbi det. Vi ansåg att det var mest barmhärtigt.

Herr talman! Jag ber att få notera med tillfredsställelse såsom ordförande i utskottet att vi har kunnat nå fram till ett enhälligt utskottsbetänkande. Vi avvaktar en serie viktiga utredningar, och vi är medvetna om – jag sade det då grundskoleanslaget beslöts i riksdagen för ett par veckor sedan – att när de utredningarna kommer kan vi få anledning att diskutera nya satsningar och göra nya försök för att uppnå vår målsättning att göra den svenska skolan så bra som möjligt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt i sitt betänkande nr 11.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Att herr Alemyr går ut och säger att jag riktar en fantastisk kritik mot den socialdemokratiska utbildningspolitiken tar jag som en komplimang därför att det är en utbildningspolitik som verkligen är värd att kritisera.

Men vad jag främst skulle vilja bemöta är när herr Alemyr sätter i fråga vem som har närmast sig vem. Jag skall bara ur utbildningsutskottets betänkande, underskrivet också av moderata representanter, läsa upp några uttryck som jag vågar vidhålla helt och hållet har sitt ursprung i borgerlig utbildningspolitik:

Anpassad studiegång. Inhämtandet av centrala fakta. Modifiera timplaner. Jämkad studiegång. Bromsa nedläggning av glesbygdsskolor. Vill inte stimulera till stora skolor. Och slutligen hänvisningen till utbildningsutskottets betänkande förra året just om nedläggning av glesbygdsskolor.

På punkt efter punkt är det åsikter, ord, synpunkter som moderata samlingspartiet bl. a. har fört fram i utbildningsutskottet under de senare åren.

Nu uttrycker utbildningsutskottets ordförande sin glädje över att det är ett enhälligt betänkande. Han har ibland med större glädje uttalat de orden. Visst är det självklart att man kan få fram enhälliga betänkanden

om man ger med sig på väsentliga punkter. Då vill jag särskilt påtala att herr Alemyr uttrycker sin förvåning över att moderata samlingspartiet skriver under på att de unga skall ha en likvärdig studiegång. Men, herr Alemyr, det är ju första gången utskottet uttalar att praktisk verksamhet är likvärdig med teoretisk. Det är vi moderater som i vår utbildningspolitik har velat jämställa praktisk verksamhet med teoretisk verksamhet, medan socialdemokraterna med sina krav på absolut sammanhållning hela vägen har velat prioritera den teoretiska utbildningsgången och därmed ansett att den praktiska har varit mindre värd. Jag kan inte finna herr Alemyrs yttrande om likvärdig studiegång förenligt med det betänkande där utskottet vill ge Kungl. Maj:t till känna att den praktiska verksamheten bör utökas. Det är helt och hållet våra synpunkter som har vunnit gehör. Jag är också tacksam för att herr Alemyr betonade att vi är villiga att ansluta oss till tanken på den likvärdiga utbildningen – givetvis är vi det. Det har varit bakgrunden till hela vårt agerande på detta område.

Herr Alemyr berörde också det särskilda yttrande som herr Nordstrandh och jag avgivit. Att det praktiskt-teoretiska ämnespaketet skulle vara en befängd idé kom inte fram vid utbildningsutskottets behandling av dessa frågor, men låt mig säga att det faktiskt var utbildningsutskottets ordförande själv som väckte tanken hos mig på ett sådant en gång för ungefär ett år sedan, när vi diskuterade införandet av nya ämnesområden, som genomgående skulle konkurrera med befintliga ämnen på schemat. Då sade herr Alemyr, att med den fastlåsning vi nu har vid speciella ämnen låter sig denna tanke inte genomföras, om man inte samtidigt talar om vilka ämnen som skall tas bort. Men man kunde då i stället tänka sig att ge utrymme för större områden inom olika befintliga ämnen. Det är faktiskt denna tanke som ligger bakom bl. a. förslaget om det praktiskt-teoretiska ämnespaketet, som med all sannolikhet kommer att bli en verklighet, även om herr Alemyr i dag betraktar det som en befängd idé.

Jag vill också bemöta vad herr Alemyr sade om att vi bara har brytt oss om dem som haft det lättast för sig och inte velat ge dem som haft de sämsta förutsättningarna samma chans. Men är inte just det tillkännagivande som riksdagen gör i utbildningsutskottets betänkande nr 11 ett tecken på att vi äntligen fått gehör för vår vilja att ge dem som är mindre teoretiskt begåvade samma chans att finna skolarbetet meningsfullt?

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Egentligen skulle kanske också någon av de andra borgerliga ledamöterna i utbildningsutskottet begära ordet i detta sammanhang. Fru Sundberg talade nämligen hela tiden om borgerlig utbildningspolitik. Hon grupperade ihop folkpartiet och centerpartiet med moderata samlingspartiet när det gällde utbildningspolitiken. Det har ju varit så genom åren att det inte funnits en sådan borgerlig utbildningspolitik. Det vore intressant att få denna litet närmare definierad för att denna debatt skall kunna bli fruktbar.

Fru Sundberg läste upp några ord ur betänkandet, vilka skulle vara uttryck för denna borgerliga utbildningspolitik. Såvitt jag uppfattade det finns praktiskt taget alla dessa ord i läroplan för grundskolan, och denna kan väl ändå inte betraktas som uteslutande ett resultat av borgerlig

Onsdagen den
17 april 1974

Skolans inre
arbete m. m.

utbildningspolitik, herr talman. De ord som, såvitt jag uppfattade det, inte återfinns i läroplan för grundskolan gällde de stora respektive de små skolorna. Det är en fråga som vi debatterat i en lång rad andra sammanhang. Jag skulle vilja fråga fru Sundberg: I vilket sammanhang har en ledande socialdemokratisk utbildningspolitiker sagt att praktisk utbildning inte är likvärdig med teoretisk? Det var nämligen den röda tråden i fru Sundbergs anförande att vi nu slagit till reträtt. Vi skulle tidigare ha favoriserat de teoretiska ämnena och negligerat de praktiska. Vad stöder sig fru Sundberg på i detta sammanhang? Har jag eller någon annan inom socialdemokratin någon gång sagt att de praktiska ämnena icke är likvärdiga med de teoretiska?

Vidare noterade jag att fru Sundberg stod i viss tacksamhetsskuld till mig. Det var från mig hon fått idén till motionen om ämnespaketet. Nu har inte fru Sundberg undertecknat denna motion. Den har skrivits av helt andra personer. Kanske har fru Sundberg låtit mina idéer gå vidare till moderata samlingspartiets ledning. Jag är tacksam om fru Sundberg fortsätter att göra det, herr talman.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Vi begränsar oss i dag till tre frågor, där de tre borgerliga partierna haft samma inställning och motionerat om samma sak. Det gäller det ökade inslaget av praktiska ämnen, skolstorleken och baskunskaperna och basfärdigheterna. I dessa frågor ville jag inte särskilja moderata samlingspartiet, även om vi i alla dessa sammanhang också för fram våra åsikter.

Jag vidhåller att socialdemokraterna har slagit till reträtt, och vad jag har velat understryka är att den reträtten skett i medvetande om att vi fått rätt. Jag vill i detta sammanhang gå tillbaka ända till det tillfälle då grundskolan infördes och ersatte enhetsskolan. Vi påtalade då från moderata samlingspartiet nödvändigheten av att i den nya skolan ge de elever som saknar teoretisk begåvning men som har praktisk begåvning tillräckligt utrymme för sin intressesfär. Det fick man inte, men utbildningsutskottets betänkande nr 11 i dag är ett steg på väg. Jag tror att vi tillsammans på det sättet kan få en skola som så småningom ger alla olika begåvnings typer möjlighet till utbildning efter de egna förutsättningarna.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag tillhör kanske också dem som tycker att fru Sundberg river i litet väl mycket med tanke på att det ändå är ett enhälligt betänkande vi har kommit fram till. Jag begärde ordet därför att utskottets ordförande sade att fru Sundberg har buntat ihop oss i två olika grupperingar, som representerar den socialdemokratiska synen och en borgerlig syn på skolpolitiken. Från vår sida har vi hela tiden sedan grundskolereformen togs varit på det klara med att den måste få ha sin gång ett antal år. Under tiden får vi plocka ut de svagheter som otvivelaktigt vidlåder systemet och föreslå förbättringar. Vi har varit med om beslutet, och vi är också beredda att ta konsekvenserna av det, men självfallet förbehåller vi oss rätten att lägga fram förslag på de områden där svagheter uppträder.

Det dröjde inte särskilt länge efter det att den här reformen var satt i sjön förrän vi kom underfund med att där fanns uppenbara svagheter. Inte minst gällde detta efter Lgr 69. Den alltför teoretiskt inriktade läroplanen visade sig snart inte hålla måttet, och vi hade då anledning att motionsledes aktualisera förslag om större utrymme för de praktiska inslagen.

Vid riksdagen 1972 fanns det motioner från centern och också från något annat håll – dock icke från moderaterna – som ledde till att riksdagen uttalade sig för en bättre balans mellan teori och praktik på grundskolans högstadium. Vi har ansett att det har kommit fram för litet med anledning av den beställningen från riksdagen, och kom alltså igen i år med mera konkreta förslag. Det resonemang som har förts tidigare från alla håll har rört sig mera i svepande formuleringar, och vi har därför ansett det nödvändigt att precisera tankarna. Det är det som har gjorts i motionen 1035.

Jag är tillfreds med att utskottet har kunnat enas om den skrivning som nu föreligger, och jag tror att den verksamhet som bör följa på dagens riksdagsbeslut skall ge erfarenheter som kommer att vara till gagn i fortsättningen. Jag är övertygad om att de ungdomar som har svårt att acceptera verksamheten i skolan, sådan den i dag ter sig, kommer att hitta ett andningshål, genom den utökning av praktiska inslag i skolan som så väl behövs. Det är värt att notera som en plusfaktor, som ett fall framåt.

Utskottets ordförande sade något om att denna utveckling ligger i tiden, och det instämmer jag gärna i. Det finns alltså anledning att vid det här tillfället notera den samstämmighet som numera råder i utskottet och kanske också rätta debatten därefter.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Efter herr Elmstedts inlägg skall jag bara mycket kort upprepa vad jag sade i mitt första anförande från kammarens talarstol, nämligen att ingen skolreform kan någonsin vara färdig när man tar den. Det kommer alltid att vara på det sättet, vilken utbildningsnivå vi än talar om, att när vi vinner erfarenheter och kunskaper, märker att saker och ting inte är så som vi önskar att de skall vara, så måste vi göra justeringar. Tiden förändras, och skolan förändras med den, och det är naturligtvis ganska ofruktbart att stå och säga att den eller den har givit vika – det vinner inte skolan på. Jag har i utbildningsutskottet alltid strävat efter att få så litet strid som möjligt kring den svenska skolan. Jag tror att det gagnar den bäst.

Vi kommer att få många debatter, herr talman, om justeringar och förändringar på de olika utbildningsnivåerna, och det är naturligtvis mycket värdefullt om riksdagen kan göra dessa justeringar med så stor majoritet som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 13 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till högre utbildning och forskning jämte motioner.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 21 (Om anslag till vissa forskartjänster inom universitetsområdet)

I motionen 1974:1373 av herr Helén m. fl. (fp) hade – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen skulle

A. utöver vad Kungl. Maj:t begärde anvisa 10 miljoner kronor för inrättande av fasta forskartjänster vid universitet och högskolor, framför allt i samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen,

B. begära att Kungl. Maj:t efter samråd med universitetskanslersämbetet och berörda forskningsråd lämnade förslag till årets riksdag om fördelningen av dessa tjänster.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1373 yrkandena A och B.

Reservation hade avgivits av herr Molin (fp) som ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1373 yrkandet A till Vissa forskartjänster inom universitets- och högskoleområdet för budgetåret 1974/75 anvisade ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

2. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1373 yrkandet B som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört beträffande förslag till riksdagen om dispositionen av ifrågavarande förslagsanslag.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Årets debatt om anslagen till universitet och högskolor sker i skuggan av U 68:s förslag och den vidare behandlingen av detta förslag. Det är därför naturligt att den här debatten blir kortare och mindre djupgående än tidigare debatter på detta område, och jag skall bara uppehålla mig vid tre olika punkter i utskottsbetänkandet.

Den första punkten gäller en relativt liten sak i fråga om studievägledningen. Riksdagen anvisade för två år sedan ytterligare medel till studievägledningen i samband med den modifikation av PUKAS-systemet som då gjordes. I årets statsverksproposition talas om en viss omfördelning av medlen till studievägledning, men det framgår inte klart av statsverkspropositionen att detta också innebar friställning av studievägle-

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

dare under nästa läsår. Om det hade stått klart, hade det kanske föranlett meningsyttringar i form av motioner.

Jag vill peka på att utbildningsutskottet på den här punkten säger att friställningen av studievägledare bör kunna minskas genom att ”medel för studievägledning vid förvaltningarna i betydande omfattning tas i anspråk för studievägledningsändamål på institutionsnivå”. Jag tror att det är viktigt att detta uttalande från utskottets sida följs upp, helt enkelt därför att den effektivaste studievägledningen är den som sker vid de enskilda institutionerna, där närkontakten med de studerande och kännedomen om de studerande är störst.

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord också om forskarstipendierna – eller doktorandstipendierna, som vi väl nu kan kalla dem. Utskottet säger på den här punkten att tiden nu är mogen för att överväga om de nuvarande stipendierna kan ersättas med någon annan finansieringsform, och jag tror att det är riktigt. I samband därmed föreslår utskottet att stipendiebeloppen skall höjas från 10 750 kronor per år till 12 250 kronor. Detta är delvis en följd av påpekanden i motioner från mittenpartierna och från kanslersämbetet i dess petita, att realvärdet hos doktorandstipendierna har urholkats under senare år. Det är alltså synnerligen befogat med en höjning av stipendiebeloppen.

Utskottets förslag på denna punkt är en kompromiss i ordets egentliga mening. Från vårt håll hade man yrkat på en höjning med 3 000, medan regeringen inte hade föreslagit någon höjning alls, och utskottets förslag är en höjning med 1 500 kronor. Med detta får man vara tillfreds för dagen, och jag vill bara säga att det här är ett exempel på en kompromiss som ju ger ett påtagligt resultat för de berörda, nämligen forskarstuderandena.

Herr talman! Den tredje punkten som jag skulle vilja beröra är frågan om den fasta basorganisationen för forskning vid universitet och högskolor. Om man ser på utvecklingen under 1970-talet finner man att det har skett en betydande expansion av forskningen utanför universitetsvärlden: STU, vissa bolag, ämbetsverken – där har forskningsverksamheten ökat kraftigt. Däremot har forskningsverksamheten vid universitet och högskolor ökat mycket litet. Jag tror att det är betydelsefullt att den här relationen mellan forskningen vid universitet och högskolor och forskningen utanför universitet och högskolor inte förändras alltför mycket. Det är viktigt att man har en något så när stor, fast basorganisation vid universiteten för forskning – inte minst därför att man där i större utsträckning kan bedriva en mindre målinriktad forskning, en grundforskning.

På det här området har det stått nästan stilla, trots att ökningen av forskarstuderande har varit större än tidigare och trots att forskarutbildningsreformen, som riksdagen fattade beslut om 1969, ju uttryckligen innebar att man räknade med en ökning av resurserna för handledning av doktorander. I motion från folkpartihåll och en reservation till betänkandet har vi följt upp de här tankelinjerna från 1969 års riksdagsbeslut och yrkat på en förstärkning av resurserna för forskning och forskarhandledning vid universiteten. Vi har sagt att man bör ta särskild hänsyn till det faktum att relationstalet mellan antal forskartjänster och antal forskar-

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

studerande har blivit speciellt ogynnsamt vid de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Jag tror att det är ett obestridligt faktum, och jag vill, herr talman, med understrykande av att det här yrkandet har stöd i önskemål från många håll och dessutom stöd i intentionerna bakom riksdagsbeslutet om forskarutbildningen 1969 yrka bifall till reservationen.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! I motionen 1974:463 har vi hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om att initiativ tas till inrättande av en personlig professur i audiologi vid universitetet i Göteborg för docent Gunnar Lidén. Frågan är inte ny – vi har under en följd av år motionerat i samma fråga, och utskottet gör i år följande uttalande:

”Utskottet anser inte några nya omständigheter anförda som motive-
rar att riksdagen beslutar anvisa medel till en ånyo föreslagen personlig
professur i audiologi vid universitetet i Göteborg – – – . Utskottet
avstyrker därför yrkandet i motionen 1974:463.”

Anledningen till att vi tråget har återkommit år efter år i denna
angelägna fråga är att vi hade hoppats att utskottet så småningom skulle
få upp ögonen för värdet av att en professur i audiologi inrättas.
Arbetsplatsernas miljöproblem har mer och mer kommit i centrum av
debatten. En stor del av docent Lidéns vetenskapliga verksamhet har varit
inriktad på arbetsmiljöproblematiken. Han har bedrivit undersökningar
för att utvärdera individernas olika bullerkänslighet – ett synnerligen viktigt
led när det gäller att placera arbetare i olika utsatta miljöer. Detta arbete
är unikt och kommer att få stor betydelse för att minska invaliditets-
riskerna. Sekundära effekter av buller på människan är ett annat område
där docent Lidén bedriver undersökningar. Det gäller då framför allt
bullrets inverkan på individens blodtryck och puls, faktorer som är av
stor betydelse för stressproblematiken.

Docent Lidéns namn är känt och aktat utomlands, och hans vetenskap
bedöms vara av yppersta kvalitet. Han är kompetentförklarad till
professur i öron-, näs- och halssjukdomar och är sålunda en synnerligen
kompetent företrädare för sin specialitet. Han har på ett monstergillt sätt
byggt upp en audiologisk klinik vid Sahlgrenska sjukhuset och han
bedriver en mycket kvalificerad sjukvård och forskning. Det bör vara
ställt utom allt tvivel att docenten Gunnar Lidén är den mest
kvalificerade specialisten inom sitt område i vårt land. Han har också
stimulerat flera yngre forskare till att ägna sig åt audiologisk forskning.
Likaså är rehabilitering av gravt hörselskadade barn ett område som har
stått i förgrunden för Lidéns intresse. Nya diagnostiska mätmetoder har
utvecklats som möjliggör en säker diagnos från sex månaders ålder.
Härigenom kan det hörselskadade barnet få en så god start i livet som
möjligt genom att det hörselpedagogiska omhändertagandet kan ske
mycket tidigt. Lidéns forskning är nu inne på att utnyttja ännu känsligare
mätmetoder. Det har nämligen visat sig vara möjligt att registrera hörseln
på ett par månader gamla barn genom att iaktta och registrera hur
andningsrytmen påverkas av ljudstimulering.

Minna medmotionärer och jag anser att det är en uppenbar brist att vi

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

saknar en professur i audiologi i vårt land, ett land där man är klart medveten om arbetsmiljöns betydelse för människorna. Vi är också medvetna om att vi kommer att behöva ökade personella resurser, dels när det gäller att skapa möjligheter att förebygga hörselskador, dels för vård av redan hörselskadade.

Utskottet anser att inga nya omständigheter har anförts som motiverar att riksdagen beslutar anvisa medel till en föreslagen professur i audiologi. Mina medmotionärer och jag ställer oss frågande till vad utskottet mer behöver för att inse vikten av att vi på detta område håller jämna steg med utvecklingen. Vårt alltmer ökade medvetande när det gäller bullrets destruktiva inverkan på människorna borde vara skäl nog. Vår strävan att så tidigt som möjligt hjälpa de barn som föds döva eller gravt hörselskadade borde också vara skäl nog. Vi menar att utskottet borde ha markerat sin förståelse för motionsyrkandet men inser det meningslösa i att mot ett enigt utskott yrka bifall till motionen. Något förvånande är det dock att utskottet är helt enigt, speciellt med tanke på att en av utskottets värderade ledamöter år 1972 var första namn på en motion som utmynnade i samma yrkande som motionen 463 i år.

Till sist menar vi ändå att vi i år har ytterligare underbyggt motionen genom bifogade uttalanden från såväl medicin- som arbetsmiljöexpertis.

Herr talman! Vi förbehåller oss rätten att återkomma, även om vi inte kan presterå några revolutionerande synpunkter.

I detta anförande instämde fru Theorin, herr Gösta Gustafsson i Göteborg, fru Hörnlund och fröken Mattson samt herrar Sivert Andersson i Stockholm och Dahlberg (samtliga s).

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Herr Gustafsson i Barkarby och jag har delat upp detta utskottsbetänkande så att jag svarar för utskottet fram till och med punkten 12 och herr Gustafsson svarar för resten. Vi gjorde det därför att vi trodde att det skulle bli en lång debatt och många inlägg i diskussionen. Utskottsbetänkandet rör sig ju ändå om drygt 1 700 miljoner kronor, och det är ett 40-tal olika motionsyrkanden som där behandlas. Nu är det ju inte så många deltagare i debatten och därför kan den här uppdelningen synas mindre lämplig, men den är redan gjord, och jag kommer alltså att i stort sett bara beröra fru Håviks inlägg.

Jag vill först bara notera att några motioner som väckts i anslutning till denna del av huvudtiteln inte är behandlade i betänkandet. En och annan motionär kanske undrar varför. Det förhåller sig så att dessa motioner har remitterats, och utskottet kommer i höst tillbaka med förslag beträffande dem. Det gäller intressanta uppslag på olika områden där utskottet gärna vill höra myndigheternas synpunkter innan ett betänkande angående motionerna lämnas till riksdagen.

Fru Håvik är missnöjd med utskottets korta och kärnfulla svar på motionsyrkandet, och det kan jag i och för sig förstå. När vi säger att några nya omständigheter inte framkommit är det inte alls någon nedvärdering av de synpunkter som framförts tidigare år. Men de synpunkter som finns i årets motion är desamma som framförts tidigare

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

och som utskottet då behandlade mera utförligt. Det är alltså inte något försök att nedvärdera varken ämnet eller motionärerna, utan det är ett försök att vara praktisk. Om vi fördjupar oss för mycket i de ständigt återkommande motionsyrkandena skulle vi få ett så tjockt betänkande att det skulle vara svårt att överblicka för de ärade ledamöterna.

När det gäller ämnet audiologi är naturligtvis alla överens om att hörsselforskning är utomordentligt betydelsefull. Det finns emellertid vissa risker efter fru Håviks inlägg att någon ledamot tror att det är dåligt beställt med detta i Sverige i dag. Det är ingen riktig skildring av verkligheten. Det förekommer forskning i audiologi på flera håll i landet. Jag vill erinra om att vi för närvarande bygger upp en arbetsvetenskaplig utbildning och forskning i Luleå. Betänkandet över propositionen i ärendet, som ligger på riksdagens bord, kommer utbildningsutskottet att justera i morgon.

Det är alldeles klart att behovet på hörselsjukvårdens område är tillgodosett. Det man kan ifrågasätta är om ytterligare högre forskartjänster skall inrättas. Jag ber att få erinra om att det från de myndigheter som har att bedöma detta på myndighetsnivå icke har framkommit något yrkande om en professur i audiologi i Göteborg. Varken fakultetsberedningen för medicin, odontologi och farmaci eller kanslersämbetet har framfört något önskemål om detta. Det är litet vanskligt för riksdagen att besluta om inrättande av professorer utan att förslag om detta föreligger från de myndigheter som har att bereda ärendena.

Dessutom, herr talman, är det utomordentligt väsentligt att konstatera att riksdagen icke uttalar sig om personliga professorer. Under de fem år jag har haft äran att ansvara för utbildningsutskottet och dess föregångare, statsutskottets andra avdelning, har det aldrig förekommit att riksdagen från utskottets sida rekommenderats att tillsätta personliga professorer. Vi har en gång gjort ett uttalande om en professur där man yrkat på att den skulle vara personlig. Vi kringgick problemet genom att föreslå inrättandet av en professur utan att lägga oss i vem som skulle ha den.

Utbildningsutskottet och riksdagen saknar kompetens att bedöma vem som är mest kvalificerad för en forskartjänst. Det innebär inte att jag med dessa ord nedvärderar den forskare som i dag är aktuell. Jag saknar kompetens att bedöma hans kapacitet, men jag känner till att han från många håll är bedömd som en utomordentligt skicklig forskare. Men det är en viktig princip att riksdagen inte gör sig själv till professorsutnäm-nare; då skulle vi hamna i en mycket besvärlig situation i framtiden.

Vid olika fakulteter på de olika institutioner där hörsselforskning pågår utvecklas verksamheten. Jag är övertygad om att den satsning som sker nu på arbetsvetenskaplig utbildning och forskning vid högskolan i Luleå inte är det sista steget vi tar i riktning mot ökade forskningsresurser på det arbetsvetenskapliga området. Vi kommer att ta nya steg, och det utesluter naturligtvis inte att det yrkande som fru Håvik nu framställt någon gång i framtiden kan vinna gehör när det gäller audiologin i Göteborg.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan på berörda punkter.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan kanske beklaga att man från myndigheternas sida, liksom utskottet, har släpat efter litet i sin uppfattning när det gäller värdet och vikten av en professur just på detta väsentliga område. Vi skulle inte som motionärer ha någonting emot om man uttalade sig om vikten av att det inrättades en professur i vårt land i audiologi, någonting som i dag saknas. Sedan tror jag att personfrågan skulle lösa sig av sig själv genom att det mycket allmänt är omvittnat att den här aktuelle är den mest kompetente på området i vårt land; han har även stort internationellt erkännande och idkar väsentligt samarbete med universitet i Amerika.

Jag tror att vi behöver en sådan professur, även om det bedrivs forskning, som herr Alemyr sade. Det betvivlar vi inte på något sätt, och det skulle vara mycket trist om det inte bedrevs forskning i vårt land på detta väsentliga område. Men det är ändå så att stimulansen för unga studenter att gå vidare på detta - det vill jag påstå - framtidsområde ökar om det finns en professur i ämnet.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara tillägga att det finns en biträdande professor i audiologi vid Karolinska institutet; det finns vidare en tjänst vid Karolinska institutet i samma ämne som medicinska forskningsrådet bekostar. Dessutom har medicinska forskningsrådet lagt ut ett stort audiologiskt projekt vid Karolinska institutet som kostar ungefär en halv miljon kronor. Det bör vidare noteras att vid arbetarskyddsstyrelsen finns en laboratur i fysikalisk yrkeshygien, i vilken audiologi inbegrips. Slutligen bedrivs forskning på området vid statens institut för folkhälsan, och sådan forskning kommer också att bedrivas vid den enhet som nu inrättas på högskolan i Luleå.

Fru HAVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Till tjänsten som biträdande professor i klinisk audiologi vid Karolinska institutet var just nämnde docent uppförd i första förslagsrummet år 1970. Men han återtog sin ansökan på rekommendation och av eget intresse beroende på att verksamheten inte är tillnärmelsevis så väl utbyggd vid Karolinska institutet som vid audiologiska kliniken i Göteborg. Han ansåg att han hade större möjligheter att bedriva meningsfullt arbete i Göteborg, där man dessutom har ett utomordentligt fint samarbete också med Chalmers tekniska högskola. Men vi saknar en professur i Göteborg.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Som herr Alemyr tidigare sade hade vi väntat oss att det skulle bli en längre debatt om det här betänkandet med ganska många talare. När det nu inte har inträffat kanske jag kan göra avsteg från det jag hade tänkt säga från början, stoppa ned det väl förberedda anförandet

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

Onsdagen den
17 april 1974

*Anslag till högre
utbildning och
forskning*

och fatta mig ytterligt kort.

Herr Molin sade att vi arbetar i skuggan av U 68, och det kanske är ett skäl till att det inte rör sig så mycket på det här området i dag. Det gäller för både herr Molin och mig att vi arbetar i skuggan av U 68 på ett alldeles speciellt sätt, vilket kan ge ytterligare anledning till att vara återhållsam i en rad avseenden.

Herr Molin tog upp tre punkter: studievägledningen, doktorandstipendierna och den fasta basorganisationen för forskningen. Jag har inte alls behov av att kommentera de två första; där är utskottet enigt, och det är i några avseenden fråga om en verklig kompromiss, som herr Molin sade. Jag har ingen speciell kommentar att göra utöver den som herr Molin gjorde.

När det sedan gäller den tredje punkten, fast basorganisation för forskning, föreligger en reservation som herr Molin är ensam om. Herr Molin har ansett att han har 10 miljoner kronor till förfogande för detta ändamål. Alla vi andra i utskottet tycker inte att vi har det, och jag skulle kunna stanna vid ett konstaterande av denna skillnad – allra helst som herr Molin var mycket hovsam och varken gjorde någon lång eller hård plädering för sin reservation. Av det skälet tycker jag inte det finns anledning för mig att bete mig annorlunda; jag bara konstaterar att vi har gjort olika bedömningar – herr Molin å ena sidan och de övriga inom utskottet å andra sidan.

Man kan naturligtvis alltid beklaga att det inte gått att få fram fler resurser för den fasta basorganisationen än vad det har gjort den här gången. Jag kanske ändå får lägga till den lilla reflexionen att när man läser den folkpartimotion som ligger bakom den reservation som herr Molin har levererat i utskottet finner man att motionen är bra mycket hårdare än reservationen på en del punkter. Motionen talar ibland om en nedrustning från regeringens sida. Det är nog litet för hårt att använda ordet nedrustning i detta sammanhang. Det för tanken till helt andra förslag än de som nu ligger i propositionen. Det finns också en del andra ordvändningar i motionen som jag tycker är onödigt hårt tilltagna, men eftersom herr Molins reservation är både kortare och mera hovsam därvidlag har jag ingen anledning att gå in på motionen och argumentera mot den i överkant.

Jag anser, herr talman, att jag med det anförda och med hänsyn till tiden kan nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter, från punkten 13 till 29.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 271
Nej — 31
Avstår — 4

Punkterna 22- 29

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 20 Tilläggsdirektiv till betygsutredningen m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 14 med anledning av motioner om tilläggsdirektiv till betygsutredningen m. m.

I detta betänkande behandlades *motionerna*

1974:225 av fru Rönnung (s),

1974:751 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c), såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1974:752 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Raneskog (c), såvitt nu var i fråga (yrkandet 3),

1974:758 av herr Nordin m. fl. (c),

1974:1028 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avsåg hemställa att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle

1. uttala att betygsutredningen borde arbeta så snabbt, att nästa års riksdag fick ta ställning till ett nytt betygssystem (yrkandet 5),

2. anhålla att vad som i motionen anförts om reglerna för urvalet av studerande till högskoleutbildning överlämnades till kompetenskommittén för beaktande (yrkandet 9),

1974:1029 av herr Boo (c),

1974:1033 av fröken Eliasson m. fl. (c),

1974:1038 av fru Fredrikson m. fl. (c),

1974:1053 av herr Nordin m. fl. (c) samt

1974:1367 av fröken Eliasson (c) och fru Fredgardh (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande betyg i ordning skulle avslå motionen 1974:752 yrkandet 3,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1033,

3. att riksdagen beträffande urvalet av sökande till jordbrukslinjen skulle avslå motionen 1974:751 yrkandet 1,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1038,

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Tilläggsdirektiv
till betygsutred-
ningen m. m.*

Onsdagen den
17 april 1974

*Tilläggsdirektiv
till betygsutred-
ningen m. m.*

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1053,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1367,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:225,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:758,
9. att riksdagen beträffande förslag om ett nytt betygssystem skulle avslå motionen 1028 yrkandet 5,
10. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1029,
11. att riksdagen beträffande regler för urval till högskoleutbildning skulle avslå motionen 1974:1028 yrkandet 9.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande tidpunkten för riksdagens ställningstagande till förslag om ett nytt betygssystem av fru Sundberg (m) och herr Nyhage (m) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1028 yrkandet 5 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført beträffande tidpunkten för riksdagens ställningstagande till förslag om ett nytt betygssystem,

2. beträffande regler för urval till högskoleutbildning av fru Sundberg (m) och herr Nyhage (m) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1028 yrkandet 9 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført beträffande riktlinjer för kompetenskommitténs arbete.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 14, som vi nu går att behandla, har samlats ett antal motioner och yrkanden som alla har anknytning till frågan om betygssystemet och behörighets- och urvalsreglerna på olika nivåer inom vårt skolväsen. Två av yrkandena härrör från moderata samlingspartiets partimotion om skolpolitiken till årets riksdag. I det ena yrkandet begärs att riksdagen skall uttala att den i februari 1973 tillsatta parlamentariska betygsutredningen bör arbeta så skyndsamt att 1975 års riksdag kan ta ställning till förslag om ett nytt betygssystem.

Det s. k. relativa betygssystemet har utgått från principer som visat sig i stort sett omöjliga att tillämpa i praktiken. Föreställningen att den enskilde elevens prestationer på ett rättvist sätt skulle kunna ställas i relation till övriga elevers prestationer har visat sig vara en fiktion. Moderata samlingspartiet har konsekvent motsatt sig det relativa betygssystemet alltsedan det första gången lanserades. Partiet har hävdat att "betygsättningen skall ske med utgångspunkt från klart definierade kursfordringar". Vi har också hävdat att betyg måste finnas, då de fyller viktiga funktioner när det gäller information till eleven och om eleven. Vi hälsar därför med tillfredsställelse – det har vi givit uttryck för tidigare – att i direktiven för den i februari 1973 tillsatta betygsutredningen klart utsägs dels att betyg skall finnas, dels att utredningen skall framlägga förslag om kursrelaterade betyg sedan nu i flera etapper mycket

Onsdagen den
17 april 1974

*Tilläggsdirektiv
till betygsutred-
ningen m. m.*

utredningsmaterial frambragts inom skolöverstyrelsen, pekande på ett snabbt avskaffande av det relativa betygssystemet.

Det brådskar emellertid. Det relativa betygssystemet har ställt till med tillräckligt mycket ohägn för tillräckligt många årgångar elever. Och den tysta förutsättningen för betygsutredningen var att den skulle arbeta utomordentligt snabbt. Det förelåg nog med sakmaterial, det var endast den politiska bedömningen och förankringen som återstod.

Nu hänvisar utskottsmajoriteten till den i 1974 års riksdagsberättelse redovisade tidplanen för utredningen och tycker därmed att allt är väl beställt. Tidsplaner i riksdagsberättelser i all ära, men de hålls sannoligen ingalunda alltid.

Märkbara och utbredda farhågor gör gällande att utredningen håller på att inveckla sig i sådana överväganden, kopplade till ett något mera långsiktigt utvärderingsprojekt, att förskjutning framåt i tiden av utredningens resultat kan bli följden. Det vore utomordentligt allvarligt och olyckligt om så skulle inträffa. Det relativa betygssystemet är moget – för att inte säga övermoget – att snabbt avskaffas och ersättas av ett bättre system genom ett snabbt förslag från en snabb utredning. Att riksdagen och därmed elever, lärare och målsmän otåligt väntar på förslagen bör ges utredningen till känna, så att eventuella funderingar på en utsträckning i tiden av uppdraget skrinläggs.

Jag yrkar bifall till reservationen 1.

Det andra yrkandet i moderata samlingspartiets motion angående skolpolitiken som tas upp i föreliggande utskottsbetänkande är att vissa synpunkter på de kommande reglerna för urvalet till högskoleutbildning bör överlämnas till kompetenskommittén för beaktande. Situationen är ju den – om jag något får rekapitulera densamma – att 1968 års utbildningsutredning, U 68, avvisar spärrar som ”syftar till att garantera en kunskapsnivå hos de studerande utöver den genom behörighetsreglerna fastställda”, dvs. s. k. kvalitetssärrar. Reglerna om allmän behörighet för antagning till högskolestudier fastställdes av vårriksdagen 1970, och den s. k. särskilda behörighet som skall uttrycka de krav på särskilda kunskaper som en linje inom högskoleutbildningen kan ställa behandlas för närvarande av en halvparlamentarisk kompetenskommitté, i vilken moderata samlingspartiet inte är representerat.

U 68 har under hänvisning till denna kompetenskommitté inte lagt fram något förslag om hur reglerna för urvalet av studerande till högskoleutbildning bör utformas utan diskuterar endast urvalsförfarande enligt en schablonmässig poängberäkning som tar hänsyn till såväl skolbetyg som arbetslivserfarenhet. Stor vikt måste därför, som vi ser det, läggas vid utformningen av det särskilda behörighetskrav som utgör den återstående kvalitetsgarantin. Vi har från partiets sida redovisat en del synpunkter på hur man skall kunna uppehålla denna kvalitetsgaranti genom en rad åtgärder av typen studielämplighetsprov, viss specificerad arbetslivserfarenhet och liknande – jag skall inte fortsätta att redogöra för våra synpunkter utan endast konstatera att sådana föreligger i rätt stor utsträckning.

Utskottsmajoriteten avvisar motionsyrkandet med den nästan sublimala truismen: ”Det är kompetenskommitténs uppgift att lägga fram förslag

Onsdagen den
17 april 1974

*Tilläggsdirektiv
till betygsutred-
ningen m. m.*

om särskilda förkunskapskrav, urvalsregler och organisationen av antagningen.”

Jag måste då fråga vad kommittén skall syssla med om inte särskilda förkunskapskrav, urvalsregler och antagningsbestämmelser. Att den skall göra det och också gör det har mig veterligt ingen bestritt. Vad frågan gäller – och det är det som är det viktiga här – är däremot direktiven för kommittén. Av dessa framgår, som utskottsmajoriteten själv framhåller, att till grund för utredningsarbetet skall ligga vad som anförts i propositionen 1972:84 samt riksdagens uttalande i anslutning härtill.

Härmed är vi inte nöjda. Vi vill att det som anförts i partimotionen och som jag här redovisat om kommande regler för urvalet av studerande till högskoleutbildning skall beaktas av kompetenskommittén. Vi har som sagt ingen representant i kommittén som kan framföra våra synpunkter. Dessa måste ges till känna på ett annat sätt.

Därför yrkar jag bifall till reservationen 2.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 14 behandlar dels en rad motioner, som är föremål för prövning i 1973 års betygsutredning, dels en motion, vars synpunkter utreds av kompetenskommittén. Mot den bakgrunden har utskottet inte tagit ställning till alla de krav och tankegångar som förekommer i motionerna utan avstyrkt dem med hänvisning till sittande utredningar.

Från moderata samlingspartiet föreligger reservationer på två punkter. Herr Nordstrandh och fru Sundberg vill att betygsutredningens arbete skall påskyndas så att riksdagen 1975 kan ta ställning till ett nytt betygssystem.

Betygsutredningen, som tillkallades i februari 1973, har för avsikt att slutföra sitt arbete under 1974. Det innebär att utredningen bedriver sitt arbete i snabb takt. Att ytterligare påskynda betygsutredningens arbete är inte tänkbart, då utredningen inte bara har att överväga skolöverstyrelsens förslag om kursrelaterade betyg utan också genomför flera undersökningar som har betydelse för ett framtida betygssystem. Bl. a. undersöker utredningen frågeställningar som moderata samlingspartiet prioriterat i skoldebatten. Nämnas bör också att betygsutredningen i samarbete med elevorganisationerna gått ut med en betygsbroschyr till landets skolungdom, så att eleverna får möjlighet att lämna sin syn i betygsfrågan under pågående utredning.

Betygsutredningen har alltså trots sin komplicerade uppgift för avsikt att lämna sitt betänkande under 1974. Den moderata reservationen om att påskynda utredningens arbete framstår därför endast som ett försök att slå in en öppen dörr.

Den andra moderata reservationen gäller regler för urval till högskoleutbildning. Här för utskottets majoritet samma principiella resonemang som i fråga om betygsmotionerna. Då synpunkterna i motionen är föremål för utredning – i det här fallet i kompetenskommittén, som beräknas bli klar under året – finns det ingen anledning för utskottet att för tillfället ta ställning i sakfrågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
17 april 1974*Tilläggsdirektiv
till betygsutred-
ningen m. m.*

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Herr Nilsson i Norrköping sade att betygsutredningen har för avsikt att avsluta sitt arbete under innevarande år. Det är första gången som jag hör detta klart utsägas, och det är förvånande att utbildningsutskottet till sitt betänkande inte har kunnat få fram detta löfte. Jag ställer mig nog skeptisk till att det kommer att kunna uppfyllas.

Under alla förhållanden är ett uttalande om att skyndsamhet är av nöden onekligen av betydelse. Se t. ex. på bostadsutredningarna – när man fick besked om att man skulle vara färdig snabbt, så blev man också färdig snabbt! Det är betydelsefullt att det klart sägs ifrån att arbetet blir klart i år, bl. a. också av den anledningen att det är lämpligt att kunna ta ställning till betygsutredningens förslag ungefär samtidigt med ställnings-tagandet till SIA-utredningens betänkande.

Vad beträffar kompetenskommittén må det vara så att man där har behandlat eller tänkt behandla några av de förslag som vi har framfört, men direktiven ger inte anledning tro att så kommer att ske. Utskottsmajoriteten har ju själv konstaterat att av direktiven för kommittén framgår att till grund för utredningsarbetet skall ligga vad som anförts i propositionen 1972:84 samt riksdagens uttalande i anslutning därtill. De synpunkter som vi har framfört och velat ha övervägda ingår icke i den propositionen eller i riksdagens uttalande i anslutning därtill. Jag har funnit det påkallat att hemställa om bifall till reservationen 2 för att vi med säkerhet skall kunna få våra synpunkter upptagna till prövning och beaktande i kompetenskommittén.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Till herr Nordstrandh vill jag säga att moderata samlingspartiet är representerat i betygsutredningen. Om herr Nordstrandh misstror de uppgifter som har lämnats här i dag, finns det alltså möjligheter för hans parti att via sin representant påverka utredningens arbetsformer och arbetstakt.

När det gäller den reservation som berör kompetenskommitténs arbete vill jag säga att det vore orimligt om riksdagen i dag skulle ta ställning till frågor som för närvarande prövas av en utredning som förväntas vara klar inom kort.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det är ju inte frågan om att riksdagen i dag skall ta ställning till de förslag som vi har väckt, utan frågan gäller ju om de över huvud taget tas upp till beaktande och övervägande i kompetenskommittén. Det kan vi inte bevaka, eftersom vi icke är representerade i den kommittén.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för drift
av icke lönsamma
järnvägslinjer m. m.*

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Sundberg och herr Nyhage, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Sundberg och herr Nyhage.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 262
Nej — 46

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Sundberg och herr Nyhage, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Sundberg och herr Nyhage.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 264
Nej — 45

§ 21 Ersättning för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 10 i anledning av i propositionen 1974:1 gjord framställning rörande anslaget till Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. jämte motioner.

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för drift
av icke lönsamma
järnvägslinjer m. m.*

I propositionen 1974:1 bilaga 8 (kommunikationsdepartementet) hade Kungl. Maj:t under punkten F 1 (s. 166-169) föreslagit riksdagen att till Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett anslag av 435 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:42 av herr Henmark (fp),

1974:69 av herr Jonsson i Mora m. fl. (fp),

1974:87 av herr Börjesson i Falköping m. fl. (c),

1974:88 av herr Börjesson i Falköping m. fl. (c),

1974:481 av herr Carlshamre m. fl. (m),

1974:792 av herr Mossberg m. fl. (s),

1974:1441 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att under punkten F 1 Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. anvisa 1 000 000 kronor för olönsam trafik på linjen Övertorneå-Pajala samt

1974:1447 av herr Strindberg m. fl. (m).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen 1974:1441 till Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett anslag av 435 000 000 kronor,

2. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande en utvidgning av SJ:s rabattförmåner,

3. avslå

a. motionen 1974:42,

b. motionen 1974:792,

c. motionerna 1974:69, yrkandet 2, och 1974:481,

d. motionen 1974:69, yrkandet 4,

4. avslå motionerna 1974:69, yrkandet 3, och 1974:87,

5. avslå

a. motionen 1974:69, yrkandet 1,

b. motionen 1974:88,

6. avslå motionen 1974:1447.

Reservation hade avgivits av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen skulle i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1974:1441 till Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett anslag av 436 000 000 kronor.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Också i år har SJ hemställt om särskild ersättning för olönsam landsvägstrafik på linjen Övertorneå-Pajala. Ersättningsbehovet för denna sträcka beräknas till 1 miljon kronor. Vi har från vpk i

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för drift
av icke lönsamma
järnvägslinjer m. m.*

reservationen till betänkandet yrkat att SJ skall få de här pengarna, och jag vill härmed yrka bifall till reservationen. Jag kan som motivering för yrkandet i stort upprepa vad jag sade vid förra årets behandling av frågan.

Det är ju så att linjen Övertorneå—Pajala av tradition betraktas som en bandel trots att där bara bedrivs landsvägstrafik. Trafiken där kallas Sveriges enda landsvägståg. SJ-kunderna kan skriva frakthandlingar för gods till Pajala som om orten hade en järnvägsstation. Riksdagen fann det 1929 för dyrt att bygga järnväg ända till Pajala, och därför sattes det in bussar och lastbilar i stället.

Vi anser det vara fullkomligt klart att den här linjen har stor betydelse för transportförsörjningen där uppe. Många kommunala och andra initiativ har också tagits för att hindra försämringar i servicen och på längre sikt nedläggning. Man har här som på många andra linjer fått stegvis försämrade kommunikationer, tidtabellerna har ändrats, man har dragit in bussturer. Det har också skett försämringar när det gäller godstransportmöjligheterna.

Det har framhållits att om transportförsörjningen försämras ytterligare, kan det betyda dödsstöten för näringslivet i bygden. Arbetslösheten är ju redan förut ett allvarligt bekymmer i Tornedalen. Bara i Pajala har man enligt uppgift för närvarande omkring 500 registrerade arbetslösa. Många anmäler sig över huvud taget inte till arbetsförmedlingen, då de finner det utsiktslöst.

Vi menar att ett bifall till SJ:s begäran om ersättning skulle göra att befolkningen kunde se litet mera optimistiskt på möjligheterna att bevara trafiken på linjen, och det skulle innebära en hjälp till bygdens strävan att överleva. Om riksdagen vid upprepade tillfällen avvisar SJ:s krav på kompensation för den olönsamma trafiken här, stimulerar detta givetvis inte till ett bibehållande av den service som befolkningen behöver. I princip tillstyrker trafikutskottet i övrigt SJ:s krav på ersättning för olönsam järnvägstrafik, vilket enligt min uppfattning också är fullkomligt riktigt. På grund av de många beröringspunkterna när det gäller trafiken på linjen Övertorneå—Pajala borde samma förfaringsätt ha gällt också för den linjen.

Utskottets betänkande berör annars i huvudsak en hel rad motioner om det s. k. 67-kortet. Som utskottet erinrar om innebar SJ:s beslut från i vintras beträffande olika biljettrabatter starka försämringar av den hittills gällande pensionärsrabatten. Jag vill därför passa på tillfället att med tillfredsställelse notera att genom regeringens ingripande den 50-procentiga pensionärsrabatten kunde bibehållas och att förmånen som sådan t. o. m. har förbättrats en del. Emellertid har ju SJ också företagit en ändring när det gäller familjerabatten, som medför betydande prishöjningar för de familjer som vill utnyttja den förmånen.

Exempel har nämnts i pressen. En trebarnsfamilj som vill resa Stockholm—Abisko tur och retur har förut fått betala 680 kronor. Enligt de nya bestämmelserna blir priset 1 020 kronor, alltså en ökning med 340 kronor. Även för mycket kortare resor kan det bli stora prishöjningar.

Utskottet säger bl. a. med anledning av den här frågan, att en ytterligare utvidgning av rabattförmånerna på olika områden bör prövas.

Just familjerabatten är en rabattförmån som i likhet med pensionärsrabatten har ett socialt innehåll, och jag finner det angeläget att understryka att beslutet i den frågan snarast bör omprövas.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn berörde trafikproblemen på linjen Övertorneå–Pajala. Vi har i utskottet stor förståelse för dessa problem. Det är ju ingalunda så att riksdagens beslut kommer att innebära att denna trafik på något sätt inskränks. Vad diskussionen gäller är huruvida en särskild ersättning skall utgå till SJ för denna linje. I den regionalpolitiska trafikplaneringen sysslar man med frågor av just detta slag. Därför bör enligt utskottets uppfattning ställningstagandet i denna fråga anstå till dess att denna planering blir klar, och det skall, som kammarens ledamöter vet, ske redan i år.

Som herr Magnusson också nämnde behandlas i betänkandet åtta motioner, som avser förbättringar i villkoren för pensionärernas tågresor. Utskottet har kunnat konstatera att de motionerna i huvudsak är tillgodosedda redan innan de har blivit behandlade av riksdagen. Detta är dock inte på något sätt SJ:s förtjänst. SJ meddelade nämligen den 4 februari i år, att man skulle höja biljettpriserna för folkpensionärerna med nära 50 procent. Detta beslut från SJ:s sida – det var alltså inte ett förslag utan ett beslut, som skulle ha trätt i kraft om inte speciella åtgärder hade vidtagits -- var ett slag i ansiktet på riksdagens trafikutskott och på riksdagen, eftersom riksdagen förra året enhälligt beslöt uttala att villkoren för folkpensionärernas resor skulle förbättras och inte försämraras.

Kommunikationsministern ingrep också omedelbart och förklarade att de beslutade försämringarna för folkpensionärerna inte skulle få genomföras. Där följde han en uppmaning som han fick redan förra året från denna talarstol. Man hade nämligen redan då kunnat förutse SJ:s negativa inställning till pensionärernas tågresor.

Det är förunderligt, herr talman, att SJ har en sådan motvilja mot att få pensionärer som passagerare. När SJ skickade in sin skrivelse till regeringen med anslagsbegäran för det budgetår som vi nu är inne i skrev man att motiven för pensionärsrabatterna har försvagats därför att folkpensionerna höjts och pensionärerna nu i stor utsträckning har tillgång till bil. Det tycker vi är ett mycket egendomligt synsätt.

Nu blev det som väl var förbättringar i stället för försämringar. Folkpensionärerna kan nu få resa på halv biljett. De behöver inte ens köpa något 67-kort längre. De kan också få använda första klass, vilket de inte fått hittills. Det har varit till stor nackdel framför allt för äkta makar som måst göra långa sovvagnsresor och inte har kunnat dela sovkupé till rimligt pris, trots att de behövt det för att kunna hjälpa varandra.

Det egendomliga är att SJ tydligen fortfarande anser att folkpensionärerna gott kan åka bil. Gäller inte också för folkpensionärerna den målsättningen att man skall försöka överflytta trafik från vägarna till järnvägarna?

SJ har skickligt folk som sköter sin annonsering. Vi har ofta kunnat beundra de slagkraftiga annonserna, men vi har inte sett någon

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för drift
av icke lönsamma
järnvägslinjer m. m.*

Onsdagen den
17 april 1974

*Ersättning för drift
av icke lönsamma
järnvägslinjer m. m.*

annonskampanj som vänt sig till pensionärerna. Nu tycker jag att det verkligen är SJ:s tur. Man skall sluta att tjura, man skall hälsa pensionärerna välkomna. Jag vill uppmana statens järnvägar att låta en intensiv reklamkampanj för pensionärernas tågresor fylla platser som annars skulle stå tomma på tågen. Det hjälper upp SJ:s ekonomi, och det befriar många gamla från isolering och ensamhet.

Då invänder någon: Det går väl inte, eftersom SJ måste se företags-ekonomiskt på sin verksamhet? Men generaldirektör Peterson har ju själv förklarat att av tio platser på tåget står i genomsnitt sju tomma. Även från de företagsekonomiska utgångspunkter som SJ så hårt kämpar för borde det vara väl motiverat att låta en del av de här tomma platserna fyllas av personer som betalar halv biljettkostnad i stället för att de skall stå tomma och inte ge några intäkter alls.

Herr talman! Utskottet har sagt att utöver de förbättringar som nu gjorts för folkpensionärerna bör man också pröva en ytterligare utvidgning av rabattförmånerna på olika områden. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Herr Sven Gustafson i Göteborg säger att det förhållandet att SJ inte får sitt anslag inte innebär att trafiken kommer att nedläggas på linjen Övertorneå Pajala. Det är jag självfallet medveten om, men jag upprepar att avvisade anslagsäskanden naturligtvis inte stimulerar SJ till att bibehålla en service. Tvärtom har den försämrats under senare år, och det tar nu ungefär två dagar att resa fram och tillbaka mellan Pajala och Boden. Godstransporterna har, som förut påpekats, också försämrats.

Befolkningen menar nu, efter vad jag har fått uppgift om, att man behöver de kommunikationsmöjligheter som den här linjen kan ge, och man önskar i stället en förbättring av servicen, trots att man naturligtvis är medveten om att linjen inte kommer att kunna ge någon vinst.

Sedan till frågan om vad som kan komma ut av den regionala trafikplaneringen där uppe. Det vet man ju inte mycket om nu. Men i avvaktan på denna planering tycker jag det är rimligt att så länge som SJ bedriver trafiken skall företaget också ha ersättning för förluster på den linjen i enlighet med vad som gäller för olönsam järnvägstrafik i övrigt.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Får jag till detta bara säga att utgången av den votering som nu följer på det här ärendet kommer inte att på något sätt påverka trafiken på denna linje. Trafiken skall pågå som förut. Vi får sedan tillfälle redan i höst, när den regionala trafikplaneringen kommer, att ta ställning till den här specialfrågan i vad mån SJ skall ha ett extra anslag som täckning för denna förlust eller ej.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

reservationen av herr Magnusson i Kristinehamn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Kristinehamn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Kristinehamn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Kristinehamn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	286
Nej	--	18
Avstår	--	1

Punkterna 2-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 22 Åtgärder för att främja cykeltrafiken

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 11 i anledning av motion om åtgärder för att främja cykeltrafiken.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Cykeln betraktades länge som en leksak för barn eller som något motionsredskap för sportfantaster, och när man planerade trafiken under 1950- och 1960-talen räknade man inte med cykeln. Man tänkte: Det är en utdöende faktor i trafikpolitiken.

Det häpnadsväckande som har skett på senare år är att cykeln plötsligt blivit aktuell som ett alternativt trafikmedel. Energikrisen blev en liten tankeställare, och den visade samtidigt att politiker, stadsplanerare och trafikföretag inte har hunnit med i utvecklingen utan att det fortfarande finns en eftersläpning i tänkesätten. Det var en del som, när de började fundera på att ställa sina bilar hemma, sade sig: Vi kan väl åka buss ett tag, och så sätter vi cykeln på bussen för att fortsätta till vår bestämmelseort med cykel. Men då fann de plötsligt att de där anordningarna som fanns förr i världen och som gjorde att man kunde hänga cykeln på bussen var borttagna. När man frågade om det inte skulle gå att sätta på dessa anordningar igen fick man svaret: Det är alldeles för besvärligt.

Detta visar att myndigheterna inte räknade med cykeln som ett alternativt transportmedel.

En annan och litet viktigare sak är statsbidragsbestämmelserna. Om man nu anlägger kommunala cykelbanor -- vilket man börjar göra i stor

Nr 60

Onsdagen den
17 april 1974.

*Åtgärder för att
främja cykel-
trafiken*

Onsdagen den
17 april 1974

*Åtgärder för att
främja cykel-
trafiken*

utsträckning – i anslutning till genomfartsleder, så kan man få statsbidrag ifall cykelbanan ligger alldeles i närheten av trafikleden – bara några meter från den, med god tillgång till avgaser från bilarna. Men lägger man cykelbanan något hundratal meter från genomfartsleden, då kan inte statsbidrag utgå.

Detta är ytterligare ett exempel på att man inte hunnit anpassa bestämmelserna till den nya situationen.

Det mest häpnadsväckande är att man i bilarnas speciella hemland, USA, plötsligt har börjat betrakta cykeln som ett viktigt trafikmedel. 1972 såldes, enligt en offentlig publikation, 13 miljoner cyklar i USA. Det är fler cyklar än det totala antalet sålda bilar, och det är en enorm skillnad i förhållande till situationen några år tidigare, då man sålde ett fåtal cyklar, varav 90 procent gick till barn och ungdom.

Av de här 13 miljonerna cyklar som såldes i USA 1972 gick hälften till vuxna personer, och i den officiella publikation jag nämnde säger man sig komma med en programförklaring, som jag tycker är intressant och som jag gärna vill citera:

”Ännu har emellertid cykeln inte blivit en integrerad del i trafikplaneringen, särskilt för det växande antal människor som använder cykeln för arbetsresor. Här måste nya initiativ tas för att möta det ökande intresset för cykeltrafik från allmänhetens sida. Det behövs mer cykelbanor och reserverade körfiler för cyklar, trafiksäkerhetsåtgärder för cyklisterna m. m. Cyklisterna har samma rättigheter och behov och samma ansvar som den som använder bil, buss, tåg, lastbil eller flyg.”

Detta sägs alltså i Förenta staterna, där cykeln plötsligt har blivit ett aktuellt trafikmedel.

Det cykelfientliga förbudet mot vänstersväng, som skulle ha trätt i kraft den 1 maj, lyckades ju en stark folkopinion avskaffa, och det var en seger för cyklismen. Men nu måste vi fortsätta på den inslagna vägen. Vi måste se till att snabbt bygga ut cykelvägarna, så att cykeln kan bli ett verkligt alternativ vid arbetsresor. Då kan vi spara energi, undvika en betydande miljöförstöring och förbättra folkhälsan.

Att detta är realistiskt visar en undersökning som gjorts i Göteborg, där en mycket aktiv grupp inom stadsbyggnadskontoret arbetar för gång-, cykel- och mopedtrafiken. Vid den undersökningen har man funnit att halva den förvärvsarbetande befolkningen i Göteborg bor inom 20 minuters cykelresa från sin arbetsplats. Varannan anställd i Göteborg skulle alltså kunna cykla till arbetet, om man verkligen på allvar skapar förutsättningar för att cykeln skall bli ett effektivt transportmedel. I den arbetsrapport som gruppen lade fram för någon månad sedan säger man också att här måste åtgärder vidtas. Det finns visserligen cykelsystem, men sammanhanget och därmed möjligheten att förflytta sig längre sträckor på ett säkert och bekvämt sätt saknas. Man har tidigare accepterat cykeln som leksak men inte som transportmedel. Man säger också att förbättringar för cykeltrafiken bör stå högt på listan i ett kommunalt kommunikationsprogram.

Även på andra håll i vårt land har man i det avseendet nu börjat vakna upp inom kommunerna.

Nu har riksdagen beslutat att tillsätta en arbetsgrupp för att förbättra

cyklisternas förhållanden, och en sådan arbetsgrupp har också kommit till stånd. Men den har inte något sekretariat, den har inte någon utsedd ordförande och inga fasta direktiv. Det som trafikutskottet nu enhälligt säger till Kungl. Maj:t är att man anser att denna arbetsgrupp bör få de resurser som är nödvändiga för att man skall kunna förbättra förhållandena för cyklisterna såväl på kort som lång sikt.

Herr talman! Med dessa ord vill jag med tillfredsställelse yrka bifall till trafikutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Karl Bengtsson i Varberg (fp).

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill understryka att trafikutskottet är ett cykelvänligt utskott. Här har utskottet enhälligt ställt sig bakom en motion av utskottets ordförande, och det innebär ett fullföljande av de ställningstaganden som riksdagen gjort 1963 och 1972. Vi menar att det är angeläget dels att få fram ett bättre underlag när det gäller den framtida planeringen för cykelvägar, dels att se över de statsbidragsbestämmelser som gäller på detta område. Bakgrunden till detta enhälliga utskotts-
betänkande är alltså att vi anser att de här frågorna måste få en snabb lösning.

Jag vill också instämma i utskottsordförandens synpunkter när det gäller vänstersvängen. Det var värdefullt att den internationella samordningen inte kom till stånd. I detta sammanhang tycker jag också att man kan säga att Cykel- och mopedfrämjandet har gjort en mycket fin opinionsbildande insats, dels för att skapa vettiga trafikregler, dels för att popularisera cykeln som ett i alla avseenden lämpligt trafikmedel.

Herr talman! Jag yrkar bifall till trafikutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 7 i anledning av motioner rörande skogsbruksfrågor

Näringsutskottets betänkanden

Nr 12 i anledning av propositionen 1974:39 med förslag till lag om bevakningsföretag

Nr 13 i anledning av motioner om ökad kreditgivning från allmänna pensionsfonden till näringslivet

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 Etableringen av stormarknader

Föredrags näringsutskottets betänkande nr 14 i anledning av motioner angående etableringen av stormarknader.

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

1974:535 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. översyn av de samhällsekonomiska konsekvenserna av etableringen av stormarknader samt deras inverkan på serviceutbudet i befintliga stadskärnor och bostadsområden,

2. etableringsförbud för stormarknader tills resultatet av denna översyn förelåg samt

1974:1505 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag angående temporärt etableringsstopp för externa stormarknader, i avvakten på de förslag som kunde aktualiseras i anledning av distributionsutredningens betänkande.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:535 och 1974:1505.

Reservation hade avgivits av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Andersson i Örebro (fp), fru Hambræus (c) samt herrar Svensson i Malmö (vpk) och Petersson i Ronneby (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1974:535 och 1974:1505 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag till lag om temporärt etableringsförbud för stormarknader snarast förelades riksdagen.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Jag kommer inte att utnyttja de förhandsanmälda 15 minuterna.

Den reservation som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 14 yrkar på att förslag till lag om temporärt etableringsförbud för stormarknader snarast föreläggs riksdagen. Bakom reservationen står centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Utskottsmajoriteten, bestående av socialdemokraterna och moderata samlingspartiet, avstyrker motionen. Man säger emellertid: "Etableringen av stormarknader har otvivelaktigt inneburit en försämrad service i olika hänseenden för vissa grupper av konsumenter." Man säger vidare: "Utskottet delar den oro inför den ökade etableringen av stormarknader som kommer till uttryck i motionerna."

Trots dessa uttalanden kommer majoriteten fram till att man måste vänta och se. Jag tycker att försiktigheten i det här fallet knappast kan anses vara en dygd. Kungl. Maj:ts regering är då betydligt handlingskraftigare. Helt nyligen sade regeringen nej till en etablering av stormarknad i Karlstadsområdet. Detta måste tydas så att man inom regeringen verkligen ser med djup oro på den utveckling som pågår i det här avseendet.

Stormarknadernas antal visar också en snabbt stigande kurva under senare år. Den första stormarknaden kom 1961. År 1969 fanns det 16

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

stycken, och i slutet av 1973 hade antalet stigit till ca 35. Stormarknad är då definierad enligt följande: minst 2 500 m² försäljningsyta, stor sortimentsbredd, övervägande självbetjäning, externt läge och minst 500 parkeringsplatser.

Det förefaller troligt att stormarknadernas antal kommer att stiga ytterligare om inte någonting görs. Därmed ökar också riskerna för överetablering. *Dessutom – och det är det allvarligaste – sker en ytterligare uttunning av när servicen.* Den utvecklingen drabbar i första hand alla som saknar bil. I den gruppen finns framför allt låginkomsttagare och pensionärer. En ytterligare expansion av stormarknaderna kan inte få fortsätta ohämmat medan de utredningar som arbetar med frågan fortfarande inte leder till några konkreta resultat. Det är därför enligt reservanternas mening högst befogat med ett temporärt etableringsstopp. Enbart under 1960-talet lades drygt 12 000 enskilda och konsumentkooperativa butiker ned. Denna trend har fortsatt under 1970-talets första år. Skall vi kunna erbjuda en alldeles nödvändig när service på handelsns område måste vi bryta denna trend. Därför måste vi också kunna ingripa radikalt mot de stora ”klumpar” som stormarknaderna utgör. Det är den konsekvensen reservanterna är beredda att ta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag kan tyvärr inte ge samma löfte som herr Gustafsson i Byske att inte utnyttja min tid. Efter herr Gustafssons anförande finns det anledning för mig att utnyttja min tid fullt ut.

Låt mig först säga – vilket herr Gustafsson i Byske själv påpekade – att även utskottsmajoriteten har uttryckt sin oro över etableringen av stormarknader. Det gäller då inte minst vid etableringen inom ett lokalt begränsat område. Men jag vill till att börja med ändå erinra om näringsutskottets betänkande nr 32 år 1973, där utskottet bl. a. gjorde följande uttalande:

”Enligt utskottets uppfattning bör utredningsmaterialet avvaktas innan några beslut fattas om åtgärder från samhällets sida beträffande olika distributionsformer. Utskottet anser att det inte skulle vara lämpligt att välja ut en speciell företagstyp, stormarknaden, i distributions-systemet och förbjuda vidare etablering av företag av denna typ, medan samtidigt etableringen av andra typer av företag som till sin verkan är lika okända som stormarknader skulle få fortgå. Genom att definitionerna av olika företagstyper inte är entydiga skulle det för övrigt uppstå en rad gränsdragningsproblem.”

Utskottsmajoriteten anser i dag att dessa sakskalet fortfarande har sin aktualitet.

Jag vill understryka det som herr Gustafsson tidigare påpekade, nämligen att man i motionen 1505 har gjort en definition på stormarknad. Men det finns ingen sådan definition i reservationen. I motionen 1505 heter det när det gäller stormarknad bl. a. följande:

”Stormarknadernas antal visar en snabbt stigande kurva under senare år. Den första stormarknaden kom 1961. 1969 fanns det 16. I slutet av 1973 hade antalet mer än fördubblats och var” – den siffran användes av

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

herr Gustafsson i Byske — "ca 35". Sedan finns i motionen en definition, som varken är gjord av motionärerna eller reservanterna, det är Handels utredningsinstitut som har definierat en stormarknad på följande sätt:

"Minst 2 500 m² försäljningsyta, stor sortimentsbredd, övervägande självbetjäning, externt läge och minst 500 P-platser."

Med hjälp av den definitionen har man, såsom tidigare anförts, kommit fram till ett antal av 35 stormarknader i vårt land. Men med en annan definition, som jag skall återkomma till, räknar man med att antalet stormarknader i dag uppgår till närmare 30 — alltså en väsentlig skillnad när det gäller antalet. Jag skall alltså be att få föredra den andra definitionen — det begrepp om stormarknad som konsumentkooperationen använder. Man har definierat en stormarknad på följande sätt: Anläggningen skall ha minst 5 000 m² lokalyta, den skall ha god trafikillgänglighet, parkeringsytan skall ge möjlighet för 70 à 80 procent av kunderna att handla med bil. Sortimentet skall omfatta kapitalvaror, övriga specialvaror och livsmedel, och specialsортimentet skall omfatta minst 50 procent av samtliga specialgrupper. Prissättningen skall vara enligt lågprislinjen och avvika från den traditionella. Lokaliseringen kan vara extern eller central i tätort. Stormarknaden kan lokaliseras tillsammans med andra enheter i ett centrum eller ha ett ensamläge.

I de konsumentkooperativa stormarknaderna, herr Gustafsson i Byske, varierar ytan mellan 5 000 och 30 000 m². Förutom olika typer av enheter som uppfyller de av Handels utredningsinstitut och konsumentkooperationen uppställda kraven på stormarknader finns det ett ganska betydande antal enheter, framför allt på livsmedelssidan men också på specialvarusidan, som av sina ägare definieras som stormarknader. Men det är framför allt anläggningar av karaktären klart externlokaliserade som tas upp i debatten om stormarknader. Till sådana anläggningar kan man räkna OBS, Bra, Wessels och ICA stormarknader. Diskussionen om stormarknadsproblematiken gäller enligt utskottets uppfattning främst de externt lokaliserade lågprisvaruhusen. Här har, såvitt jag kan förstå utskottsmajoriteten en annan definition på begreppet stormarknad än vad reservanten har.

Efter vad jag här har anfört kan man väl ändå med ganska goda skäl påstå att såväl från konsumentens som från lagstiftarens synpunkt är stormarknadsbegreppet ännu något oklart. Det måste vara angeläget att så snabbt som möjligt få fram enhetliga begrepp inom handeln. För närvarande pågår det ett sådant arbete inom Handels utredningsinstitut. Man försöker utarbeta förslag till enhetliga begrepp och därmed också skapa en enhetlig redovisning av förhållandena inom distributionssektorn. Inte minst debatten här i riksdagen visar att alla som deltar i densamma skulle vara betjänta av ett begrepp för varuhandel som har en bestämd och relevant innebörd. De synpunkter som herr Gustafsson i Byske har anfört och de som jag själv har anfört visar ju att det finns delade meningar om vad som är en stormarknad.

Utskottet är medvetet om att servicekommittén önskar att stor restriktivitet visas vid etablering av nya stormarknadsanläggningar i avvaktan på distributionsutredningens konkreta förslag. Enligt kommit-

téns åsikt åvilar det kommunerna att noga överväga om det sakmaterial som i dag föreligger är tillräckligt för ställningstaganden till ytterligare utbyggnad av stormarknadsutbudet.

Genom planmonopolet och en aktiv markpolitik har kommunerna redan i dag ganska goda möjligheter att planera detaljhandelsstrukturen. Enligt butiksetableringsutredningen är det kanske inte i första hand fråga om att ge kommunerna vidgade befogenheter. I stället är det fråga om att förvandla faktisk inverkan till ett målmedvetet inflytande. Jag vet att det finns i dag ett betydande intresse hos många kommuner att tillsammans med olika intressenter, såväl företag inom detaljhandeln som konsumenter, arbeta fram en godtagbar detaljhandel. Självfallet ställs dessa då inför uppgiften att analysera konsekvenserna av stormarknader för konsumenterna och för övrig detaljhandelservice. I samband därmed kommer beslutsfattarna att få ta ställning till bl. a. följande frågor: Kan en stormarknad innebära risker för att samhällets totala detaljhandelservice skapar svårigheter för stora konsumentgrupper? Eller kan etableringen av en stormarknad ses som ett komplement till övriga detaljhandelsformer?

När distributionsutredningen i slutet av detta år har avlämnat sitt betänkande får vi större möjligheter att diskutera vilken blandning av detaljhandelsformer som är den riktiga. I motsats till reservanterna – för vilka herr Gustafsson i Byske har talat – som föreslår ett temporärt etableringsstopp vill alltså utskottsmajoriteten avvakta resultatet av distributionsutredningens arbete innan några beslut fattas om åtgärder från samhällets sida beträffande olika distributionsformer. Troligen kommer utredningens faktamaterial att bekräfta behovet av att se på hela distributionsapparaten och inte låsa fast debatten enbart till stormarknaderna, vilket jag tyckte att herr Gustafsson i Byske gjorde. I kammaren finns distributionsutredningens ordförande, fru Lewén-Eliasson. Hon har i vissa sammanhang sagt att det inte är stormarknaderna som utgör det värsta hotet mot de mindre butikerna utan det är de stora livsmedelsbutikerna.

Det finns också flera andra åtgärder som kan påverka detaljhandelsstrukturen. Effekten av sådana åtgärder kan man iaktta exempelvis i Uppsala. Jag vill understryka detta, eftersom både motionärerna och reservanterna har bitit sig fast vid att den huvudsakliga orsaken till att närservicen har försvunnit i olika tätorter är att stormarknader har etablerats. Det finns andra orsaker, och jag skall nämna en sådan.

Jag såg i en tidningsartikel i tidningen Köpmannen av den 14 mars i år en redogörelse för hur svårt det är att få handeln att blomstra i Uppsalas trafikreglerade city. I artikeln presenterades en utredning av hur det gick för handeln när man genomförde försöket med trafikreglering i den centrala delen av kommunen. Av det samlade utredningsmaterialet har man dragit den slutsatsen att besöks-siffran i Uppsala city har minskat med 15 à 20 procent från den tidpunkt då trafikregleringen sattes in. Men det var med säkerhet inte de som bor eller arbetar i city som hade slutat att handla där; minskningen bör i stället gälla de människor som tidigare har begivit sig in till city enbart för att handla. Till detta kommer att omkostnaderna har stigit mycket kraftigt för detaljhandeln i det berörda cityområdet under de senaste två åren samtidigt som det inte

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

funnits några som helst möjligheter till en omsättningsökning som skulle kunna kompensera de höjda omkostnaderna. Följden har blivit en klart minskad lönsamhet för butikerna i Uppsala city – en utveckling som man har tvingats möta med en betydande personalminskning.

Då har artikelförfattaren ställt en mycket logisk fråga: Om trafikregleringen har lett till omkring 100 bilar mindre i city och den samtidigt har medfört att ett antal personer har mist sina jobb, är den då värd priset? Konsumenterna, som ändå är beroende av närservice, kanske i fortsättningen kommer att mista den, om denna utveckling fortsätter och man inte ändrar trafikregleringen och återinför möjligheterna för konsumenterna att uppsöka cityhandeln på ett riktigt sätt.

Man kan även se vad som inträffat här i Stockholm på grund av trafiksaneringar och trafikregleringar. Det har här skapats svårigheter för de små närhetsbutikerna och för fackhandlarna, och det har påverkat deras möjligheter att över huvud taget överleva med sin näring.

Jag vill alltså understryka att det kan vara andra omständigheter än etablering av stormarknader som påverkar situationen för den existerande detaljhandeln. Det är därför som vi från utskottsmajoritetens sida anser det vara så oerhört viktigt att vi, innan vi föreslår riksdagen att fatta beslut om ett etableringsförbud, får ett material som även belyser de andra områden som ändå måste komma med i bilden om man skall kunna fatta ett klokt beslut.

Herr Gustafsson i Byske ansåg att regeringen hade fattat ett riktigt beslut. Han tyckte – även om han kanske inte formulerade sig så – att vi har en klok regering som sade nej till etablering av en ny stormarknad i Bergvik utanför Karlstad. Han drog slutsatsen att detta ändå måste vara en fördel för reservanterna. Jag har på denna punkt en annan uppfattning. Jag tycker att utskottsbetänkandet från principiell synpunkt kan ligga i linje med regeringens ställningstagande. Ett sådant etableringsförbud som reservanterna föreslår, och ett ja till berörda stormarknad, skulle som jag ser det, föregripa distributionsutredningens arbete.

Det vill utskottsmajoriteten inte vara med om, och därför herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det är med tvekan som jag begärt ordet i denna debatt. Min tvekan beror på att jag hade hoppats att distributionsutredningen skulle ha kommit fram med sina förslag när frågan om stormarknaderna återigen skulle behandlas i riksdagen. Så är ju inte fallet, men det är vissa saker som jag ändå vill kommentera.

Utredningar råder inte alltid över alla förhållanden. Ibland händer det olyckor av allehanda slag i en utrednings omgivning som gör att den blir fördröjd. Vad det gäller distributionsutredningen kan jag säga att vi hade ett avvakta butiksetableringsutredningen, och den var färdig när vi diskuterade frågan om stormarknaderna för ungefär ett år sedan i kammaren. Men när utredningen sedan remitterades föreslog många av remissinstanserna att både utredningen och remissvaren skulle överlämnas till distributionsutredningen för överarbetning. Så skedde också på senhösten. Bland annat av det skälet har vi kommit att bli fördröjda i vårt

arbete. Men samtidigt har vi fått ett bättre utgångsmaterial för vårt kommande ställningstagande.

Med anknytning till butiksetableringsutredningens förslag och till remissvaren skulle jag vilja säga att debatten fått ett nytt inslag som jag tror har ett mycket stort värde. Det gäller frågan om kommunernas roll och ansvar i dessa frågor. Det tryckte butiksetableringsutredningen på, och det gjorde även ett flertal av remissinstanserna, bl. a. Kommunförbundet, som har visat sig vara berett att för sin del verka för att detta kommunala ansvar utvecklas på olika sätt. Det har ådagalagts även vid de kontakter som distributionsutredningen sedan tagit.

Jag är angelägen om att säga detta, eftersom jag tror att det för framtiden kommer att få stor betydelse, om man kan engagera kommunerna direkt i dessa frågor i större utsträckning än vad som hittills varit fallet.

På distributionsutredningen faller då naturligtvis att hitta metoder och instrument för detta inflytande från kommunerna. Det är klart att s. k. styrmedel ingår i den arsenalen, men jag tror att redan en medveten och kunnig planering från kommunerna kommer att spela väldigt stor roll. Etableringsfrågorna i nybyggnadsområdena tillhör inte de besvärligaste avgörandena. Här tror jag att just planeringen kan bli av stor betydelse.

När man skall påverka skeendet vid förnyelsearbetet inne i kommunkärnorna är svårigheterna bra mycket större, likaså när man skall utöva något inflytande vid ifrågasatt nedläggning. Dessa problem är mycket svåra att hantera. Där närmar man sig i avvägningen mycket som gäller för glesbygdshandeln, avvägningar, bedömningar och beslut som numera börjar sättas i system.

Så har vi då de externa etableringarna, som är dagens diskussionsämne. Om dem finns naturligtvis mycket att säga. Men för att anknyta till vad jag tidigare sagt om planeringsfunktionen och kommunernas ansvarstagande vill jag påpeka att ytterligare en utredning är inblandad här, nämligen bygglagutredningen. Den kommer att avge sitt principbetänkande, om jag har förstått saken rätt, inom de allra närmaste dagarna. Denna utredning framlägger förslag som berör förläggningen av sådana serviceanordningar som handeln utgör. Vad gäller extern handel förutsätts då att ett samrådsförfarande skall ske mellan berörda kommuner, den uppgiften har lämnats inför distributionsutredningen. Det skall bli mycket intressant att se vad som kommer ut i remissförfarandet av den utredningen, inte minst om man på kommunalt håll vill ta upp ett samrådsförfarande innan sådana här externa etableringar sker, eller kommer att förorda någon annan handlingsnorm.

En annan fråga, som berör och påverkar stormarknadsetableringarna – även den har hanterats av bygglagutredningen – är det förhållandet att man har utnyttjat lokaler som utrymms från andra ändamål såsom industrier och annat och där satt i gång med handel. Den förutsättningen kommer inte att utan vidare kvarstå, om bygglagutredningens förslag vinner anslutning. Sådan ändamålsförändring skall i fortsättningen prövas och godkännas av kommunen. Det blir naturligtvis ett hinder för sådana etableringar som hittills har skett. Då distributionsutredningen skall fastlägga sina förslag har vi, som alla förstår, att utgå från dessa förhållanden.

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

Förra året hade jag anledning att kommentera stormarknadsfrågan och belysa de uppgifter som vi då hade sammanställt om antal och dylikt. Den 1 januari 1973 fanns det 22 stormarknader. Jag skall inte gå in på definitionsfrågan utan konstaterar att det med samma definition som vi då hade i dagsläget finns 30 stormarknader. Vid den tidpunkten uppskattade jag att vi 1976 skulle ha 40 stormarknader, men med den nuvarande utvecklingen torde hela 1970-talet behövas för att nå den siffran. Stormarknadsetableringarna utvecklas i dagsläget mycket långsammare än för ett år sedan.

Det förtjänar att omnämnas att man t. ex. i Göteborgsområdet är klart restriktiv till dessa etableringar. Man har i det närmaste infört något slags byggnadsförbud inom staden. I Stockholmsområdet pågår landstingets utredning, som syftar till att man skall vara restriktiv och verkligen fundera igenom frågorna.

Naturligtvis får etableringar av de här stora enheterna konsekvenser för annan handel. Jag kan tala om att distributionsutredningen precis i dessa dagar har fått fram siffror som belyser utvecklingen i Växjö, en ort som vi talade mycket om i diskussionen förra året, och det materialet kommer vi att kunna offentliggöra om ett par veckor. I Växjö etablerades ju tre stormarknadsenheter under ett år, och jag kan inte låta bli att antyda vartåt utvecklingen lutar enligt vår undersökning.

Wessels stormarknad kom först ensam hösten 1972, och när man gjorde mätningar av dess effekter efter ett halvår, visade det sig att den hade tagit 10 procent av livsmedelsmarknaden. Efter ytterligare ett halvår, då Konsum och ICA hade varit i gång och det alltså fanns tre stormarknader på orten, hade deras sammanlagda marknadsandel stigit till 25 procent av livsmedelsförsäljningen. Som alla förstår, måste detta ha konsekvenser för handeln på orten. Men det intressanta är att det är de stora enheterna som har drabbats mest. Fackhandeln har klarat sig relativt bra och landsbygdshandeln har gått tämligen oberörd ur den här utvecklingen. Det är också intressant att lägga märke till att när man ställt frågor till butiksinnehavarna själva så har de varit påtagligt optimistiska. Det är egentligen bara innehavarna av ett par små beklädnadsbutiker som tror att deras rörelser kommer att få läggas ned under den närmaste tiden.

Sådan är utvecklingen i Växjö, och mera om den kommer som sagt att vara känt om ett par veckor.

För den allmänna utvecklingen betyder andra etableringar tillsammans mera än stormarknader. Det har redan sagts i den här diskussionen, och jag vill gärna upprepa det. Under våren 1970, 1971 och 1972 kom det till 30 allivsbutiker som var och en hade en omsättning på mer än 10 miljoner kronor per år, dvs. lika mycket som tio stormarknader. Det måste ha konsekvenser precis av samma sort för annan handel som stormarknaderna har. För övrigt lades de här butikerna i stor utsträckning trafikorienterade men samtidigt också bostadsområdesanknutna. För befintlig handel i bostadsområdena är ju konkurrensen lika kännbar från sådana etableringar som från stormarknaderna.

Jag vill också säga att här talas om negativa effekter, men vi får inte glömma att stormarknaderna även har positiva effekter, framför allt på

priserna. Vidare tycker jag att det inte är så stor idé att diskutera definitionsbegreppet i fråga om stormarknader. Det intressanta är att iaktta de samlade effekterna för företagen, hushållen och samhället av etableringar inom handeln över huvud taget. Vill man påverka utvecklingen inom handeln, kan man inte bara angripa en extremform, som stormarknaderna utgör, utan man måste ha en föreställning om alla faktorer som spelar en roll och ta ställning till dem i ett sammanhang.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Här ser man vådan av stormarknad. Jag skar ner mitt anförande å det förskräckligaste i längd, och nu har tiden konsumerats av företrädarna för stormarknadslinjen, så att säga.

Låt mig bara säga till fru Lewén-Eliasson att hon använde ordet extremform för stormarknaderna. Jag håller med om det, och jag tycker att det är ett argument för reservationen att man kan uttrycka saken på det sättet.

Herr Blomkvist sade att det är en väsentlig skillnad när det gäller definitionerna av vad en stormarknad är. Jag tycker ju inte att det är så förfärligt stor skillnad när man säger att enligt den definition som jag anförde finns det 35 stormarknader i Sverige, medan antalet enligt herr Blomkvists definition skulle vara 30. Och vad värre är: Herr Blomkvists definition tecknar bilden av någonting ändå fruktansvärdare. Nu skall man behöva 5 000 m² lokaler och man skall ha parkering för 70–80 procent av dem som kommer dit – hur man nu skall kunna räkna ut det. Jag tycker vi kan lämna definitionsfrågan. Stormarknader är i stort sett av ondo – jag vill yttra mig så pass drastiskt.

Så vill herr Blomkvist stryka under att det naturligtvis finns andra orsaker till den utveckling av handelns struktur som har ägt rum än just stormarknader. Jag är medveten om det. Men även om andra orsaker har bidragit att föra utvecklingen åt samma håll, kan det icke på något sätt hindra oss att göra ett ingrepp på det här speciella området. Det tycker jag är alldeles klart.

Sedan radar herr Blomkvist upp en mängd av svårigheter. Det är så stora svårigheter att klara detta, säger herr Blomkvist, att man bör vänta och se, trots att utskottsmajoriteten har satt på pränt att man känner djup oro för vad som håller på att hända.

Jag skulle vilja ställa en fråga: Vad säger herr Blomkvist till de billösa som inte kan komma till en sådan här stormarknad? Vad säger han till dem när de upptäcker att den närbutik som de har använt slås ut av stormarknaden? Jag tror att det blir väldigt svårt för herr Blomkvist att möta dessa människor, och det är som jag sade pensionärer och andra människor med låg inkomst.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till reservationen.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Trots att jag använde de minuter som jag hade anmält mig för och trodde att herr Gustafsson i Byske skulle uppfatta de synpunkter jag framförde, säger herr Gustafsson att nu har företrädarna

Onsdagen den
17 april 1974

*Etableringen av
stormarknader*

för stormarknader talat. Då vill jag fråga herr Gustafsson i Byske: Var någonstans i utskottets betänkande kan man finna underlag för en sådan tolkning? Herr Gustafsson i Byske hade ju förmånen att citera utskottsbetänkandet när han alldeles särskilt underströk att även utskottsmajoriteten uttalat sin oro över etableringen av stormarknader. Jag tycker inte man skall använda sådana överdrifter i en debatt. Det finns ingen täckning vare sig i utskottets betänkande eller i de synpunkter jag har framfört för en sådan slutsats.

Vi är inga företrädare för stormarknader, men vi vill avvakta för att få ett bättre material innan vi fattar ett så viktigt beslut. Det är förutsättningen för att vi skall kunna få en detaljhandel som fungerar både för de människor som är engagerade i den och för konsumenterna.

Sedan tar herr Gustafsson i Byske till den enligt hans mening verkligt svåra frågan för herr Blomkvist: Vad skall herr Blomkvist säga till alla de pensionärer som mist sin service genom att stormarknaderna har etablerats?

Frågeställningen måste vidgas. Jag har tidigare sagt att det inte bara är stormarknaderna som skapar problem då det gäller när servicen. Det är en rad andra faktorer som spelar en avgörande roll i detta sammanhang.

Det finns vidare, herr Gustafsson i Byske, material som visar att även pensionärer utnyttjar stormarknaderna. Men det är ett bättre undersökningsmaterial som vi nu väntar på och som skall ge oss större förutsättningar att förbättra den service som pensionärer och även andra konsumentgrupper är i behov av.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Vad jag ville peka på var att majoritetsskrivningen i utskottsbetänkandet, där man uttalar sin stora oro över utvecklingen i denna fråga, dåligt korresponderar med det som herr Blomkvist i övrigt sade om svårigheterna. Nu vill herr Blomkvist att jag skall vara snäll, och det skall jag vara: jag skall säga att jag godtar att herr Blomkvist inte är extrem stormarknadsanhängare. Men då kommer min fråga: Varför vill herr Blomkvist under sådana förhållanden inte vara med om att nu införa ett temporärt etableringsstopp? Det hade ju varit naturligt, om man är positiv till tanken att utvecklingen inte kan få fortsätta som nu, att följa upp den inställningen med att också göra något åt saken.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag vill återigen ställa en fråga till herr Gustafsson i Byske: När har jag i mitt anförande särskilt understrukit att jag är anhängare av stormarknader? Jag tror inte att herr Gustafsson i Byske, om han efteråt läser protokollet, kan finna att jag har gjort ett sådant uttalande.

Men det väsentliga är ju – såvitt jag kan förstå – att både utskottsmajoriteten och reservanterna är intresserade av att få fram en detaljhandelservice, som skall kunna betjäna konsumenterna på ett riktigt sätt, även de grupper som har svårigheter att utnyttja servicen om

den ligger på alltför stort avstånd.

Skillnaden är kanske inte så stor i utgångsläget. Men vad utskottet vill är att det inte nu skall införas ett etableringsförbud, något som föregriper den kommande utredningen. Det skulle innebära att riksdagen i dag tog ställning i en väsentlig fråga utan att avvakta ett bättre beslutsunderlag.

Till sist, herr Gustafsson, kan jag göra en personlig deklaration. Det är alltså inte utskottsmajoriteten som jag nu talar för, även om jag är säker på att flera i den skulle kunna instämma i de synpunkter som jag kommer att framföra: Jag kan inte säga att vi i framtiden inte är i behov av stormarknader. Herr Gustafsson i Byske försöker göra gällande att stormarknader är någonting så oerhört skadligt för konsumenterna att sådana skall vi omedelbart stoppa. Det blir ju slutsatsen av hans resonemang. Reservantema säger att när distributionsutredningen är klar kan vi ta ställning, men jag har uppfattat herr Gustafsson så, att han redan i dag tagit ställning: stormarknader skall vi inte ha i framtiden. På den punkten delar jag inte hans uppfattning.

Jag är övertygad om att samma sak gäller för detaljhandeln som för näringslivet i övrigt: det pågår hela tiden en utveckling. Om stormarknaderna lokaliseras och planeras på ett riktigt sätt inom en region, kan de vara ett bra komplement till den övriga detaljhandeln.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Först radade herr Blomkvist upp alla de här svårigheterna. Sedan uttalade han sin indignation över att jag skulle ha förklarat att han var stormarknadsvän. Nu är vi någonstans mitt emellan, nu vill herr Blomkvist svära både på stormarknader och på någonting annat. Det är kanske bäst att vi voterar.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Voteringen behöver inte herr Gustafsson i Byske vara bekymrad för; den kommer med all säkerhet.

Vad jag nu säger är min personliga uppfattning. Jag har tidigare sagt att jag inte är någon företrädare för stormarknader, men samtidigt tycker jag att utvecklingen ändå har visat att stormarknaderna, om de planeras på ett riktigt sätt, kan vara ett bra komplement inom detaljhandeln för konsumenterna. Jag vill verkligen fråga herr Gustafsson i Byske: Har de stormarknader som för närvarande finns endast varit till skada för konsumenterna?

Jag har ett material här som visar att det i stor utsträckning är låginkomsttagarna och barnfamiljerna som utnyttjar stormarknaderna. Då kan man ställa frågan: Varför gör de det? Alldeles uppenbart har de ansett att de är betjänta av att handla i stormarknader. Jag behöver inte vara någon anhängare av stormarknader, herr talman, när jag slutar med att säga att förmodligen kommer de även i framtiden att ha en uppgift att fylla för de konsumenter som tycker att de är betjänta av att handla där – under förutsättning att stormarknaderna kommer in på ett riktigt sätt i den regionala planeringen.

Onsdagen den
17 april 1974

*Förbud mot reklam
från flygplan*

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Som svar på herr Blomkvists fråga skall jag be att än en gång få läsa en mening ur utskottsmajoritetens betänkande, som alltså herr Blomkvist står bakom: "Etableringen av stormarknader har *otvivelaktigt* inneburit en försämrad service i olika hänseenden för vissa grupper av konsumenter." Detta står skrivet i näringsutskottets betänkande nr 14 år 1974, bakom vilket herr Blomkvist står.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Låt mig bara säga att bakom det uttalandet ligger självfallet den utveckling som har skett i vissa regioner där man har en överetablering av bl. a. stormarknader.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 178

Nej - 121

Avstår - 4

§ 25 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 15 i anledning av motion om auktorisation för hemförsäljning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26 Förbud mot reklam från flygplan

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 16 i anledning av motion om förbud mot reklam från flygplan.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Det är ju inte vanligt att en motionär kommenterar ett

enhälligt betänkande som avstyrker motionen, men när betänkandet bygger på uppenbart osakliga grunder bör det, herr talman, likväl vara tillåtet.

Motionen gäller ett förbud mot reklam från flygplan. Motivet härför är att denna form av reklam är bullersam, energiförbrukande och estetiskt störande. Utskottet påstår nu att denna flygplansreklam har minskat radikalt på senare tid, och man hävdar att under år 1973 har reklamflygningar icke förekommit sommartid på kuststräckan Strömstad-Kalmar. Jag kan tala om för utskottet att flygplansreklam regelmässigt förekom över mellersta Halland under hela sommaren 1973. Det gällde bl. a. reklam för Halmstadstravets samtliga tävlingsdagar och reklam för större livsmedelsföretag i kustorterna i Halland.

Utskottet påstår att det buller som reklamflyget skapar är obetydligt. Jag tror att alla de människor som tillbringa sin sommarledighet vid Hallandskusten och som störs av reklamflygningar på låg höjd undrar vad utskottet menar med "obetydligt buller".

Herr talman! Näringsutskottets argumentation blir inte mer övertygande än så här. Utskottets konklusion är – och nu citerar jag:

"Utskottet har här behandlat motionärens argument ett för ett. Tillsammans tagna har de enligt utskottets mening inte nämnvärt större tyngd."

Min konklusion av utskottets betänkande är att dess argument ett för ett är föga övertygande. Tillsammans tagna ger de bilden av en påfallande slarvig och nonchalant behandling.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 27 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle civilutskottets betänkande nr 20 uppföras närmast efter konstitutionsutskottets betänkande nr 20.

§ 28 Interpellation nr 71 om en översyn av lagstiftningen rörande bouppteckning m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c), som yttrade:

Herr talman! Nuvarande regler för bouppteckning m. m. innebär att dödsbodelägare äger rätt att själva förordna bouppteckningsman. Vissa dödsbodelägare, som har för avsikt att mellan sig fördela dödsboets tillgångar, har uppenbarligen ett starkt intresse av att dödsboets tillgångar upptas till lägsta möjliga värden i bouppteckningen för att på så sätt kunna minska arvsskatten.

Självfallet är det utomordentligt svårt att ange det exakt rätta värdet på t. ex. konstföremål, men med nuvarande ordning finns möjlighet att ta upp sådana saker i en bouppteckning till värden som alldeles uppenbart är för låga. Denna möjlighet gynnar givetvis delägare i dödsbon med stora tillgångar.

För att dels ge samhället möjlighet att bevaka sina intressen i hithörande angelägenhet, dels få bort den orättvisa som nuvarande regler kan ge upphov till är det angeläget att reglerna utformas så, att möjligheterna till alltför låg värdering av ett dödsbos tillgångar ytterligare minskas. Därutöver bör övervägas vilka möjligheter till kontroll av bouppteckning som samhället bör ha för att få skäligena möjligheter att bevaka sina intressen.

Det är angeläget att förhindra de orättvisor som nuvarande regler i praktiken kan innebära och samtidigt förhindra den urholkning av arvsskattebestämmelserna som för låga värden på ett dödsbos tillgångar i bouppteckning innebär.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr justitieministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att medverka till en översyn av lagstiftningen kring bouppteckning och bouppteckning så att rättvisa mellan dödsbon upprätthålls och så att samhällets intressen i större utsträckning än nu blir tillgodosedda?

Denna anhållan bordlades.

§ 29 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 150 Herr *Pettersson* i Lund (s) till herr handelsministern om förbud mot spelhallar i varuhus m. fl. försäljningsställen:

Avser handelsministern att vidta några åtgärder för att stoppa inrättandet av spelhallar i varuhus, stormarknader och liknande försäljningsställen?

Nr 151 Herr *Olsson* i Edane (s) till herr socialministern om bekvämare tillgång till läkemedel i glesbygd:

Har socialministern möjlighet att medverka till att befolkningen i glesbygd kan få bekvämare tillgång till erforderliga läkemedel?

Nr 152 Herr *Johansson* i Malmö (s) till herr bostadsministern om åtgärder mot spekulationsverksamhet inom bostadssektorn:

Är statsrådet beredd att låta undersöka den verksamhet som bedrivs av vissa privata företag inom bostadssektorn och vars enda syfte tycks vara att spekulera i snabba ekonomiska vinster på bostadskonsumenternas bekostnad?

§ 30 Kammaren åtskildes kl. 18.43.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert